ANUL LXXIII N-RUL 2 FEBRUARIE 1940

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR: I. E. TOROUŢIU

TITU MAIORESCU

«BUCOVINA» I. E. TOROUŢIU BUCUREŞTI

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ ÎNTEMEIATĂ DE „JUNIMEA" LA 1 MARTIE 1867

INSCRISĂ LA TRIBUNALUL ILFOV, DOSAR 647/938

ORDONANTA PREZIDENTIALA N-RUL 2708 DIN 20 FEBR. 1939.

APARE LUNAR ÎN 96—128 PAGINI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

BUCUREŞTI III, STR. ARGENTINA, 39

TELEFON 2-10-43

ABONAMENTUL PE AN:

PARTICULARI	360 LEI
ŞCOLI PRIMARE	360 LEI
ŞCOLI SECUNDARE	360 LEI
INSTITUŢII CULTURALE	360 LEI
STRĂINĂTATE	750 „
ABONAMENT DE SPRIJIN	1000 „
NUMĂRUL	30 „

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZĂ

CONVORBIRI LITERARE

ANUL LXXIII N-RUL 2 FEBRUARIE 1940

DIRECTOR: I. E. TOROUȚIU

MEMBRI ÎN REDACȚIE:
ALEXANDRU IONESCU

PENTRU CETITORII NOȘTRI

Incepând cu n-rul Ianuarie 1940, OFICIUL DE LIBRĂRIE NU SE MAI OCUPĂ CU ADMINISTRAȚIA REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE".

In consecință, tot ce privește administrația revistei noastre se va trimite, pe viitor, în str. Argentina Nr. 39, București III.

„C. L."

„BUCOVINA" I. E. TOROUȚIU BUCUREȘTI

CONVORBIRI LITERARE

ANUL LXXIII N-rul 2 FEBRUARIE 1940

DIRECTOR: I. E. TOROUȚIU

MEMBRI ÎN REDACȚIE:
ALEXANDRU IONESCU
TEODOR AL. MUNTEANU

„BUCOVINA" I. E. TOROUȚIU BUCUREȘTI

TITU MAIORESCU

La 28 Februarie stil nou 1940 se împlinesc 100 ani dela naşterea lui Titu Maiorescu. Logician şi estetician, întemeetor al criticei româneşti şi îndrumător al scrisului nostru, din a doua jumătate a secolului trecut, spre clasicismul disciplinat în fond şi formă, Maiorescu a trasat „Convorbirilor Literare" drumul pe care au mers şi vor continua să meargă, în spiritul tradiţiei care îngădue orice nouă învesmântare a artei şi poeziei, eternă aceeaşi. Sincer iubitor şi ajutător al scriitorilor în luptă cu greutăţile vieţii, aceştia, la rândul lor, i-au răspuns cu aceeaşi iubire, cu respect şi recunoştinţă rostindu-i numele dela această tribună ca şi în istoria literaturii, culturii şi politicii româneşti.

Cu prilejul centenarului naşterii sale, revista „Convorbiri Literare", care se călăuzeşte şi astăzi după spiritul său, crede că-şi va îndeplini o elementară datorie de a-i închina un volum comemorativ şi roagă pe toţi oamenii de litere, scriitori, poeţi, cugetători, cari simt îndemnul sufletesc de a-şi exprima cuvântul de preţuire a uneia dintre multiplele înfăţişări ale personalităţii lui Titu Maiorescu, să ne trimită contribuţia până la sfârşitul lunii Aprilie a. c.

Volumul „Convorbiri Literare" închinat lui Maiorescu se va tipări separat, revista continuându-şi apariţia lunară regulată.

„C. L."

CONVORBIRI LITERARE

CUPRINSUL

CRONICA

Popa: Maistoraşul Aurel; Dan Botta: Alkestis; Ioachim Botez: Insemnările unui belfer; Mircea Eliade: Fragmentarium; Mircea Eliade: Ierburile de sub cruce; C. Antoniade: Figuri din Cinquecento; Pimen Constantinescu: Limba şi literatura italiană la Sibiu; Traian German: Tovărăşiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal. — «Viaţa Basarabiei», «Ramuri», «Căminul», «Arhiva someşană» (T. Al. M.) — Insemnări documentare: Comemorarea lui Mihai Eminescu la Ateneul Român de către revista «Convorbiri Literare» şi Societatea Corală «Carmen» în seara de 27 Ianuarie 1940.

BIBLIOGRAFIE

DILETANTISM ŞI CREAŢIE

Printre noţiunile uzuale care n'ar strica să fie mai bine lămurite, decât sunt în realitate, adică în circulaţia lor curentă, se găsesc şi aceste două: diletantism şi creaţie — mai ales prima dintre ele, ori poate chiar amândouă, cel puţin, când e vorba să le privim în legătură una cu cealaltă.

Simţul comun, mai presus de orice definiţie precisă, ştie că de noţiunea de creaţie se alipeşte un sentiment de nobleţe şi de seriozitate, pe când de ideia diletanismului se ataşează o impresie deficientă, de pejorativ şi superficial.

Astfel că acele două noţiuni nu par a duce casă bună, ba mai degrabă se despart şi se resping.

O creaţie valabilă şi profundă — care presupune un lung devotament, o pregătire şi o muncă încordată, o neostenită migăleală — pare incompatibilă cu diletantismul, care ar fi o ocupaţie de amator, episodică şi oarecum laterală, adică în afara îndeletnicirilor obişnuite, a acelor profesionale.

Fără îndoială că între creaţie şi superficialitate există un abis. Insă abisul acesta nu se transportă «ipso facto» între creaţie şi ceea ce se cheamă diletantism. cu toate aparenţele defavorabile care-l desavantajează pe acesta din urmă şi care purced în mare parte din prejudecăţi alimentate de felurite izvoare sufleteşti.

Diletantismul este depreciat bunăoară pentru că oamenii obişnuesc să judece valoarea unei opere după timpul şi după exclusivitatea pe care i le destinezi. De sigur repezeala nu este un cadru prielnic pentru înfăptuirea unei realizări solide. după cum tot aşa nu este nici împrăştierea activităţii în diferite direcţiuni. Adese ori diletantul se mai cheamă şi improvizator, — deşi, trebue să amintim că există meserii regulate, la care improvizaţia face parte integrantă din exerciţiul lor, aşa cum este de pildă ziaristica, unde multe lucruri se scriu într'un tempo rapid, cu toate că ele presupun, desigur, o pregătire generală, câtuşi de puţin improvizată.

In orice caz însă, munca migăloasă şi exclusivitatea sunt cel mult prezumţii, iar nu condiţii ale creaţiei viabile. Condiţiile ei sunt mai adânci şi pot da roade în circumstanţe felurite, de multe ori disparate, ba poate şi opuse între ele. In realitate totul e o chestie de capacitate şi talent, — iar acestea se pot scuti, cel puţin la unii, de migăleală şi de timp. Un lucru făcut cu viteză de un om destoinic şi talentat, poate depăşi în rezultate valabile migăleala aplicată a mediocrului.

O altă convingere răspândită care duşmăneşte diletantismul şi se sileşte a-l demonetiza, este aceea, că viaţa omenească dintre

copilărie și maturitate, ar fi un continuu proces de îngustare, așa că până la urmă cineva poate să se simtă fericit cu o specialitate bine stăpânită și cu o singură competență temeinică. Ce lucrează pe dealături, e un amuzament, îngăduit firește, dar fără a-i da dreptul la prea mari pretențiuni. Mai ales aceea ce opinia publică admite cu mare greutate, e ca cineva să aibă aptitudini multiple și să fie remarcabil în toate. Cine are o meserie, pe care o profesează și în care s'a pregătit, acela să rămâe la dânsa, — și să nu mai caute altă îndeletnicire, unde nu poate fi decât un amator!

Nu este prea multă vreme de când în ordinea aceasta de idei, se acreditase la noi chiar credința că adevărații oameni politici nu pot fi decât acei cari se țin exclusiv de politică. Era destul să ai o carieră și să te ocupi efectiv de dânsa, pentru ca să fii privit cu îndoială și să te bucuri, pe arena politică, de un credit mai redus.

Desigur, viața politică are multe complicații și mai ales probleme greu de rezolvit. Viața politică reclamă o cultură propriu zis politică, ce nu se poate înfiripa cu una cu două. Insă acei care voiau să-și facă în domeniul politic adevărata lor carieră, și să excludă orice altă îndeletnicire, nu înțelegeau totdeauna, prin aceasta, o specializare în probleme de stat, ci mai adese ori sinistra meserie electorală, cu care ajungeau să confunde talentul și iscusința politică.

De câte ori nu i s'a spus de pildă lui Titu Maiorescu, care totuși în viața publică a dat dovezi de-o frumoasă dezinteresare, iar când a fost pus la treabă, s'a arătat la înălțime, — de câte ori nu i s'a spus: mai bine rămâneai la școală, sau întoarce-te la catedră și alte analoage grațiozități!

Astăzi lucrurile făgăduesc a se schimba. Ceea ce altă dată părea aproape un impediment — breasla sau meseria — acum e proclamat ca o condițiune precisă pentru a participa la viața politică!

Astăzi cerul parcă se mai luminează, și chiar dacă apele împrospătate mai târăsc sloiuri din vechiul anotimp, — vorbesc nu de oameni, ci de deprinderi inveterate — să tragem nădejde că tot curgând la vale, încetul cu încetul se vor topi [1].

Precum spuneam, este o născocire interesată a acelora care n'au nici o aptitudine serioasă, să nu admită, la alții, mai bine înzestrați, decât cel mult una singură, rămânând ca tot ce aceștia realizează în afară de profesiunea principală, să poarte stampila precară a diletantismului.

Chiar unui geniu ca Richard Wagner nu i s'a recunoscut cu ușurință două mari puteri creatoare, aceea de muzicant și aceea de poet, — din punctul acesta de vedere întrecând și pe Beethoven și

1. In mod izolat au existat firește și mai înainte persoane care să nu găsească incompatibilități absurde între politică și o carieră regulată, ca aceia de profesor. D. N. Iorga felicitând în 1913 pe Titu Maiorescu, pentru succesul păcii de la București, l-a atribuit în bună parte meseriei sale de profesor strălucit. Atâta că D. Iorga era și dânsul profesor și nu arare ori i s'a întâmplat, în momentul când devenea incomod adversarilor, să fie trimis de aceștia, și d-sa la catedră.

pe Goethe, creatori într'un singur domeniu artistic — și n'au fost puțini acei ce subscriau la gluma unui răutăcios, care spusese : «Și eu îl pun mai presus pe Wagner decât pe Beethoven și Goethe, fiindcă a scris versuri mai bune decât Beethoven și a făcut compoziții muzicale mai bune decât Goethe».

De altfel, Goethe însuși, dacă n'a posedat talentul muzicantului, osebit de acel al poetului, în schimb a avut aptitudinile unui adevărat om de știință și sub raportul acesta, numele lui contează la teoria colorilor și mai ales la teoria transformismului, printre inițiatorii căreia se prenumeră cu dreptate.

O altă confuziune care se face, decurge de acolo că meseria «principală» se judecă după aparențe, confundându-se cu acea «legală», și, să zicem, regulată. Poate într'o zi, laboratoarele de psihotehnică vor parveni să indice fiecăruia exact profesiunea care îi convine, ba chiar să-l oblige a nu îmbrățișa o alta. Deocamdată acele laboratoare se cam mărginesc să elimine, pentru anumite insuficiențe sensoriale pe unii candidați la cariere mărunte ca : șoferi, acari, regulatori ai circulației, etc...

Fapt este că până acuma s'au întâmplat numeroase cazuri, în care profesiunea aleasă, nu numai că nu absoarbe toate puterile sufletului, dar nici măcar nu reprezintă vocația esențială a cuiva. Și atunci opera lui principală poate cădea dincolo de drumul carierei legale, pe poteca unei activități lăturalnice, a unei activități de amator.

Filosoful nostru Vasile Conta n'a profesat filosofia, ci a studiat în tinerețe dreptul și a fost profesor de civil, la facultatea juridică din Iași. Se zice c'ar fi scris și un tratat asupra dreptului civil; dispărut în naufragiul corăbiei care îl aducea în țară. Este cu putință să fi fost o lucrare serioasă, precum scrupulos era și autorul din mintea căruia a purces. Însă predilecția creatoare a lui Vasile Conta se afla pe altă linie spirituală, pe linia filosofică. Aci, fără să fi avut nici un fel de obligație oficială, și pornind ca un simplu amator, a produs un întreg șirag de opere valoroase, curmate de moartea lui prematură, la 37 de ani.

Fiindcă veni vorba de specialitatea filosofică, putem face mențiune de doi dintre cei mai mari filosofi mondiali, care totuși, — când a fost să îmbrățișeze o profesiune, au preferat o alta, filosofiei, iar marile lor idei filosofice le-au enunțat numai ocazional, am putea spune chiar printre picături : aceștia sunt Leibniz și Descartes.

Poate că cele spuse se aplică ceva mai puțin lui Descartes. Este drept că la Universitate a studiat dreptul, că și-a ales spontan meseria armelor, înrolându-se într'o oaste luptătoare din războiul de 30 de ani, că n'a fost un filosof profesionist, c'a ajutat pe alții să capete catedre, dar nu s'ar fi gândit odată la vreuna pentru sine, ceea ce se potrivește cu temperamentul său de gentilom, iubitor de viața liberă; în sfârșit este drept că o bună parte din scrierile sale filosofice au un caracter ocazional și s'au produs sub imboldiri străine, însă totuși, trebue să recunoaștem că cel puțin de la o vreme, retras în izolarea sa din Olanda, s'a consacrat integral medi-

tațiilor filosofice, chiar dacă avea nevoie de presiuni repetate pentru a le da la tipar.

Când e vorba însă de Leibniz, apoi activitatea sa filosofică, pe latura înfățișării sale **exterioare**, prezintă aspectul celui mai perfect diletantism.

Nu numai că Leibniz n'a fost un profesionist al filosofiei, dar a refuzat o catedră universitară, care i se oferise de tânăr, preferând deocamdată un post mai modest, dar care îl menținea pe planul activ al vieții de lume. Spirit întreprinzător în domeniul practic, om cu mari ambițiuni, făcându-și legături cu curțile princiare, el a crezut că misiunea sa de căpetenie e în ramura politico-juridică, ce părea să continue de altfel chiar studiile sale universitare, încununate cu o teză de doctorat în drept, de altminteri străbătută de un spirit filosofic netăgăduit.

Născut la finele războiului de 30 de ani și martor la dezastrele patriei lui, Leibniz a socotit întâi și întâi să lupte pentru a înlătura deapururi cauzele care produseseră acel groaznic flagel : discordia confesională și pulverizarea imperiului într'o puzderie de principate. De aci silințele lui neobosite pentru unirea bisericilor creștine și pentru confederarea tuturor principilor.

Pentru a realiza primul scop, a cutreerat curțile europene cele mai puternice, investit c'o misiune de plenipotențiar din partea unui mic stătuleț german, silindu-se să ajungă la Regele-Soare, căruia ar fi vrut să-i sugereze și o cruciadă contra Turcilor. Nu se poate spune cât s'a zbuciumat să convingă pe catolici, la unirea confesiunilor creștine și cât a trebuit să reziste acestora, care văzându-l așa de încălzit pentru unire, l-au ispitit să treacă personal la catolicism, propunându-i alternativ ca recompensă, fie un loc de membru în Academia franceză, fie postul de bibliotecar la Vatican sau un loc de invidiat la curtea din Viena.

Chiar activitatea sa de scriitor a consumat cea mai largă parte a energiei sale în opere juridice, istorice sau politice, — lucrări perimate astăzi, care nu se mai citesc decât poate de către aceia, care ar vrea să cunoască mai de aproape multiplele fațete ale acestei mari figuri intelectuale.

Cei mai mulți ani, Leibniz a fost consilierul Curții din Hanovra, unde era absorbit de tot felul de probleme politico-juridice, — până și de chestii confuze și complicate, de succesiune princiară, — și unde a înegrit tomuri de hârtie, fie întocmind acea colecție de convenții de stat, sub numele de **Codex diplomaticus**, fie alcătuind și istorii strict locale ca «scriptores rerum Brunsvicensium» și așa mai departe [2].

2. In faimoasa polemică dintre *«Revista Contemporană»* și *«Convorbiri Literare»*, T. Maiorescu, scriind «Beția de cuvinte», l-a batjocorit pe V. A. Ureche, pentru faptul că l-a trecut și pe Leibniz printre istorici. Ureche a replicat, raportându-se la acele îndeletniciri sârguitoare ale filosofului german, de la Curtea princiară din Hanovra. Ca fapt strict, Ureche nu greșea spunând că Leibniz a scris și istorie. Unde era însă complect eronat e să-l decreteze *istoric* și să-l invoace ca *autoritate* istorică, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea !

Insă cultura lui Leibniz depășea sensibil îndeletnicirile sale juridico-politice, la care totuși ținea foarte mult și în care părea chiar să vadă rostul său de căpetenie în lume. El mai avea cunoștințe întinse în fizică, geologie, biologie, matematică și filosofie, fiind mai presus de toate spirit filosofic, dominat de ideia **armoniei** tuturor domeniilor existenței, concomitent cu care preconiza și armonia tuturor științelor, chemate de-a se întregi și lumina reciproc.

Leibniz a scris la intervale și opuri filosofice, matematice sau fizice, însă mai toate au fost compuse în ore de recreație, adesea în timpul călătoriilor, cele mai multe fragmentare ori schițate, cu excepția a două scrieri, ceva mai întinse — Teodicea și Nouveaux Essais — însă și acestea cu caracter ocazional, prima pentru edificarea unei principese, Sofia Charlota de Prusia, cea de a doua, o polemică cu teoriile filosofului John Locke. Chiar și «Monadologia», scriere capitală, deși de mici dimensiuni, a fost scrisă de Leibniz la îndemnul prințului Eugeniu de Savoia, care a vrut să aibă un bun rezumat de interpretare filosofică a lumii, din partea unui om competent și luminat. Nu este poate inutil să mai adaog că lui Leibniz i-a lipsit și demonul de publicist-filosof, am zice chiar instinctul de proprietate, fie lăsându-și importante manuscrise nepublicate, fie risipindu-și ideile lui originale, prin vasta lui corespondență cu numeroși prieteni și savanți.

Și totuși în această activitate sporadică, laterală și aproape neglijentă, risipită în opuscule mărunte și lipsită de închegarea unei stricte sistematizări, în această activitate cu cea mai deplină alură de diletantism, ce bogăție de gânduri originale și de idei luminoase, care au însemnat în evoluția cugetării o piatră de hotar ! Să nu enumerăm de cât pe cele mai fundamentale dintre ele, mărginindu-ne la următoarele: Prima enunțare a spiritualismului pur, care face și din materie tot o esență psihică; introducerea noțiunii de inconștient, lărgindu-se astfel câmpul proceselor sufletești; conceperea ideilor înăscute ca dispoziții sau virtualități ; în sfârșit în matematică, descoperirea calculului infinitizimal, în fizică ipoteza constanței forței, în logică enunțarea principiului rațiunii suficiente și tendința de-a introduce și'n această disciplină un limbagiu algebric adecuat, — iată ce inventar de viziuni geniale și de idei fecunde ne-a rămas moștenire de la marele gânditor german, care în viața practică și-a simțit mai înainte de orice vocație de om politic și jurist.

Concluzia celor spuse se înțelege de la sine: nu trebuește privită cu prealabilă neîncredere activitatea neprofesioniștilor sau, cum s'ar spune, a oamenilor care nu sunt de meserie, tot așa precum nu se poate decreta cu ușurință care este adevărata chemare a unui om, sau dacă are numai una. In orice caz intermitența unei activități și caracterul ei lăturalnic în manifestarea publică a cuiva, nu pot îndreptăți la o rezervă apriorică și nici dispensa de singura cale de-a se aprecia exact lucrurile, care rămâne întotdeauna examinarea leală a realizărilor înșile.

Desigur există multe creaţii discutabile şi poate şi mai multe fără nici o valoare. Dar şi publicul are adesea idei preconcepute, ceea ce înseamnă că îşi are vinovăţiile lui. Este în multe privinţe actuală o veche mărturisire a literatorului şi criticului francez de pe vremuri Désiré Nisard în legătură cu unele miopii tipice ale publicului: «Până acum — spune Nisard — critica n'a recunoscut decât un singur vinovat: scriitorul. Justiţia timpului nostru vrea ceva mai mult: voeşte ca fără a izbăvi pe scriitor să rezerve cele mai mari severităţi pentru public».

Aşi schimba un singur cuvânt din acest citat caracteristic: în loc de «severităţi» care să înfiereze, să punem «lămuriri» care să îndrumeze.

I. Petrovici

T I T U   M A I O R E S C U

Considerată în perspectiva istoriei, valoarea marilor personalităţi, cari au hotărnicit dezvoltarea culturii unui popor, nu se impune numai prin importanţa operei creiate, ci mai ales prin influenţa exercitată asupra contemporanilor. Atunci, însă, când este vorba de o operă critică, aşa cum se întâmplă cu aceea a lui Titu Maiorescu, valoarea intrinsecă a acesteia este depăşită de rezonanţele-i deschizătoare de orizonturi.

De aceea, chiar dacă criticile lui Titu Maiorescu ne par uneori şi cu atât mai mult vor părea nouilor generaţii lipsite de interes şi de actualitate — deşi Maiorescu afirmă adevăruri valabile oricând în cultura noastră — nu trebue să uităm rolul precumpănitor pe care acestea, împreună cu întreaga activitate a autorului, l-au avut în dezvoltarea culturii româneşti.

O operă, care se mărgineşte exclusiv la articole de critică, întâmpină neajunsuri în aprecierea posterităţii, chiar dacă ea a dat, la vremea ei, maximum de roade posibile. S'a imputat lui Maiorescu că nu a scris nici o operă originală în domeniul filosofiei, de pildă, care îi era atât de propriu. Dar nu aceasta este teza, de altfel repetat susţinută, pe care intenţionăm s'o expunem în aceste rânduri. In cele ce urmează vom încerca să arătăm meritul imens al lui Maiorescu — ne pus destul în evidenţă până azi — care constă în faptul că a renunţat să-şi înscrie numele în cartea de aur a filosofiei universale, pentru a revendica titlul mult mai modest de îndrumător al culturii române.

Titu Maioresru creşte în atmosfera de sobră intelectualitate a institutului Theresianum din Viena, pe care îl absolveşte în fruntea tuturor colegilor săi. După această primă perioadă din viaţa lui, care l-a înzestrat cu o serioasă cultură clasică, Maiorescu este trimes la Berlin să studieze filozofia. Aici ascultă prelegerile de psichologie ale hegelianului Werder şi adânceşte filozofia. Işi poate închipui oricine în ce lume de preocupări înalte a trăit Maiorescu acest an la Berlin, hotărîtor pentru dezvoltarea lui. Intr'adevăr, după doar un an, Maiorescu obţine favoarea să-şi treacă la Giessen, căci la Berlin nu era îngăduit după un atât de scurt timp de studiu, examenul de doctorat, pe care-l ia cu disertaţia latină «De philosophia Herbarti», notată cu magna cum laude.

După acest succes se desparte de mediul şi de mentalitatea germană, plecând la Paris. Aici îşi ia licenţa în litere şi drept. Cu ocazia unei reveniri în Germania, în cursul anului 1860, publică prima lui lucrare în limba germană: «Einiges philosophische in gemeinfasslicher Form». Această lucrare, după cum remarca domnul profesor Mircea Florian, în prelegerea ţinută la Universitate cu ocazia co-

memorării lui Titu Maiorescu, deşi este o expunere clară a ideilor lui Herbart, totuşi în foarte multe puncte aduce idei noi şi originale. Dacă ne gândim că Maiorescu avea la acea vreme 20 de ani, vom înţelege şi mai bine cât de plină de făgăduinţi se arăta această lucrare. De altfel i s'a făcut o primire cât se poate de favorabilă de critica germană. A. Stahr, biograful lui Lessing, (citat de Soveja în «Titu Maiorescu», pg. 38) spune : «agerimea şi claritatea lui aduc aminte de claritatea stilului lui Lessing».

Iată-l deci pe tânărul de 20 de ani comparat de un critic obiectiv cu Lessing ! Succesul lui Maiorescu a fost atât de mare încât a fost solicitat să ţină o conferinţă, care a avut loc în ziua de 10 Martie 1861, tratând despre «Tragedia franceză din trecut şi muzica germană din viitor».

Este probabil, că această activitate a tânărului român, a avut un răsunet destul de mare în cercurile intelectuale germane, deoarece Maiorescu este ales membru corespondent al societăţii filozofice din Berlin. In această vreme colaborează şi la revista «Der Gedanke» organul societăţii. Tot atunci i se propune redacţia unei foi literare, care trebuia să apară la Hamburg. Maiorescu era deci la 20 de ani autorul unei lucrări de valoare, solicitat de pretutindeni din partea unor oameni de o competenţă indiscutabilă, vorbitor şi gânditor apreciat. In acel moment ar fi putut rămâne în Germania unde desigur ar fi făcut o carieră strălucită şi ar fi produs lucrări filozofice care să-i înscrie numele în rândul celebrităţilor mondiale. Aici, nestingherit de nici o altă preocupare şi lipsit de griji şi supărări, s'ar fi putut ocupa exclusiv de problemele ce-l interesau, într'un mediu prielnic pentru desvoltarea contemplaţiei filozofice.

Insă Maiorescu nu a înţeles să-şi croiască soarta în acest sens. El a renunţat la tot ce i-ar fi oferit o rămânere în Germania şi-a pornit către ţara lui, căreia vroia să-i slujească cu tot ceea ce învăţase printre străini. Tânărul doctor în filozofie şi licenţiat în litere şi drept soseşte în iarna lui 1861 în Bucureşti. După o şedere de câteva luni în capitala ţării, în care timp a funcţionat ca supleant la tribunalul de Ilfov, Maiorescu este numit profesor la Iaşi. Părăsind magistratura, care-i promitea o carieră strălucită, el porneşte la Iaşi în calitate de director al liceului naţional. Iată-l deci pe autorul apreciat de critica germană şi comparat cu Lessing, pe prietenul lui Victor Cousin şi al lui Werder, punându-se în fruntea unei şcoli, a cărei menire era să formeze tinerele generaţii.

Activitatea lui Maiorescu în acest răstimp este demnă de relevat. Tânărul profesor organizează excursii cu elevii în împrejurimile oraşului, spre a deştepta în ei sentimentul naturii şi darul observaţiei, cu totul necultivat pe vremea aceia. El se apropie de sufletul elevilor — de sigur că la aceasta îi ajută mult şi tinereţea lui — devenind pentru ei un adevărat prieten. La sfârşitul primului an şcolar, publică un anuar, primul de acest fel la noi în ţară. Anuarul este precedat de un studiu intitulat : «Pentru ce limba latină este chiar în privinţa educaţiunii morale studiul fundamental în Gimnaziu».

Observăm deci mereu la Maiorescu, în această perioadă, cât şi mai târziu de altfel, o înclinare deosebită spre latura practică a

vieții, o preocupare continuă de nevoile cele mai prezente și cele mai acute ale țării. In loc ca la reîntoarcerea sa în țară să se închidă într'o bibliotecă și să scrie opere, care nu s'ar fi putut integra în cultura noastră dela acea dată și care nici n'ar fi adus un real folos pentru dezvoltarea spirituală a țării, Maiorescu s'a aruncat în vârtejul vieții. El a înțeles, că la acel stadiu al civilizației românești, nu aveam nevoie nici de filozofi, nici de savanți izolați. Maiorescu a văzut că principala problemă a culturii românești stătea în creșterea tinerelor generații într'un spirit nou, și de aceia s'a îndreptat către școală. Dându-și acum seama de lipsurile adânci ale întregului nostru învățământ — ca de pildă ignoranța elevilor în ceeace privește regulile elementare de gramatică — Maiorescu cere mutarea din postul de director al liceului național în cel de director al Institutului Preparandial, instituție care pregătea pe viitorii învățători. Tot în acest timp, ține lecțiile suplimentare de limba română, neremunerate bine înțeles, la școala centrală de învățătoare.

Acest spirit nou, pe care-l propăvăduia Maiorescu, trebuia insuflat în primul rând învățătorilor, îndrumătorii tinerelor generații. Maiorescu spune clar în gramatica, tipărită ca adaos la al doilea anuar școlar «Regulele limbii române»: «dela învățarea limbei române în școalele primare trebue să înceapă regenerarea noastră intelectuală».

Iată-l, deci, pe autorul lui «Einiges philosophische», tipărind o gramatică pentru cunoașterea regulilor limbii române ! Acest gest sintetizează, credem, meritul imens al lui Maiorescu de a fi înțeles situația țării lui și de a i se fi adaptat, sacrificând orice ambiții înalte. Este vădit pentru oricine, că o gramatică de acest fel sau un anuar școlar nu-i promiteau nici o glorie în ochii contemporanilor și cu atât mai puțin în aceia ai posterității. Socotim că aceasta constituie suprema jertfă făcută de Maiorescu pe altarul neamului : renunțarea la orice activitate care i-ar fi putut creia o reală celebritate, pentru a se ocupa exclusiv de chestiunile de interes vital pentru cultura românească.

De altfel această caracteristică domină toată opera lui Maiorescu. Nu este locul să ne ocupăm aici de felul cum a fost răsplătit, pentru rodnica activitate desfășurată la Iași, deoarece puținele date biografice pe care le-am citat au avut de scop să evidențieze preocuparea constantă a lui Maiorescu pentru problemele vitale ale culturii noastre și saltul pe care el l-a săvârșit, smulgându-se din ambianța și mentalitatea mediului în care s'a format, spre a se adapta la starea diametral opusă dela noi.

Vom menționa doar în câteva cuvinte activitatea lui ulterioară — mult prea cunoscută de altfel — pentru a evidenția până la capăt această latură a personalității lui. Indepărtat în chip revoltător dela direcția școalii normale, Maiorescu continuă, pe orice cale îi mai era cu putință, opera sa de ridicare culturală a țării. Ce alt rost au avut acele prelegeri populare începute cu prietenii săi în primăvara lui 1861 — în urma cărora s'a născut societatea Junimea — decât trezirea la o viață nouă a lumii moldovenești ?

Revista «Convorbiri Literare» întemeiată după 4 ani, la 1867,

era organul menit să aducă o epocă nouă în istoria noastră culturală, vestind ridicarea valorilor reale și critica acerbă a tot ce însemna falsitate în întreaga noastră cultură. La tribuna Convorbirilor Maiorescu întreprinde critica, atât de necesară, a întregei noastre culturi. El este acela care pune poezia românească pe drumul cel drept, îndepărtând pe nechemați și netezind calea unui Eminescu. Tot el clarifică cu o extraordinară intuiție problema scrierii limbii române, care se afla atunci în discuția Academiei. Proectul lui, adoptat de Academie, ne-a rămas și azi fără mari modificări.

Maiorescu este acela care învață pe ziariștii români din Ardeal să scrie românește, atrăgându-le atenția asupra greșelilor comise și silindu-i prin critica lui să-și revizuiască vocabularul. Oratoria, care prin decădere devenise o adevărată mâncărime de limbă, este sever criticată de Maiorescu. Vedem deci cum Maiorescu, ca un părinte stăruitor, se îngrijește de toate domeniile noastre de cultură, căutând să le îndrepte lipsurile.

Tot el este acela care arată viitorilor cercetători calea de urmat în științe, cerându-le obiectivitate, sinceritate și prevenindu-i împotriva acelei plăgi ce dăinuia în toată civilizația noastră, din vremea aceia : formă fără fond.

Iată deci cum toată activitatea lui Maiorescu concură spre acelaș țel : ridicarea culturii noastre. El nu a scris nici un tratat de filozofie original, dar a tipărit pentru elevii săi un manual de logică — unicul din acea vreme — menit să-i familiarizeze cu o disciplină atât de importantă pentru viitorul intelectual.

Maiorescu a renunțat la creiarea unei opere filozofice care să-i asigure nemurirea în istoria filozofiei, nesocotind orice îndemn lăuntric, spre a-și închina întreaga viață și activitate înălțării culturale a neamului.

Pentru lumea și moravurile de astăzi de sigur că această latură a personalității lui Maiorescu apare de un idealism greu de priceput. Cum vor putea oare contemporanii noștri, preocupați exclusiv de propria lor celebritate, înțelege sacrificiul făcut de Maiorescu pentru slujirea neamului. El a smuls din sufletul său, la venirea în țară, o lume de preocupări și de gânduri, făcând o sforțare imensă pentru a se integra în cultura noastră de atunci.

N'a mai scris nimic în domeniul filozofiei, dar ne-a dat o gramatică pentru cunoașterea limbii române.

Opera unui Vasile Conta, de o valoare incontestabilă, nu a făcut nici pe sfert pentru cultura noastră, cât a făcut aceea a lui Maiorescu. Aceasta fiindcă Vasile Conta nu a înțeles momentul istoric și s'a izolat în mijlocul cugetărilor lui abstracte.

Socotim că exemplul lui Maiorescu este plin de învățăminte pentru tinerele generații. Urmând pilda lui, tinerii de azi și de mâine vor înțelege că activitatea lor în orice domeniu, trebuie să aibă ca țel suprem, nu înălțarea propriei lor persoane ci ridicarea neamului.

Privită și înțeleasă astfel, opera lui Maiorescu își justifică existența și se impune călăuză viitoarelor generații.

Natalia V. Dinu

B A L C I C

Neptun își poartă caii fără frâne
Din larg, spre malul sterp... și'n urma lor
Noianul sur al apelor rămâne
Brăzdat cu vârfuri negre, de pripor...

Și tot mai aprig viforul stăpân e
Pe tot prăpădu 'ntinsului zăpor...
In larma lui s'aud cântări păgâne
Din alte vremi, de taină și de dor....

Dece-am venit pe locurile-aceste
Când urlă 'n cer haotice furtuni
Și marea fierbe 'n clocot de genuni

Și dece stau pe țărmuri nopți întregi
Bătut de ploi și viscol... e-o poveste
Pe care numai tu ai s'o 'nțelegi.

G. Tutoveanu

I N S E R A R E   L A   N I S T R U

Iarna, din depărtări ucrainiene,
Aduce'n slăvi flori albe de bumbac
Și țese peste 'ntindere hamac
Să legene câmpii basarabene.

Nistrul, închis sub geam cu lunecuș,
Ascunde valuri și povești, ca'n seră ;
Tăios aruncă geru'n atmosferă
Un cântec rupt subțire din arcuș.

Pe drumul lung povară de sănii.
Un glas de clopot anunță vecerne
Și'n liniș ea care dămol se cerne
Codrul bate Nistrului mătănii...

D. Iov

S A L C Â M I L O R...

Ne vom prinde de umeri, și 'n cinstea trecutelor veri,
Cu ale noastre treizeci de învolburate primăveri,
Vom prohodi moartea noastră galbenă și umilă,
Pe care o scuipați și voi cu o firească silă.

O, cucernici şi înţelepţi locuitori ai pământului,
Cântăreţi orgolioşi în tovărăşia sinistră a crivăţului,
Timpuria ofilire, cu inima sângerând acum,
Aduce 'n colibe şi 'n taverne cel mai odios parfum.

In căderea zdrenţelor voastre e un cântec surd de nai,
Pe care-l vom sărbători, hăulind, în albe nopţi de Mai,
Când va izbucni soarele împurpurat la o nouă proră,
C'un amestec de viforoasă şi ciudată auroră.

Vladimir Cavarnali

NU NE AJUNGE VREMEA

Nu ne ajunge vremea de visuri uneori ;
Copilăria 'ntreagă ne trage înapoi
Să ne arate : Unde-am ajuns ? Ce meteori ?
Ce străluciri şi cine e 'n ele dintre noi ?

Unde-i elanul ? Unde sunt purităţi de rai ?
Adolescenţa noastră cu 'ntâile iubiri ?
Sunt trist, măi frate suflet ! Şi tu, aici, erai ?
Şi tu mă 'ndemni să caut prin vechile-amintiri ?

Nu, lasă-mă. De-acuma încep să mă deprind
Cu ce-mi aruncă 'n faţă nemernicul hazard.
Iluziile trecute în mine nu se-aprind.
Şi ce-i dacă privirea şi-obrajii, azi, îmi ard ?

Aurel Marin

CALEA MOŢULUI

Trece moţul pe cărare,
Ţipă 'n beznă o ciuvică,
Dintr'un codru iese luna
Mare cât o mămăligă.

Ghiorţăe pe matca văii
Gârla sughiţând a foame,
Cineva din pomul nopţii
Scutură să cadă poame.

Ca un prunc trezit scânceşte
Vântul — frunza mi-l ogoaie.
Caii dau să tragă 'n lături
La jirezile cu paie.

Cată moţul în desagă.
Nu găseşte. Iar ortacii
I-s departe. Vede luna
Cum o mâncă vârcolacii.

M. Beniuc

INCEPUT DE BALADĂ

Lumini brumate'n văi, spre-apus.
Subt brume adormia un prinţ;
Avea'n odihnă îngeri albi
Frumosul prinţ cu mâini cuminţi.

Şi zâmbet trist avea, brumat.
Ce supţi de mers obrajii lui !
In fundul lumii flutura
Tulpanul negru-al dorului.

Duioase denii printre crengi
Şi'n cornul serii lung tropar ;
Subt brume adormia un prinţ
Cu mâini subţiri, răpus de har...

Teodor Al. Munteanu

AMURG

Rugina roade veştedă lumină,
Suspină crângul, zările se 'nclină.
Surd brunele flaute-ale toamnei sună,
Vis de negură dragi năluciri adună.

Infloreşte rămurişul de aur al nemuritoarelor stele,
Jăluie-al amintirilor cernit părând ;
Peste tristeţea visurilor mele
Se varsă clopote, plângând.

Vântul întunecat a stâns grădinile,
Pământul cade'n somn, posac.
— De dincolo, luminile
Semne-mi fac.

George Voevidca

S'A SFÂRŞIT PRIMĂVARA*)

După ce-a cetit anunţul mortuar în gazetă, a împăturit frumos foaia şi aruncând-o în fundul unui sertar, a încuiat totul la loc, pentru a ascunde orice urmă care nu putea privi pe altcineva decât pe el. Apoi, a sunat valetul să introducă pe viitorul pacient. Era mult mai bine să nu fie acum distrat de altele, decât de bolnavii săi; dar, a fost inevitabil. In fiecare dimineaţă îşi citea jurnalul în cabinetul de consultaţii. De data aceasta însă, rândurile îi alunecaseră sub ochi. Nu numai că cetise, dar le şi recitise, doar ar deslega vre-un sens. In zadar. Ochii săi nu vedeau decât crucea neagră deasupra numelui. Ingrozitor ce desarmantă poate fi — o moarte!

Mâinile îi tremurau. Cu toate că, în fond, nimic deosebit nu se petrecea cu el. Il obseda ideia singurătăţii sale ; poate o uşoară depresiune melancolică, nimic mai mult.

In ziua aceea a fost neatent cu bolnavii. De mai multe ori uitase ce voia să spună, şi totuşi moartea Olgăi nu-i făcea niciun rău. N'o simţea ca moarte sau ca dispariţie a cuiva drag. Nu se gândea la ea. Dar nici la altceva nu se putea gândi. Era cuprins de un gol, precum spiritul îi era lipsit de orice gânduri

Când a terminat de primit vizite, în cabinetul său de lucru era întuneric. Din nou a scos din sertar foaia împăturită, pentru a o mai privi. A mai privi rândurile cunoscute aproape pe dinafară. Cu ele în faţă, avea un fel de siguranţă a vieţii, o dovadă că poţi trăi. Avea nevoie de ea, fiindcă pe cât se scurgeau clipele, pe atât îi creştea haosul din jur.

Nu-şi mai închipuia că Olga sălăşluia încă undeva în sufletul său. De când nu se mai văzuseră! Nici n'ar fi trebuit să moară. Era doar tânără !...

Noaptea, din ce în ce mai neagră, întuneca încăperea. Prin geam pătrundeau unele luciri mate ale înserării. Şi sgomotele oraşului, care-şi termina activitatea, se auzeau din ce în ce mai depărtate. O tristeţe fără seamăn plutea prin aer.

Cu mişcări încete, doctorul Basarab se ridică de pe scaun. Paşii săi, atât de singuri, s'au mişcat, în neştire, de câteva ori. Il privea Olga din toate părţile, cu ochi severi. Ar fi vrut să-i spună orice şi totuşi n'avea nimic de spus. Acelaş nimic, care de ani şi ani îl chinuia şi pe care-l uitase în ultima vreme !

Dela un timp se depărtase cu totul de amintiri şi de obsesiile trecutului. In sfârşit, le părăsise pentru o pace interioară, atât de

*) Din volumul cu acelaş titlu, pus sub tipar la *«Cartea Românească»*.

bună, atât de plăcută. Putea gusta viaţa, în toată plinătatea ei. Ducea un traiu foarte liniştit, mult altfel de cum pornise sau cum îşi închipuise.

Casa lui nu era aşezată în centrul oraşului, dar clientela nu-l ocolea. Işi făcea zilnic datoria, conştiincios, preocupat de orice amănunt.

Aproape nu se mai distingea nimic în odaie. In mână avea un caet de amintiri. Ii veni să râdă, dar în ochi îi pluteau lacrimi.

...«Olga e mult prea departe de mine. In viaţă, noi nu ne putem întâlni. Şi totuşi, merg numai înspre ea. Şi totuşi...». Aproape ultimele file. Insă atât de multă vreme trecuse de-atunci. Ce straniu i se părea acest lucru. Nimic mai depărtat decât Olga. In faţa ei n'avea ce spune. Nu din timiditate, nici romantism; îl dezarma frumuseţea ei, îl dezarma iubirea. Inceputâ odată, pe neştiute. Inceputâ atunci, când credea în fericirea dragostei. Atunci putea spune orice, fiindcă nu-şi dădea prea bine seama ce se întâmplă. Atât de puţin îşi închipuia, că nici chiar lui nu-şi spunea nimic. N'avea ce să-şi spună. Apoi totul s'a schimbat, deoarece el a început să iubească. Răscolitor, dar încet, cumplit de încet; un tumult i-a cuprins cugetul. Nu ştia cum să fie. Nu putea spune: te iubesc, fiindcă ar fi minţit. Nici nu putea cere nimic dela ea, fiindcă nu voia nimic. Absolut nimic. Era neagră viaţa în faţa lui, poate zadarnică, poate plină de promisiuni. Iar Olga era ceva aparte. O privea şi nu ştia ce se petrece cu el. Dar ochii aceia luminoşi? Să fi fost oare Olga numai o provocare ? Nu se putea înţelege cu el, dar cu alţii ! Ca unui om oarecare nu-i putea vorbi, ca unei iubite şi mai puţin. Nu era nimic din ce poţi afla zi de zi, şi era totul. Buzele ei nu puteau fi sărutate, trupul ei nu putea fi strâns în braţe. Incetul cu încetul s'au ocolit unul pe altul, fiecare socotind pe celălalt vinovat, dar nimeni nu putea fi învinuit. Nici nu încerca vreodată să se apropie de Olga. Totdeauna era cu mintea pe alte tărâmuri. Ar fi fost îngrozitor de urît să-şi desvăluie sufletul. Şi totuşi, asta aştepta în fiece zi şi clipă. Insă aştepta altcineva din el. O fiinţă care nu putea pricepe tăcerea, poate tocmai aceea care o înţelegea pe Olga.

O privea adânc. Şi cunoştea toate trăsăturile ei, fără a putea vreodată să le reproducă în minte. Singurătatea lui era numai cu gândul Olgăi, dar fără chipul ei, tot aşa cum, împreună fiind, ea nu mai era femeea la care aspira, ci una în preajma căreia te pierzi.

O vorbă de apropiere ar fi fost un sacrilegiu. Nu încerca să se apropie de ea, nu din lipsă de îndrăzneală, ci mai mult din convingerea că atunci tot farmecul s'ar fi prăbuşit. Işi amintea cu tristeţe paşii alături de ea. Paşi zadarnici, lipsiţi de fericire, paşi alături cu viaţa, ducând nicăeri, singuri, mai singuri ca oricând.

...«Aş vrea să ştie că ea înseamnă totul pentru mine; să ştie că dacă o dispreţuesc, o fac pentru a o iubi. Fără ea totul ar fi nimic, precum cu ea, sunt cel mai înfrânt. Vreau clipa de iubire, pe care nu mi-o dă şi pe care nu mi-o va da...».

Ce vechiu caet de amintiri ! Numai el îi putea pricepe haosul sufletului.

Olga era o obsesie, o furtună neîncetată. Cunoştea iubirea lui Mircea ; era femeea care ştie. El nu voia însă o dăruire a ei, o înţelgere. Voia doar himera clipei de nebunie, când lumea se prăbueşte, pentru a nu i se da, în schimb, nimic alt, decât o îmbrăţişare, cu repeziciune, pierdută în întuneric...

Ce amurg larg îi înconjurase atunci, cu umbre cari începeau din sângele apusului şi se culcau pe alte plaiuri... Ar fi mers cu ea la sfârşitul lumii, printre aleile largi, străjuite de castani. O iarbă stufoasă le-a răpit calea. Atunci puteau începe să-şi depene firul gândului, dar n'a început, pentrucă totul s'ar fi întunecat de sunetul glasurilor.

S'a scurs vreme, Mircea s'a căsătorit şi în inima lui s'a tras o perdea. Un trecut s'a ascuns, fără a se fi sfârşit. Cu o nouă viaţă, a pornit la drum.

Toate se perindau în faţa lui şi toţi cei cari îl cunoşteau aflau în el un înţelept. Durerile vieţii, loviturile soartei, nu-l mai impresionau. Să-l fi întrebat oricine dacă e fericit, ar fi răspuns desigur, da, n'ar fi minţit, cum niciodată nu se minţise pe el, spunând Olgăi că o iubeşte. Când era liber, robotea prin grădină. Era a lui, numai a lui, şi nimeni nu putea intra acolo. Totuşi, cineva intră. Intră un copilaş, care abia putea umbla. Apoi încă unul. Singuri cei doi copii ai lui, aveau drept să se joace acolo. Il ajutau câte odată, dar de cele mai multe ori stricau totul. Mircea nu s'ar fi supărat nicicând.

Se vedea pe el în ei, şi dacă lui îşi dădea voie să facă prostii, dece oare aceşti mici nevinovaţi n'ar fi făcut şi ei unele greşeli?...

— Tată, ţie îţi plac florile mult ?

— Da !

— Şi mie-mi plac. Să avem milă de ele. Ştii, să nu-i dăm voie lui Dănel să le rupă mereu.

Astfel, cel mare deveni păzitorul micului paradis al doctorului Mircea. De atunci încolo, mai multă ordine a domnit pe aci.

Intr'o zi însă, Dănel a început să rupă flori. Fratele său a vrut să-l pedepsească. Se poate, să omoare el bietele plante...

— Nu ţi-e ruşine ! Dacă eşti mic, nu te amesteca unde noi facem treabă.

— Tu nu faci nimic. Eu trebue să rup aceste flori.

Erau gata să se lovească.

— Le duc la tata sus.

Desigur, toate s'au schimbat atunci. Trebuiau să facă o bucurie părintelui lor. Incet, să nu-i vadă nimeni, s'au suit în camera acestuia şi au schimbat florile din jurul fotografiei Olgăi. Au îmbrăcat-o în trandafiri, crezând că fac ceva minunat. S'au privit surâzând şi s'au sărutat. Ce mult îi va place !...

Intorcându-se să plece, tot atât de încet cum intraseră, au rămas cu sufletul la gură.

— Am adus flori... tată...

Doctorul Mircea se îngălbeni. Dar tăcu.

— Când ne-o arăţi şi nouă pe doamna de acolo ? E frumoasă, ca mama...

Ca mama... Ce curioase întorsături ale vieţii.

— Nu v'o arăt niciodată.

I-a luat în braţe.

— Dece ?

— Fiindcă niciodată nu va veni, şi dacă vine, veţi plânge mult.

— A murit ?

— E strigoi ?

In mintea lor doar atât au văzut.

— Nu, dar e departe şi nu e mama voastră.

— S'o aducem să fie !

— Copiii nu pot avea două mame, dragii mei.

— Dar dece nu pot avea două mame ?

Uitându-se la fotografie :

— Fiindcă eu nu văd decât pe una, şi aceea nu este.

— Unde nu este ?

— Nicăeri. Dar este mai bine să lăsăm aceste poveşti. Unde-i mama voastră ?

— ?...

— Căutaţi-o şi spuneţi-i să vină aici.

De atunci Mircea a fost sigur că-şi iubeşte soţia.

— Sanda, să-ţi spun că sunt altul, aşi minţi. Dar vreau să mă înţelegi. Ai fost totdeauna foarte bună cu mine. Iartă-mă !...

Prin geamuri pătrundeau glasurile păsărilor. Primăvara era pe sfârşite, dar Mircea o începuse abia acum.

— Ce luminoasă viaţă ne înconjoară. E atâta seninătate în sufletul meu. Sau tu te afli acolo.

— Te-am iubit, Mircea, şi te-am înţeles. Sunt atât de fericită că ai venit la mine.

— M'au purtat copiii noştri. Mi-au deschis viaţa. A trăit în mine altul până acum, cu totul altul.

In noaptea aceea lungă s'a irosit tot ceeace alcătuise tumultul din sufletul său. Descoperise o femee nouă, la care putea ţine, de care se putea alătura. Nu-şi mai dădea seama cum a putut îndelungată vreme s'o privească doar trecător. Când se căsătorise, o făcuse oarecum împins de viaţă. Nu luase aminte la femeea care avea să-l însoţească până, poate, la moarte.

Au hotărît să plece undeva, să fie împreună, cum nu fuseseră niciodată.

Pregătirile de plecare au fost îndelungi. Făceau planuri peste planuri, se sfătuiau la fiecare lucru ce aveau să ia. Copiii, în trepidaţia care domnea dela un timp, găseau prilejul cel mai nimerit să

sburde de dimineaţa până seara, făcând tămbălău, încurcând pe fiecare, asurzind casa cu râsete, ţipete, jocuri.

Au pornit la drum într'o zi cu ploaie. Vara era îndeajuns de călduroasă, însă adesea se porneau vijelii din senin. Una dintre ele i-a însoţit la drum.

— Imi pare bine că-i astăzi atât de urât, i-a spus el Sandei. Nu vom regreta nimic din trecut.

— Tu ai fi regretat ?

— Cred că da.

— Eu nu mai pot să mă gândesc în urmă. Trăiesc numai şi numai clipele care vin.

Şi-au strâns mâna. Doctorul Mircea şi soţia sa păreau doi tineri în călătorie de nuntă.

— Maman, să ne aduci un tren electric frumos... Şi lung...

— Vă aduc, vă aduc.

Fluerături au răsunat pe peronuri. In sgomotul fiarelor mişcate, şi ale roţilor scrâşninde, s'au auzit glasuri de adio. Fum mult şi murdar, se modela urcând din coşurile locomotivelor. Au răsunat uşi trântite, s'a sguduit trenul, o ultimă îmbrăţişare, şi vagonul a lăsat pe peron doi copii făcând cu mâna semne vijelioase, până nu au mai văzut nimic, decât şine ude şi pustii.

Intorşi acasă, copiii au început să fie abătuţi. Nu mai era vorbă, nu mai era mama, nu mai era tata. In grădina lor ploua şi picăturile de apă îngreunau bietele flori, care abia îşi mai ţineau capul sus.

Chiar au plâns puţin, când au căutat fotografia frumoasă din camera tatălui lor, fără a o găsi.

— Sunt foarte legat de tot ceeace s'a petrecut cu mine. Nu ştiu din ce cauză, dar sufăr de melancolia trecutului.

Erau pe marginea mării, undeva, departe, prin alte ţări. Valuri, melodii de vată, mângâiau stânci ascuţite Pace şi clipocit de ape cuminţi. Mircea o ţinea în braţe pe Sanda. Stăteau aşezaţi pe un colţ de piatră, cu mare mai în toate părţile.

— M'au legat atâtea lucruri de el. In sfârşit, putem vorbi ca doi prieteni buni, Sanda. Am trecut prin dureri mari. Sufletul meu nu mai ştia ce este o simţire curată. E greu, e foarte greu să acopăr totul. Dar tu, tu poţi face mult din mine. Ajută-mă. Nu mă dispreţui.

Vorbele lui se întindeau în larg, stăpânit de crestele undelor. Sandei îi mângâiau urechile blând.

A sărutat-o. Şi ea l-a sărutat. Clipe fără număr au rămas îmbrăţişaţi.

— Mircea, nu vrei după amiază să privim apusul de pe Possilippo ?

— Sigur că vreau, Sanda.

Au plecat pe jos, acolo. Drumul era o potecă pierdută prin stufişuri. Când mai stâncos, când îngrădit cu iarbă, a urmat întâiu lungul malului, însoţit de foşnetul apelor, apoi deodată s'a înălţat mult deasupra, din ce în mai sus, printre nişte văi cari, probabil,

primăvara sau iarna erau torente. Odată ajunşi prin ele, n'au mai întâlnit pe nimeni. Nici măcar păstori de capre, cari de obiceiu se strecurau pe aci, în căutarea ierbii sărăcăcioase pentru bietele lor animale.

Era o singurătate şi o linişte desăvârşită. Jos, îmbătător de albastră, aştepta marea întinsă aripilor nopţii. In depărtare nu se zărea nicio pată, nici un vas. Pe malul întortochiat se vedeau lumini, Tore de Greco, Castellamare, Sorento, oraşele pierdute, cu case albe şi scunde. Pe apă, în faţa lor, bărci de diferite mărimi se legănau. Se aprindeau candele la ferestre, tremurând de răcoarea întunericului. O uşoară adiere s'a abătut prin vale, iar frunze legănate au căutat s'o reţină.

— La noapte va veni vaporul cu care plecăm mâine. Il putem privi de aci.

Nicio vorbă n'a mai turburat pacea.

Era o noapte neagră, când au coborît la vale. Undeva, pe mare, un castel de lumină se apropia de coaste.

— De-ar şti lumea aceea, care petrece acum acolo, cum îi privim şi plângem că vom fi cu ei...

— De-am şti cum alţii se vor uita la noi, mâine, sau altcândva...

O piatră s'a desprins pornind în jos. Privirile lor sticleau în noapte...

Intoacerea lor a fost tot cu ploaie. Numai că acum era o vreme tristă, cumplit de abătută. Din alte tărâmuri veniseră vânturi mohorîte. Ceruri plumburii se perindau în învâltorări de neguri. Picăturile erau mici şi reci. In căderea lor, biciuiau furios orice le ieşea în cale. Trenul care-i aducea, scurgându-se printre dealuri şi tăind câmpiile, se sgribulise de-abinelea. A intrat în gară înfrânt. Ud, murdar, puhăind, scrâşnind. Valuri de aburi au înconjurat locomotiva. Capul unui mecanic, negru ca noaptea, s'a zărit plutind undeva, pe sus. Copiii au râs de el, dar l-au uitat repede, fiindcă le-a ieşit în cale mult aşteptata lor mamă. Nu au vorbit, fiindcă în asemnea ocazii nu ai ce să vorbeşti. Sandei i-au răsărit lacrimi în ochi, iar ei nu aveau timp când s'o mai sărute. Apoi, a venit şi tatăl lor.

In drum spre ieşire, gurile celor mici se deslegaseră şi nu mai conteneau. Intrebări nenumărate, răspunsuri chiar adesea de-ale lor, povestiri. Obosiţi ca niciodată, în noaptea aceea Sanda şi doctorul Basarab s'au cufundat în culcuşuri, ameţiţi. Nu schimbaseră nici o impresie. Dar nici nevoie n'aveau, se simţeau prea bine, pentru a mai avea dorinţa unor goale cuvinte.

Ca niciodată de când îl ştia lumea, Mircea Basarab deveni un om cu o privire deschisă şi veselă. El nu-şi dădea seama de schimbarea ce se întâmplase. Il întrecea cu mult. Iar în primul rând, dacă şi-ar fi dat, ar fi făcut o legătură cu trecutul. Or, acesta nu mai exista acum. Tot ceeace trăise alcătuise o experienţă, al cărei scop era să deschidă cortinele vieţii. Odată încheiată experienţa, n'avea niciun rost să se gândească la ea. Prima lui despărţire de trecut, îndată după reîntoarcere, fu desfiinţarea acelei grădiniţe care-i purtase himerele odinioară. Apoi s'au mutat. Tot undeva, departe de

centrul orașului. Iată un lucru la care n'ar fi putut să renunțe, fiindcă nu suferea sgomotele stridente.

Cei cari îl cunoșteau îl puteau vedea acum în fiece dimineață făcând, împreună cu soția, o plimbare, înainte de a-și începe consultațiile. Iar, foarte adesea, seara, plecând, însoțit de doamna Basarab, spre a petrece undeva, în oraș.

Au cumpărat pentru casă o mulțime de lucruri noui și frumoase. Zi de zi aranjau câte un colț, astfel încât era o reală plăcere să stai câteva clipe în locuința lor. De sărbători, plecau totdeauna undeva, la țară. Iar când copiii au intrat la școală, s'au aranjat în așa fel, ca de vacanță să-i ducă unde le-ar fi plăcut mai mult.

— Sanda, mâine Mircea va merge la liceu.

Erau numai ei doi în salonaș. Doar o lampă scundă aruncă puține licăriri în jur. Prin geamurile deschise pătrundea cântecul serii. S'au sprijinit împreună de pervaz, să privească în depărtare. Aerul era cald și plăcut. De undeva, foarte încet, răsuna o muzică. Se vedeau lumini, trecători, mașini alunecând grăbit. Toate pluteau pe altă lume. Nimic nu părea real. Nici chiar toamna, fiindcă era toamnă și curând avea să vie frigul.

— Acum câțiva ani, într'o primăvară, ne-am reîntâlnit, Sanda. Nu găsești că acea primăvară a dăinuit mereu, mereu în noi ? Nu pot crede că a trecut vreme peste noi de-atunci.

Erau numai licurici în jur. Sute, mii, orașul tot.

— Va merge la liceu...

Glasul ei a răsunat ca o mângâiere.

S'au desprins din dreptul geamului.

— Nici nu știm când am îmbătrânit atât.

Dopul unei sticle de șampanie a pocnit. A năvălit o muzică veselă din cutia aparatului de radio.

— O orgie în doi!...

Cupele s'au umplut.

— Pentru copiii noștri !

— Pentru copiii noștri !

Claxonul unui automobil, notele din radio, seara aceea încântătoare...

— Pentru Mircea, doar merge mâine la liceu.

— Da, da, pentru Mircea, Sanda.

A doua zi de dimineață a găsit anunțul mortuar în gazetă.

Nu simțea nimic acum. Caetul, păstrătorul amintirilor lui, ardea filă cu filă. Tot ce simțise, ani de zile, cu pasiunea întreagă, cu sufletul deschis strunirilor iubirii, se irosea încet. Paginile înegrite se îndoiau, se suceau în chinuite convulsiuni. Flăcări sălbatece mâncau pofticioase din hârtia acoperită toată de scrisul lui Mircea. O ultimă filă.

...«O voiu iubi mereu, mereu. Niciodată nu mă va ierta pasiunea. Și e atât de zadarnic !»

Râzând, doctorul Basarab i-a dat și ei foc.

Apoi a aprins lumina. Era o liniște desăvârșită.

S'a uitat la ceas. Mai avea încă o jumătate de oră până la ora mesei. A început să puie în ordine diferite cărţi şi reviste. Le privea, nici nu înţelegea prea bine ce scria pe ele, pe unele le arunca la coş, altele le rânduia în bibliotecă. In urmă, şi-a aranjat instrumentele din mica încăpere ce-i servea de laborator.

Terminând, a luat o foaie de hârtie şi a scris pe ea : «S'a sfârşit primăvara». Câteva cuvinte aruncate în grabă. După care, încuind în urma sa, a ieşit din cameră.

— Povesteşte-mi cum a fost azi la şcoală, Mircea.

Şi a început băiatul să spună tot felul de lucruri. Până s'a culcat, a tot vorbit. Capul doctorului Basarab era plin numai de copilării.

— Ce fericită vârstă, vârsta ta !

L-a sărutat şi l-a culcat. Apoi a plecat să se plimbe. Nu s'a mai întors niciodată şi nimeni nu ştie unde se află.

Dănel, cel mai mic, a spus că s'a dus să caute pe doamna cea frumoasă din fotografie, să le fie şi ea mamă.

Poate nu greşea.

Victor Popescu

H O R I A

Horia,
Gorun isvorît din adânc,
Din pământ neînfrânt;
Mână de vrac
Te-a semănat în Albac.
Cruce din soare și veac
Din plămada sângelui dac.

Horia,
Aur și smirnă arde gloria.
Frate
Sfâșiat de dreptate,
Ne doare crunt
Durutul tău trup, rupt
Și răpus,
De cuie străpuns.
Simțim în strunele oaselor noastre,
Cum îți sfârtecă roata
Năframa cărnii albastre.

Horia,
Văzduhul spintecă zarea,
Carpații ascultă chemarea,
Din porunca ta
Și-a morților,
Din nepătrunsul dar al sorților,
Am schimbat blestemul în noroc,
Furtuna de lavă și foc
Cu belșugul spicului copt.
Mirul lacrimilor
L-am ridicat troiță pleoapelor;
Din credința nădejdilor
Am măiestrit toiag legilor.

Horia,
Te-am sfințit cu sânge, cu vifor, cu chin,
In legendă, în marmoră, în senin.
Cu mâinile amândouă
Te-am slăvit zid de catedrală nouă.

Cavalul şi doina îşi cântă vitejii ;
In hora străveche se prind astăzi cnejii.
Pe creste de milenii te-am culcat.
Horia,
Noi nu te-am uitat.

Ronsarda Castro

CÂNTECUL PLUGARULUI

Incoardă-ţi braţele pe plug,
E lungă ziua până'n seară,
In arşiţa ce te doboară
Trudeşti la fel cu cei din jug...
Incoardă-ţi braţele pe plug
E lungă ziua până'n seară...

Aşterne brazda'n larg şi'n lung
Pân' s'o'negri câmpia toată,
Şi te-or chema din deal de-odată
Tălăngile cu glas prelung...
Aşterne brazda'n larg şi'n lung
Pân' s'o'negri câmpia toată...

Când ai pornit şi când te laşi
Nu socoti... Tot una-ţi este...
Te fură vraja ca'n poveste
Când ai doi ochi cu-ai tăi părtaşi...
Când ai pornit şi când te laşi
Nu socoti... Tot una-ţi este !...

George Pallady

SATUL MEU

Satul meu n'are hrisov lucrat,
Nu ştie nimeni cum s'a odrăslit ;
El stă prin ţarini blonde risipit
Şi-i răcorit de Cricovul-Sărat.

Foşneşte primăvara printre lanuri,
Iar vara de zăduf s'adună 'n arii ;
Toamna, — îl umblă 'n lung şi 'n lat plugarii,
Iarna, — toarce în cămin aleanuri.

Se 'nvecineşte 'n sus cu Dumnezeu
Şi 'n jos cu glia mea de bărăgan ;
Este Iisus în fiece ţăran
Şi-s palme noduroase 'n satul meu.

Spre crivăţ, hăt, şi 'ncolo spre nămiază,
E numai soare şi văpaie lină ;
Spre austru cresc raze de lumină,
De după deal azururi îl veghează.

N'are hotar, nici margine de fel,
Aşa-i de 'ntins pe şesuri şi tarlale ;
Peste ogrăzi dau îngeri rotogoale
Şi duhul sfânt coboară — porumbel.

Duminica-i ard rănile greşelii ;
Biserica e plină de creştini,
Dau liturghie şi aprind lumini,
Iar popa le dă sfat din evanghelii.

In rostul meu, fărădelege nu-i.
Sânt datini vechi în orice bătătură ;
In satul meu nu-i vrajbă şi nici ură,
Că satul tot e-altarul Domnului.

Petre Paulescu

S T I H L I R I C

Cimbru mult şi verde busuioc.
Sângele aleargă râu şi creşte.
Inima în ierburi înfloreşte,
In descântec pădurean de soc.

Codrul se aşterne 'n iaz rotund.
Infloreşte 'n soare romaniţa
Cântec. Fagii spun de mioriţa
Şi 'ntr'o pajişte de gând te-ascund.

Teofil Lianu

U N C H I U L P R E D A

Cojan, uitat de Domnul, nevoiaş,
Intrat în angarale până'n gât,
Dar el citia mai multe cărţi decât
Un cărturar din cei dela oraş.

Cu o răbdare veche de clăcaş,
Mereu întunecat şi amărît,
Uita de greutăţi şi de urît
Cu cartea, pusă'n traistă lângă caş

Ieşia cu plugul şi robia din greu
Şi când trăgea la capăt pentru prânz,
Işi priponea bălanii de-un resteu

Şi ars afund de cuget ca de-un spânz
Citia de Copernic şi Galileu
Şi'n jur păştea lumină câte-un mânz.

Gh. Tuleş

DARUL TROIŢEI

La răsăritul trist al vieţii mele
Sâneţi vuiau pe creste şi prin ape,
Din mâini de zâne m'au răpit Iele
Şi razele mi-au împietrit în pleoape.

Am strâns în piept toţi jepii şi gorunii
Şi holdele şi lanurile toate,
Am adormit plângând sub teiul lunii
Şi-am adunat din cer singurătate.

Cu neamul meu îndurerat în mine,
Bătut de grindini am pornit hoinar;
Se tânguiau pădurile pe cline
Şi-mi suspinau Parângii sub pieptar.

Şi frânt îngenunchind la o răscruce,
Simţii cum cresc, hanger, peste obcine.
O lacrimă căzuse de pe cruce
Şi 'n fulger crunt se răsvrătise'n mine.

Ion Ţolescu Văleni

NELINIŞTI

Pe satul în ceaţă pierdut,
Coboară 'nserarea lungi gene.
Trec corbii cu doliul în pene
Şi plouă mărunt şi tăcut.

Mă simt mai aproape de lut.
Par frunzele 'n vişin, de sânge...
Şi parcă eternul ar plânge
Pe satul în ceaţă pierdut !

G. Şt. Cazacu

DIN SCRISORILE LUI IOAN AXENTIE SEVERU

Meritele tovarăşului lui Avram Iancu, ale lui **Ioan Axentie Severu**, pentru cei mai mulţi din generaţiile mai tinere, au rămas limitate la faptele de arme săvârşite în volbura însângeraţilor ani dela mijlocul veacului trecut şi, pentru mai puţini, la **Răspunsul** dat acuzărilor ridicate împotriva glotaşilor români de comitete Teleki Sándor, baronul Kemény István şi Szilágyi Farkas. Atât. Deşi prefectul lăncerilor, care luptase pentru dreptul la viaţa naţională a neamului său din nordul Carpaţilor, n'a fost numai pumnul de fier care zdrobise atacurile şi împotrivirile duşmane. I. Ax. S. a fost şi omul de cultură care, după potolirea furtunii, n'a înţeles să se aşeze pe laurii câştigaţi, ci a căutat să pună umărul în toate acţiunile obşteşti de interes naţional, contribuind cu vorba, cu scrisul, cu fapta la mai-binele celor de-un sânge, mai ales la ridicarea nivelului cultural al conaţionalilor săi [1].

[1] Lui i se datoresc d. p. ideea şi compunerea statutelor Asociaţiunii tututor Românilor. Aceste statute după înţelegerea avută cu **Dr. I. Raţiu, M. Nicola** şi **Nic. Găitan,** fură trimise la Braşov lui **G. Bariţiu.** Din mâna lui Bariţiu ajunseră în mâna lui **Şaguna,** care le încredinţă apoi spre censurare şi refacere lui **Ioan Puşcariu.** In 1861 fură prezentate adunării ţinute în Sibiu, de unde, după schimbarea titlului şi după o seamă de modificări, fură trimise spre aprobare guvernatorului (vezi rev. «**Transilvania**» anul 1908 nr. II pe Apr.-Iunie, pg. 96, în care datele acestea sunt reproduse de d. **Oct. C. Tăslăuanu** din autobiografia lui I. Axentie Severu, păstrată în secţia manuscriselor din bibl. «Asociaţiunii Astra».

In 1850, **Axentie, Balint** şi Iancu au depus, prin **Dr. P. Vasiciu,** la Casa de păstrare din Sibiu, suma de 2700 fl. pentru înfiinţarea unei Academii de drept cu limba de predare română. După doi ani însă, neînfiinţându-se Academia, şi-a ridicat banii. Din ideea Academiei se născu ideea «**Asoc. Transilvane**», al cărei membru fondator Axentie Severu se înscrisese încă în 1870 (Ibid.).

Intr'o scrisoare (din Alba Iulia, cu data 4/XII 1859) îi scrie lui **Iacob Mureşianu :** «Te-ai apucat să mă baţi pentru proieptul din Foaia nr. 39. Eh bene ! poate se face ceva fără proiept ?

Io însă pare că dedusem odată proba şi de fapte când depusem 1000 fl m. c. pentru înfiinţarea unei Societăţi literarie care remase pentru discordia unor mari. Deacă va fi vorba să contribue cineva pentru vreun scop bun, nu voiu remâne nice acum înapoi şi ştiind că D-voastră aţi lua sarcina de a culege daruri pentru altfeliu de monumente, voiu trimite un contingent după împrejurări, — pare-mi-se însă că aţi bătut şeaua să se priceapă iapa».

Această mai puțin cunoscută latură a activității lui Ioan Axentie Severu nu se va putea pune însă în deplină lumină decât după stabilirea tuturor faptelor și după identificarea tuturor articolelor scrise de el prin diferitele foi ale vremii[2] neiscălite sau semnate cu vr'un pseudonim — și după publicarea tuturor scrisorilor lui rămase risipite pe la particulari sau instituții.

Noi dăm de astădată **trei** — două numai în fragmente, fără începutul care cuprindea și data lor — scrisori adresate lui Iacob Mureșianu, directorul de atunci al Gaz. Transilvaniei[3].

Ele vădesc intelectualul cu cunoștință de carte latinească, pasionatul problemelor de limbă — cum erau de altfel toți cărturarii ardeleni ai vremii sale —, cetitorul zelos a tot ce se scria[4], Românul care avea cultul portului național[5], fără să zeflemisească însă pe cei cari purtau haine «domnești», necesitate de anumite obligații sociale. Din rândurile acestora aveau doar să se ridice intelectualii conducători de mai târziu.

Ioan Axentie Severu se ținea în pas cu lumea. De aceea, nu ezită să ia în pleasna biciului «spiritul călugăresc» al celor de sus, «smeritul cotoiu», «Schlendrianul» care nu se uită cu ochi buni la tinerii studenți cari nu mai poartă «suman, țundră, șubă și cioareci», numindu-i, ironic, «domnișori» cari fac lux cu banii părinților. Pricina adevărată a acestei zeflemisiri este — după el — că domnilor de sus «le este necaz că mai umblă și alții așa (ca ei)».

2 Câteva se vor putea identifica din înseși scrisorile rămase dela el.

3 Originalele se află în vechea arhivă a Gazetei, actualmente în posesiunea d-lui A. A. Mureșianu.

4 Critica pe care o face, în privința limbii, foii periodice din Iași «**România** Literară» a lui V. Alecsandri dovedește că în afară de ce se publica în Ardeal, cetia și ceeace putea pătrunde aici din Principate.

O paranteză. Ce ecou produsese în Ardeal apariția acestui periodic o poate constata la tot pasul cel care răsfoiește ziarele noastre din acea vreme. Așa d. p. Telegraful Român, foaia lui Șaguna, publică o corespondență din Banat (cu data: 27 Iunie 1855) care se termină așa: «Mai împărtășiți-ne ceva din «Rom. Literară» și ne scrieți cum să o putem câștiga și noi». Iar într'un art. din Gaz. Trans. (nr. de la 12 Martie 1855, pg. 1. col. 2) datat din «Unguria» se spune că și ei «au cetit pe acolo câțiva nr-i din «Rev. Lit.» și «s'au bucurat că pe câmpul literaturei române a mai ieșit un campion pronunciat ca să vieze».

Intr'alt nr. al Gazetei (Nr. 30, același an, pg. 113) se raportează că la cererea studenților români din Pesta, **Petru Mocioni** le abonează «România Literară» și «Patria» ș. a. m. d.

5 Cu ocazia cununiei sale, la Brașov, în 1862, cu Eufrosina Stan Blebea, se înfățișă în fața altarului în costum național (Vezi fotografia lui ca mire reprodusă în rev. «**Țara Bârsei**», anul 1931, pg. 432).

«Românilor le trebue domnişori !» — exclamă I. Ax. S., fiindcă dintre aceştia se fac **domnii** «adică : oamenii învăţaţi, luminaţi». «In **domnişori** stă viitorul nostru ! — fiindcă «aceştia vor forma o inteligenţă profană au mireană şi vor susţinea Literatura, vor reprezenta Naţiunea, etc.».

Cel care pentru desrobirea neamului său se aruncase în vârtejul luptei cu tot elanul, cu toată îndârjirea Românului oprimat de veacuri, hotărît să biruie sau să moară; cel care spera ca din jertfa mare de sânge românesc din anii 1848/49 să răsară zorile dreptăţii, nu putea rămâne nepăsător la ravagiile indolenţei şi ipocrisiei, când observa că cei chemaţi să premeargă cu exemplul viu, se complac în lene, bizuindu-se pe o inexistentă activitate de sus, pe mincinosul şi primejdiosul ajutor străin.

Interesul său se polariza mai ales asupra şcoalei, bisericii şi slujitorilor acestora. De aceea, nu se sfieşte să cetească levitele celor care ţin cu o leafă de mizerie pe profesori, cărora «li se mai vede prin urechi» şi care n'au în casele lor «o mobilă cum se cade, niscai authori şi alte asemini» [6].

Nu poate aplauda, fireşte, clerul bisericii sale care «nu vrea să se desbrace de Schlendrian», «nu vrea să cunoască nice decât spiritul cel adevărat al creştinismului şi confundă Religiunea şi pietatea, cu ipocrisia şi bigotismul — cum mai confundă unele popoare Religiunea cu Naţionalitatea» — «mulţămit şi odihnit că **lucră Escelenţia** Sa şi că mâne-poimâne va fi dotat din partea Statului».

Protopopilor plângăreţi şi comozi, cari pun vina situaţiei deplorabile a protopopiatelor în seama **îndărătniciei, răutăţii, neascultării** oamenilor, le dă exemple de felul cum îşi înţeleg alţii chemarea, de ce se poate realiza din nimic, dacă este «persistenţă», «animare», tragere de inimă, dragoste de neam.

Relevă, ca stimulente, înfăptuirile Clerului ortodox, care «de va mâna-o numai în 20 de ani, cum au mânat-o dela 1849 încoace, ne va întrece el în 8 ani» — şi le aminteşte, îndeosebi, realizările Braşovenilor, care te **înmărmuresc** cu ceeace au putut creea în 6—7 ani.

Om practic şi cunoscător temeinic al realităţilor româneşti, pe lângă pilde de urmat înţelege să indice însă şi modalitatea în

6 Asistă la examene, dând prin prezenţa sa pildă de interes pentru şcoală în 14 Ian. 1885 d. p. asistă la examenul şcoalei din Ighiu (Alba), de sub conducerea înv. Ioan Bradu, «**angajat de uniţi şi neuniţi**» împreună. (Gaz. Trans. nr 120 dela 12. III. 1855). Interesul cultural prima pe cel confesional.

care s'ar putea veni în ajutorul dascălilor, al preoţilor — cei chemaţi să ridice nivelul cultural al ţărănimii —, cum s'ar putea înălţa măcar «la tot protopopiatul câte o şcoală de Doamne-ajută», câte «o Casă a protopopiatului».

Iată aceste scrisori, pe care, pentru uşurarea cetirii lor, le transcriem cu ortografia de azi:

Alba Iulia, 16 ale lui Cuptoriu 1855.

Mult Stimate Domnule Redaptoriu.

Ne dete mâna şi nouă a trămite în a 11 oră preţul prenumeraţiunei pe semestrul al II-le; primeşte-l D-le şi de vei putere [7] trămite-ne toţi nrii, ca să nu ne remână ştirbire în păstrarea acestui jurnal [8] atât de preţuit şi demn de conserbat.

Apoi aflã că am cetit şi noi cu destulă îndemnaţiune [9] ma [10] chiar şi turburare unele frânturi ce ieşiră atât în Gazeta cât şi în Telegrafu Român, copiaţi şi prescurtaţi din România Literarie [11]. Authorii acestei Gazete se par a voi să joace pe Diptatorii sau Dictatorii limbei române, apoi spunându-ne că-şi luară de bază limba din Tisa până în Marea Neagră, ne omoară cu **vroinţa** D-lor, ca să tac de alte cuvente destul de simple şi curate care se aud cu mult mai bine în gura poporului dintre Tisa şi Marea Neagră decât **vror** — în loc de **vor** — dela **vroiu** al României Literarie, — D-lor a ni le îndesa, **vroind** a scrie să fie înţeleşi din Tisa până în Dunăre. Iartă-mi D-le această obserbaţiune şi fii bun scrie, refleptă unde se aude în gura poporului «vroiu, vroinţă etc.»; eu am auzit pe la noi în Banat, M.mureş şi România: voiu, vei va, voim, voiţi, vor şi vreu, vrei, vre, vrem, vreţi, vreu, ma vroiu, vro sau cum va mai fi a 2-a şi a 3-a persoană şi cum se vor deriva altele dela vroiu, nu am mai auzit nice cetit în toată Scriptura şi profana.

Tot ce ne mângăie e, că authorii acelei ne-Românii argumentă, seau cum zic D-lor, rezonează cu batjocuri, şi prin aceasta ne spun că nu trecură niciodată cursul Logicei în care zice un § că râsu şi batjocura nu-s argumente. Prin urmare ne mângâiem că după nour vine serin, după dulceaţă venin, după râs plâns, proverbii de rând seau triviali, ma curat româneşti.

7 De vei putea.

8 Este vorba le Gaz. Transilvaniei.

9 Indignaţiune.

10 Dar.

11 Foaie periodică, redactată la Iaşi de V. Alecsandri.

Tot aşa de bun sânge ne fac(e) şi corespondenţa din Banat ce ne-o împărtăşirăţi din Telegraf[12] şi care va să pună frâu latinismului, apoi deacă o iai de-amăruntu şi o cerni şi ea e plină de latinism, mă mir cum nu le e ruşine oamenilor a ne mai spune că limba română ea e bună numai aşa cum o vorbeşte poporu ! ! care, deşi e unul şi acelaş, totuşi diferă în limbă ceva, puţin unul de altul. Şi pe **baş** al Bănăţeanului nu-l înţelege Ardeleanul, nici pe **minteni** al acestuia Munteanul etc. Dacă astfel de înfrânători ne-ar zice că limba română e bună cum e scrisă în S. Scriptură, am sta să ne plecăm capul, numai şi numai să nu mai vedem şi cetim articuli d'al de ai României Lit., ma când nu se ruşinează a ne spune că călţunii lui Cicero se potrivesc pe peţioarele Românului şi când D-lor nu pot scrie 10 rândurele fără proverbii de ale aceluia şi fără «latinisme» la cari vreu să-i pună capăt; atunci caută să le aducem aminte: «Doftore, vindecă-te pe tine însuţi şi află că dela rezĭduirea Romei până la Cicerone trecută la 700 ani, iară dela Şincanu, Petru Maioru, etc. abĭa vro 40, află D-le că Cicerone fu şi el numai om, prin urmare ca şi noi, şi că peste 650 de ani poate să i se potrivească călţunii, nu pe piţioarele D-tale seau ale mele, ma pe ale Românilor; puneţi capăt D-lor neruşinării şi cerbiciei D-voastră, şi precum v'am lăsat noi seau ceĭ deodată cu D-voastră ca să scrieţi cu slove şi cu slovenisme, aşa ne lăsaţi şi D-voastră pre noi să scriem cu litere şi latinism, pentruca precum nu am esistat noi atunci când nu eram pentru D-voastră, aşa nu esistaţi D-voastră pentru noi acum. Şi deacă D-voastră totuşi esistaţi pentru noi, vrând-nevrând, să ştiţi că vă punem în rangul ce vi l-au cântat de mult Oraţiu

[12] Iată pasagiul din corespondenţa (cu data 27 Iunie), de care aminteşte Ioan Axentie Severu : «Cu mare plăcere cetim criticele voastre (ale celor dela Tel. Român), iară mai vârtos acele, ce le aţi scos din «România Literară» despre ameţeala latinismului, care au cuprins junimea română, căreia trebue pus frâu să nu smintească limba. Iţi vei aduce aminte cum înainte de 20 ani, când eram laolaltă în Pesta, ne râdeam de un literar român (? !), care începuse a ne lega (= a ne ceti) din Cicero, Iulie Cesar şi de alţii, îţi aduci aminte cum îţi ziceam eu atuncea cumcă călţunii lui Cicero nu se lovesc (= nu se potrivesc) pe picioarele Românilor de acum, astfeliu de încercări îndrăsneţe ne erau atunci ridicole şi iată unde ajunserăm astăzi. Eu totdeauna am fost de părere şi remân şi astăzi pe lângă ea, că limba românească este bună şi adevărată numai în gura poporului, şi că semnele de scris cu care ne folosim astăzi, sunt cele mai bune pentru dânsa, scrierea românească a fost până acuma cea mai desăvârşită dintre toate, nici o cirtă care să nu se respundă, nimic nu se respunde ce nu e scris, slovă sau literă de prisos nu se află, lipsa dară cere ca forma slovelor să rămână cum au fost, iar de latini să ne apere şi ferească Dumnezeu».

«difficilis, quaerulus, laudator temporis acti».

Lăsaţi Domnilor Dunărea şi Mureşiu se curgă, nu vă puneţi în calea lor să le opriţi, că vă înecaţi; lăsaţi zic să curgă cursul lor şi să-şi iasă din ţermi când şi de câte ori vor vre, că iară se vor întoarce la albia lor.

Vezi, D-le Redaptoriu, cum e omul coleros, cum se şti el consuma pe sine, şi din o nimica toată se aprinde ca iasca de foc; eu voiam să-ţi spun numai că ne făcură unii articuli din R. L. sânge rău, şi uite unde am ajuns, să rădic toporu asupra authorilor ei, cu toate că poate nu e al doile care să-i ştie ceti cu atâta aşezare şi să se râdă de ei ca mine.

Preţul de 10 fl. m. c. e pentru D-l Nicolae Şandor, locutienente primariu pens. în Oarda de jos şi pentru I. Axentie Severu etc. etc. în Albaiulia.

Al D-tale cunoscut
(ss) **Axentie**

SCRISOARE FĂRĂ DATĂ ŞI FĂRĂ INCEPUT

...Ar fi de culpat ver lăudat, că poartă pantaloni şi palton, iară nu **ţioareci** [13] şi ţundră.

Ce e drept, caută să mărturisesc că era un timp când şi eu mă ţineam de septa [14] ver categoria acestora şi aveam o antipatie aşa de mare în contra tinerilor acelora cari şi în timpul mai dinnainte purta îmbrăcăminte modernă, încât nice că puteam conversa cu dânşii, — decât atunci era alt timp, apoi cugetul şi antipatia mea era potrivită cu portul, — ma aceli Domni cari şi acum mai cutează a-şi bate joc de niscari copii pentrucă nu îmblă îmbrăcaţi cum le-ar plăcea D-lor...

Alta fac singuri şi totuşi ei se condemnează [15] chiar pe sine când îşi arată desplăcerea în obieptul veşmintelor care, acesta, pentru dânşii au ajuns a fi obiept de maimuţire dela apus până la orient

Rogu-Vă, arătaţi-ne un port mai antic şi mai simbolic decum e portul nostru ţărănesc ! Ţioareci albi, cămaşă albă alternantă în creţe ! Coloarea albă sau candidă era la străbunii noştri coloare de distingere în care procedeau toţi cei aleşi sau candidaţi la deregă-

[13] Scriu **ţioareci** nu **cioreci**, cu **t** nu cu **c**, pentrucă-mi place să deduc ţioarecii dela peţioru «**petiolus**», tot aşa şi **ţioci** nu **cioci**, veşmânt ce îmbracă peţiorul (Nota lui **I. Ax. S.**).

[14] Secta.

[15] Se condamnă.

torii; astăzi vedem că chiar și în uniforma serbătorească sau de gală a Domnilor sau amploiaților de stat se poartă țioareci sau pantaloni albi.

Veșmintele albe apoi sunt simbol de curățenie și nevinovăție. Așa dară de ce nu se numesc și cei cu țioareci Domnișori, mai vârtos dacă sunt și ei candidați de învățături, căci astfeliu s'ar numi cu cuvântu.

Dați-mi o egală croitură la veșmintele tuturor și apoi, afară de diversitatea materiei, veți avea tot Domnișori ori tot candidați de învățătură [16].

ALTĂ SCRISOARE FĂRĂ DATĂ ȘI FĂRĂ PARTEA INTRODUCTIVĂ

...Pentruce nu poartă și D-lor sumane, țundre, șube și țioareci ? sau, dacă D-lor ridicându-se din pulbere, le place să îmble îmbrăcați domnește, pentruce le e necaz că mai îmblă și alții așa ? Iar dacă nu le e necaz pentruce-i numesc Domnișori în bătaie de joc, tălindu-le prin aceasta la celi mai mulți tot curagiul și volia de a-i asculta și a înainta atât în studii cât și în purtarea din afară, dela care depinde în tempul nostru de multe ori mai mult, decât dela niscari istorioare seci și teorii nepractice.

Dacă e drept că nu face (sic) veșmintele pe om, ci omul veșmântul, e drept și aceea, că veșmintele tocmește (sic), înfrumsețează sau cel puțin împănează și recomandă pe om. — Dacă unor asemine Domni le pare rău de averea părinților, carii, vezi bine, își pun tot chiar și capul pentru fiii lor, dacă ar voi așa zicând să păstreze banii acestora cari-i dau pe hainele feților lor, spună-le acestor părinți din capul locului să-și bage mințile 'n cap și să nu facă Domnișori prea de timpuriu din nații [17] lor, iar dacă aceștia nu-i ascultă, ver [18] D-lor nu au curagiu să le spună, apoi apuce-se preleagă acestor copii, cel puțin odată în săptămâna, istoria Spartanilor, chiar și a Romanilor până la un timp și mai curând își vor ajunge scopul ce-l vânează, decât cu titulatura de Domnișori «ea occulta vis linguae et verbis in est ut seu amando, seu offendendo plus in animis hominum posse verba, quam facta, ideoque gravius

16 Peste acest fragment de scrisoare e trasă o dungă.

17 Din lat. natus = fiu.

18 Ori.

male dictis quam male factis exacerbamur, et difficilius, contumeliam, quam damnum perferrimus»[19].

Să nu-şi facă cineva iluziuni, alure, când a crede că tinerimea din Bl(aşiu) ar fi ajuns a fi luxoasă în îmbrăcăminte şi portul său! ferească D-zeu. Domnişorii Blăşenilor poartă veşminte cât se poate mai simple, mai de unul şi acelaş preţ cu sumanu şi ţioarecii.

Nu e luxul nice preţul cel mare a veşmintelor ce face pe unii DD. de acolo să ocărească, ci Schlendrianul cel vechiu, a cărui urme debe[20] să le cercetăm în acel timp acoperit cu ceaţă groasă şi întunecime de moarte, când mulţi oameni, ca să poată trăi mai uşor, fără necazuri, fără supărări, fără copii, fără familii, fără contribuţiuni etc., cu un cuvânt, ca să poată trăi fără grije în lume, se leapădă de lume şi de deşertăciunile ei, intrând în monastiri şi făcându-se călugări pe cari îi descrie foarte bine poetul când zice :

Priviţi aici în monastire,
Ce om cucernic, cum se 'nchină,
Cu ce plecare, cu ce smerire
Işi face cruce şi fruntea 'nclină !
Priviţi-l iară ce 'nchinăciune
Face la ceriuri şi cum asudă
Făcând mătănii cu 'nşelăciune
Parchete sânte cu lacrimi udă
Gura i se roagă fierbinte
Dar gându-i sboară spre crude
Minciuni, sunt toate a lui cuvinte
Şi p'aşa oameni ceriul n'aude.
etc. etc.

(Vezi «Foia pentru mente, animă şi litteratură» din Braşov — anno 1841 ? Nr. ?).

Acest Schlendrian care în zilele Episcopiei lui Lemeny îşi luase traista 'n spate şi era p'aci, p'aci să dispară pentru totdeauna din Blaşiu, nepărtinit de Pedagogia unui Moldovai, nesuferit de Istoria Rusului[21], scărmănat bătut şi alungat de filosofia lui Bărnuţiu, batjocorit ca ursu de satirica propunere a Marcului, ca să tac de alţii cari sunt în jurul nostru şi cari, dacă nu-l bătea pe faţă

19 Andreas Max. Tredro Politico moralum Pars III pg. 145 § 33. (Nota lui **I. Ax. S.**)

20 Trebuie.

21 **Ioan V. Rusu**, canonic mitr. în Blaj. A scris : «Compendiu de istoria Transilvaniei», Sibiu, 1864. «Elemente de ist. Transilvaniei», Sibiu, 1865.

cu vorba, l-a desavuat, s'au lepădat de el în faptă şi duseră şi duc o viaţă esemplară în privinţa asta.

Acest Schlendrian, spirit călugăresc, smeritul cotoiu iară şi-au luat şi întărit scaunul în Blaşiu şi el, şi numai el, e cauza de studenţii se împart în Domnişori M...ni, bene va fi D-lor? Să nu fie! Studenţii sunt numai studenţi, au dacă vă mai place prin Blaşiu. Deci, nu Domnişori. Şi tot cel nesocotit care mai trăeşte cu astfeliu de numire se vede că nu ştie, nu s'au pătruns niciodată de cele ce le scrise încă în 1842 Profesorul Rus în Precuvântarea la «Icoana Pământului» veri la Icoana Vineţiei Sale, cum o numi B(ari)ţiu în cuvântarea funerară: «Românii nu mai pot fi în starea de până acum» [22]. «Românii nu mai pot fi în starea de până acum» — zis-a Rusu — «Lor le trebue litteratură».

«Românii nu mai pot fi în starea de până acum — o mai repeţesc şi eu, — lor le trebue Domnişori, din cari vezi bine că apoi se fac Domni, ca să aibă cine să folosească Litteratura. Să nu fiu rău înţeles. Când zic Domni nu voiu să zic alta decât «oameni învăţaţi, luminaţi, sau cel puţin oameni ieşiţi din opincă: dascăli, neguţători, notari, maiştri veri meserieşi». Şi aceştia toţi se fac din Domnişori de cari e vorba noastră, cari, dacă nu din alt îndemn, încă de ruşinea lumii — care e numai la părere — nu se mai întoarnă la sapă, plug, opincă şi cioarec, care, deşi sunt bune, tare bune, despre una parte nu se plătesc în legea Abrudeanului şi vorbind mai curat nu se rentează, numai cu mulţămirea şi afepţiunea ce o are cineva lucrând. De altă parte, Părinţii Domnişorilor noştri au numai sapa şi aratru, paterna Rura-s în mânile altora şi care nu-s, vor mai veni! — Iaca dară D-lor! în Domnişori stă venituriul nostru, din care se vor face: militari, industriaşi, economi mari, deregători oficiali au tisturi — cum să le mai zic — şi toţi aceştia vor forma o inteligenţă profană au mireană şi vor susţinea Literatura, vor reprezenta Naţiunea etc. etc., iară ne-Domnişorii D-voastră ca primi eminentes vor intra în Theologie, se vor popi şi vor remânea în Cler, iară Cleru va remânea şi la noi unde a remas la alte popoare, pentrucă nu vrea să se desbrace de Schlendrian, el nu vrea să cunoască nice decât spiritul cel adevărat al creştinismului şi confundă Religiunea şi pietatea cu ipocrisia şi bigotismul, ca şi cum mai confundă unele popoare Religiunea cu Naţionalitatea.

Ar fi multe de aş mai zice despre Blaşiu, mai ales despre starea materială a DD. Profesori cari trăind numai din cele 2 sutişoare de fl. ce le capătă din fundul şcolastic şi nu ştiu ce feliu de pomană

[22] Vezi numita carte pg. VIII (Nota lui I. Ax. S.).

din fundul Clerului, li se mai vede prin urechi. — Ca să vezi în casele lor vr'o mobilă cum se cade, niscari authori şi alte asemine, nu e nici vorbă.

Se zicea odată că Cleru e Nime şi Blaşiul face toate; astăzi Cleru e maï mult, el e copil, care nu cugetă numai la jucării, e foarte îndestulit, mulţămit şi odihnit că «lucră Escelenţia Sa», el aşteaptă să-i vină toate de gata, el mai crede şi astăzi că mânepoimâne va fi dotat din partea Statului, care s'au dechïarat de mult, curat şi pe faţă, că nu-l poate dota [23].

Să punem [24] însă că credinţa luï îl va mântui; poate-i, ierta, şi în cazul acesta, judecătoriul cel drept nepăsarea cu care se poartă în privinţia aministrării fundului clerical din care se dau pe tot anul 2—3000 fl. de pomană la Profesori, când fundul şcolastic, aministrându-se separat, ar fi în stare să dea un salariu de câte 5—600 pentru fiecare Profesor; şi atunci nu ar fi constrâns şi nevoit fundul Clerului să-şi mai facă pomană cu DD. Profesori.

Ar fi multe de aş mai zice despre Blaşiu, eu însă le las deocamdată să le zică alţii, cari le cunosc maï deaproape. Imi ieu totuşi volia a întreba pe Blaşiu: Cum stă cauza cu fundul de pâne — ţipăi — pentru cei 200 de tineri? Pânea aceasta mi se pare că era detoriu să o dea Domniniu din Decimele ce le percepea. Şi fiindcă acum decimele au încetat, nici pâne nu se mai poate da, — mi se va răspunde. Ştiu, aşa e, dar mai ştiu că Cleru luteran au primit ceva desdamnare [25] pentru decime. Se poate ca Blaşiul să nu fie cerut şi primit asemine desdamnare ? Eu am auzit pe mulţi întrebând de aceasta şi nu e nimene să le poată da răspuns categoric decât că «lucră Escelenţia Sa».

Prea bene, ştim că în 1854 au lucrat Escelenţia Sa, au provocat Cleru ca să subscrie la împrumutul Statului, fiecare preot cel puţin 100 fl. şi bene au făcut ! Provocatu-l-au oare însă mai târziu, ca Eppul romano-catolic din Alba, să dăruiască oblegaţiunile ce le va fi căpătând fundului clarical ? Nu, pentrucă nu e drept să despoiem pre cei de acum, ca să îmbrăcăm pe ceï venitori. Minunat răspuns ! Ma tare înşelătoriu, pentrucă, când cere sau provoacă cineva pe altul să-i dea ceva, încă nu l-au despoiat, ci numai au cerut; şi dacă

23 Intr'o corespondenţă din Blaj, publicată în Gaz. Transilvaniei (anul 1855, no. 8. pg. 1. col. 1) se confirmă cele susţinute de I. Ax. S., căci iată ce spune I. Russu între altele: «Numai în privinţa lefei profesorale stăm mai rău; însă sperăm cumcă înaltul gubern îşi va întoarce părinteştii săi ochi cu îndurare spre noi şi ne va dota unicul acest institut» (gimnaziul).

24 Să admitem, să presupunem.

25 Desdăunare, despăgubire.

cineva a dat de bună volie, nu l-au despoiat nimine. Decât la noi chiar și despoiatul ar fi cu cale, pentrucă ver și cum popia a cam devenit ereditarie, prin urmare pe noi ne despoiem și iară pe noi ver pe ai noștri îi împăiem. De nu ar fi despoiat nainte cu 60—70 de ani Aaron pe fețele bisericești de câte un galben și taler, după om, nu am avea Cutu și miile ce le aduse și mai aduce în tot anul.

De nu ne va despoia pe noi Șuluțiu acum, peste 50 de ani stăm înapoia Neuniților cu toată dobânda de Metropolie. Să fim drepți, să nu confundăm materialu cu spiritualu; să recunoaștem că de va mâna-o Clerul neunit nu în 50, ci numai în 20 de ani, cum au mânat-o dela 1849 încoace, ne va întrece el în 8 ani. Și-a cumpărat proprietăți, și-a format un fund, o tipografie, care talie [26] toate peste 100.000 fl. m. c. — Și noi ce am făcut ? Am mâncat din Casa Clerului, vro 10—20.000. Așa e ?

«Lucră Escelenția Sa», auzi zicând pe toți copiii. Eh bene, dar pentrucă lucră Escelenția Sa ce nu știm noi, pentruce să nu lucre și copilu de cler ceva ?

Atâți Vicari, atâți Protopopi cu învățătură, cu vază și chiar și cu stare, să nu lucre nimica ? !

D-lor Protopopi și Părinți, dacă nu cutezați, nu aveți curagiu a scrie în public, a Vă ruga din oficiu, ca să adune Escelenția Sa un sinod în care să cercați, vânturați și așezați toate trebile Clerului — cum făcea (sic) predecesorii voștri cei neînvățați — dacă Escelenția Sa nu va să vă cheme la un sinod, — zic: nu va, ori nu vrea, nu voește, pentrucă nu pot presupune că Gubernul Majestății Sale ar degenera această voile a unui Cler atât de credincios, cum fu și e cel unit, când ar cere Escelenția Sa acea volie — dacă zic nu va să Vă cheme Escelenția Sa la un loc, să vă puteți înțelege, să puteți decreta cele de lipsă în toată privința, apoi aduceți-vă aminte că D-voastră sunteți învescuți cu putere, mare, D-voastră sunteți în locul Chorepiscopilor, aveți încă până acum toate drepturile ăstora, afară de irotonit, chemați-vă preoții subordinați, consultați-vă cu ei, faceți la tot protopopiatul câte o școală de Doamne-ajută, faceți colepte pentru dotarea acesteia, voiu să zic: faceți-vă toți fundatori, cu capul, mintea și desteritatea D-voastră și punga altora; ver dacă credeți că nu e detoria D-voastră să faceți școli și să le dotați, dotați-vă singuri pe D-voastră, adunați cele 20—30 de sute de împrumut în un loc în Casa

[26] Taie.

Protopopiatului — şi decretaţi că în 10—20 de ani să nu se împartă nimărui nice un cupon, iară peste atâţia ani va primi fiecare preot din ţinut atâţia fl. pe an, au fiecare preot când va intra în parohie 100——200 cu interes, altul iară când i se va tâmpla vreo damnă [27] rămânându-i jugul jos şi pământul, din care aveţi să trăiţi, înţelenit. Ce bine ar prinde aceste Case protopopeşti, în mii şi mii de cazuri!

D-voastră vă plângeţi de multe ori că-s oamenii îndărătnici, răi, neascultători, nu puteţi face şi-ajunge nemica cu ei.

«Orator qui vulto incendere, debet ipse ardere», pare că zisese Cicerone. Ian luaţi D-voastră iniţiativa, fie în şcoală, fie în biserică, voiu să zic în privinţa şcoalei şi a bisericei. Vreţi să vă aducem de esemplu pe Popa Dopu din Agârbiciu, în Agârbiciu Săsesc, aşa zicând, unde până acum fu mai cu greu a face o biserică de piatră în mijlocul satului, a scoate porţiune canonică etc. etc. care toate le făcu Dopu, nu cu învăţătura sau cu politica ci numai cu volia, cu zelu cel mare. Mergeţi la Roşia de Munte şi căutaţi la Casa parohială în care poate şedea un magnat, întrebaţi că cine şi cum s'au făcut? Cu voia Popii, cu persistenţa şi animarea acestuia a cărui care şi oameni făcură serbiţiu [28] de iobagiu la ridicarea Casei parohiale, în care mâne-poimâne vor locui alţii, neavând el copii cari să aspireze la S. preoţie. Aide la vicariatul Năsăudului, veţi vedea minuni, făcute numai cu volia şi stăruinţa unui Marianu. Intoarceţi-vă apoi la Reghin şi întrebaţi ce fund are şcoala populară de acolo, cine şi cum s'au făcut? Cu volia şi stăruinţa Protopopului. Mergeţi apoi drept spre amează-zi, opriţi-vă la marginea ţării, să vedem nu veţi înmărmuri ? Nu vi s'a opri sufletul ver răsuflatul dinaintea şcolilor româneşti, banei [29] de aburi, fondul Reuniunii, fabricei de hârtie ? Şi cine le făcu toate acestea în 6—7 ani ?

Volia cea tare împotriva cărei nu poate să se opună nimica.

Eram copil mic în a II-a clasă când am auzit prima dată în viaţa mea dela profesorul I. Coste că «Omul, dacă vre, străbate prin stan de piatră».

Fiindcă D. Coste întonă cu mare putere şi convingere acestea vorbe, eu nu le mai uitai, am cugetat la ele, în 25 de ani, mai de multe ori, în toată ziua şi m'am convins că sunt drepte şi sânte, numai cât omul să vrea ceva raţional.

27 Daună.

28 Serviciu.

29 E vorba de şcoalele lui I. Popazu din Braşov, de baia de abur a Eforiei şcolare, de Reun. femeilor române, de fabrica de hârtie din Zărneşti.

Ar fi, o mai zic şi a 3-a oră, multe, multe de a scrie de Blaşiu, — eu le las însă unor bărbaţi mai maturi şi am onoare a mă însemna

al D-voastre

(ss) **Axentie**

Articulu despre Kisfaleu l-aţi contras atâta de tare, încât eu nu l-am înţeles şi la cei nevinovaţi făcu sânge rău, iar cel de vină se înflă.

Astă-dată nu mi va părea rău şi dacă vei tipări şi numele.

Idem

Ax. Banciu

C H A R L E S   B A U D E L A I R E

IDEALUL

Nu pot aceste graţii mărunte de viniete,
Şi născociri stricate, dintr'un nemernic veac,
Şi tocuri jucăuşe şi svon de castaniete,
Cu sufletul din mine vreodată să le 'mpac.

Lui Gavarni lăsa-voi, poet al lâncezirii,
Ciripitoarea-i turmă cu mutre de spital;
Eu nu găsesc, când palizi îmi par toţi trandafirii,
O floare-apropiată de roşul meu ideal.

Ce-mi trebue 'ntr'un suflet ca râpa 'ntunecată,
Doar tu eşti, Lady Macbeth, de sânge 'nverşunată,
Ori visul lui Eshyle sub vifore 'nălţat;

Tu, Noapte, ce de Michel Angelo-ai fost creiată,
Când îţi mlădii tăcută, în veghea ta ciudată,
Surâsul de pe gura Titanilor sculptat.

VORBE DE TAINĂ

Frumoasă eşti ca cerul de roze-al toamnei clare!
Dar întristarea 'n mine ca marea s'a 'nălţat,
Şi în reflux, pe buza-mi posomorîtă-mi pare
C'o dâră din amaru-i nămol mi-a mai lăsat.

— Ţi-aluneci mâna 'n sânu-mi înfiorat, zadarnic;
Vrei inima s'o afli într'un locaş prădat
De ghiarele femeii şi dintele-i amarnic.
N'o mai căta în pieptul de fiare sfâşiat.

Mi-e sufletul palatul batjocorit de gloată;
In el fac chef, se-omoară, se 'ncaeră mişei!
— Când gâtu-ţi gol în unda miresmelor înnoată!..

Tu, crudă frumuseţe, de inima mi-o vrei,
Cu ochii tăi de flacări aprinse ca la cine,
O, arde-aceste sdrenţe cruţate de jivine!

ARMONIE DE SEARĂ

Aproape-i ceasu 'n care pe lujer vibrătoare
Pier florile în abur spre cer cădelniţând;
Lungi svonuri şi miresme de seară 'ntorn curgând,
Alean de vals în aer şi vrăji ameţitoare!

Pier florile în abur spre cer cădelnițând;
Vioara 'n vaier pare o inimă când moare;
Alean de vals în aer și vrăji amețitoare!
Adânc și trist e cerul ca un altar vibrând.

Vioara 'n vaier pare o inimă când moare,
O inimă plăpândă, neantul vast urând!
Adânc și trist e cerul ca un altar vibrând:
S'a înnecat în cheagu-i de sânge-apusul soare...

O inimă plăpândă, neantul vast urând
Culege din trecutu-i lumini amintitoare!
S'a înnecat în cheagu-i de sânge-apusul soare...
In mine amintirea-ți e-o raclă luminând!

Trad. de **Șerban Bascovici**

A N D R E I A D Y

ZVON DE TOAMNĂ

Ați auzit?
Toamna, când plutește negura,
In miez de noapte geme cineva.

Un zvon pierdut.
Cineva oftează 'nfricoșat
Și bate 'n scânduri putrede de brad.

Un om de mult.
Stea pe cer în viață n'a zărit
Și-ar vrea să vadă-acum, de-a răsărit.

VISUL CEL MARE

Voi răni și chinuri, vă opriți!
Nu vă grăbiți!
Căci mor și eu, cum mor cu toții,
Dar vreau să spun o vorbă Morții.

Această sfântă blestemată
Să-mi spună-odată,
De-oiu adormi frumos, în pace,
Ca'n vremea când eram în fașe?

Azi visul mic nu mă iubește,
Mă ocolește.
Dar Visul mare-al Morții-mi fie
Tovarăș bun în veșnicie.

Trad. de **A. P. Todor**

ROMANUL BUCOVINEAN

Până mai ieri, scrisul provincial avea destin de cenuşăreasă. Oricât cer, oricâte everesturi de adevăr ar fi adunat în chenarele slovelor, rămânea umilit şi sortit unei circulaţii de familie.

Neorganizată, provincia nu avea posibilităţi să-şi sprijine şi să-şi lanseze talentele. Capitala, marele vis al scriitorului provincial, era, veşnic, cetate închisă.

A trebuit mult cântec, nespusă trudă însângerată, până să se dărâme şi acest Erihon.

Dar dela mişcarea de frondă şi de luptă literară, provincia a trecut sub zodii de adevărată creaţie. A depăşit graniţele provincialismului meschin şi fetid, luându-se la trântă dreaptă cu toată puterea de creaţie românească.

Şi tocmai în acest fapt se poate răsvedi, virtual, biruinţa scrisului provincial. In ieşirea lui, la întrecere, pe arena largă a neamului. In năzuinţa lui spre universal.

Se vorbeşte astăzi intens de o mişcare literară a Bucovinei, a Ardealului, a Basarabiei, a Banatului.

Şi trebue să recunoaştem, fără teamă de lăudăroşenie, că în această expediţie argonautică, ţara fagilor a fost cap de coloană. Şi asta datorită faptului că a găsit împrejurări prielnice. Oricât ar susţine unii că nu-i aşa. In Bucovina, generaţia unirii a mai ţinut şi după răsboi, sus, stindardul vechilor veleităţi şi doruri literare, şi a primit, cu porţi deschise pe toţi tinerii cu chemări spre slovenire şi cântec.

E adevărat că primele plecări la drum n'au avut norocul unui ghid. Vasile Gherasim, singurul care mai onora flamura poeziei, nu după mult, a trecut pe tărâmul de lumină al lumii de dincolo. Gheorghe Voevidca era departe de Cernăuţii tineretului care începea să-şi croiască drum, cu condeiul transformat în spadă. Asta e adevărat. Dar, iarăşi, nu e mai puţin adevărat, ceeace afirmam mai sus, că împrejurările au fost aci mai prielnice ca aiurea, şi ajutorul precursorilor de necontestat. «Junimea literară» a botezat multe dintre începuturile tinerei generaţii scriitoriceşti bucovinene. Şi trebue să recunoaştem aceste adevăruri cu atât mai mult, cu cât înălţimile atinse obligă la onorabile răsplătiri faţă de tot ce a fost sprijin cald în primele începuturi.

Dar să nu uităm încă ceva. Dacă e vorba să dăm trecutului ce e al trecutului, atunci trebue să notăm că şi generaţia literară de dinaintea războiului a descălecat şi s'a impus, serios, la Bucureşti. La Sămănătorul, Bucovina era din plin şi substanţial prezentă

prin Stănică Berariu, neîntrecut meşteşugitor, în arta înaltă, al folclorului. Şi numai în paranteză fie zis : ce minunat înţelegător al basmului şi cântecului popular e Stănică Berariu, în «Făt-Frumos», al lui, în «Grădina Sf. Vineri», în comparaţie cu Victor Eftimiu sau atâţia alţii! După plecarea d-lui N. Iorga dela «Sămănătorul», colaborarea bucovinenilor la revistele «Neamul Românesc», «Neamul Românesc literar» şi «Floarea darurilor» a fost şi mai bogată decât la «Semănătorul». Aşa că, generaţia tânără avea în avantajul ei şi acest succes bucovinean anterior. Când această mişcare şi-a adunat snopii rodului în clăi, Bucureştii vehilor tăceri au recunoscut. Au întins mână de frate. Şi semnele de preţuire au fost cele câteva volume ce sonorizau nume noui: Mircea Streinul, Traian Chelariu, Iulian Vesper, Nicolae Roşca, E. Ar. Zaharia, etc. «Itinerarul cu anexe în vis» al lui Streinul a şi fost încununat cu laurii S. S. R-ului !

Rămâne, acum, ca timpul să-şi spună ultimul cuvânt în ce priveşte rezistenţa poeziei bucovinene în faţa viitorului. Noi am consemnat numai faptele, în istoricitatea lor. De altfel, nu o disecare critică a tinerei poezii arborosene e gândul acestui esseu.

Odată anumite succese în poesie atinse, tinerii scriitori bucovineni au pornit dârji să cucerească redutele romanului. Primul sosit din cursă a fost Traian Cantemir, cu «Mensa Academica», roman (vol. I). Ed. Mitropolitul Silvestru, Cernăuţi 1938. L-a urmat, de-aproape, Mircea Streinul cu Ion Aluion, aceeaşi editură. Au mai apărut până astăzi: Iulian Vesper, «Primăvara în ţara fagilor», 1938 şi Mircea Streinul, «Viaţa în pădure», ambele în editura Fundaţiilor Regale. Ultimul a mai anunţat apariţia câtorva romane, din care a tipărit prin diferite reviste şi ziare, fragmente: «Drama casei Timotei», «Lupul în ţara Huţulilor», etc. Cum se vede, o bogată recoltă.

Notăm că ne-am permis să trecem peste alte câteva romane ce-ar fi trebuit să figureze în acest pomelnic al romanului bucovinean, cum ar fi de pildă : Erast Mihăilescu : «Aventurile unui iredentist», roman comic ; C. Turtureanu : «Şomerii» ; pentru binecuvântatul motiv că ne-ar sili numai la constatări de valoare, fără să ne ajute cu ceva la concluziile de şcoală literară şi de realizare în cadru de generaţie, pe cari le urmărim.

Făcând sumare observaţii de fond şi formă, asupra romanelor «Mensa Academica» şi «Ion Aluion», d. Leca Morariu scria următoarele, în «Făt-Frumos»-ul pe Iulie-Aug. 1938: «Proza beletristică bucovineană, afirmată definitiv cu Iraclie Porumbescu, T. V. Stefanelli, Em. Grigorovitza, Mihai Teliman, Ion Grămadă şi alţi doitrei, stă să intre în zodie nouă. Inceputurile d-lor Traian Cantemir («Mensa Academica») şi Mircea Streinul («Ion Aluion») — oricât de începuturi — ne 'mping în pragul romanului».

Suntem, deci, repetăm şi noi, sub zodia romanului bucovinean. Şi suntem departe. Ion Aluion-ul lui Mircea Streinul a fost împărtăşit şi cu premiul I. Al. Brătescu-Voineşti. Recunoaştere oficială !

E vorba aşa dar, de romanul bucovinean ca roman în general, ca roman românesc.

Despre romanul bucovinean s'a scris puţin. S'au scris numai complezente note de prezentare. Repetăm: complezente. Şi de aceea: «ofensatoare». Ofensatoare, pentrucă acopăr, sub lux de cuvinte goale, lipsurile ce s'ar mai putea remedia (suntem doar la început!) şi leagă speranţe de anumite frânturi de realizări. Cu siguranţă, aprecieri definitive nu se pot face. Ar fi să se repete cazul lui H. Sanielevici faţă de Sadoveanu, sau al lui Delavrancea faţă de Eminescu. Dar se pot spune atâtea lucruri utile acestui început de drum!

E ceeace vom încerca să facem noi.

Punând problema romanului românesc (într'o recentă conferinţă, la Cernăuţi), d. Ionel Teodoreanu a făcut câteva constatări drepte. Pentru o mai mare claritate a acestui studiu, îi vom rezuma, trudindu-ne să fim credincioşi, concluziile. Romanul românesc nu a ajuns încă treapta înaltă a «romanului rezolvativ». A depăşit stadiul «romanului de circulaţie literară», e «roman de circulaţie socială», dar e numai «constatativ». «Do»-ul ultim al marei game de probleme şi cântece, care este viaţa, nu a fost cântat în romanul românesc. Au fost constatate realităţile, în mod genial, dacă e nevoie de spus, dar numai atât. Marele ultim fior, marele imn al eternităţii şi universalului nu şi-a mistuit aripa în slova de foc a romanului românesc. Romanul nu este numai viaţă. E mai mult decât ea. E o transfigurare a ei, o împlinire a golurilor ei, o definitivare. Ca toată arta, în general.

Romanul rezolvativ, dacă l-am înţeles pe autorul Medelenilor, e romanul care să te mistue, să te uluiască, să te transforme integral, să te implinească. De care să nu te mai poţi despărţi o viaţă întreagă.

Pentru a evidenţia, în altă formă, etichetările de mai sus, am vrea să spunem câteva lucruri în cari credem necondiţionat. Există trei mari realităţi în lumea noastră fizică şi morală: Dumnezeu, Neamul, Omul.

Nu există nimic în afara lui Dumnezeu. Nimic în afara neamului. Şi omul se poate împlini în Dumnezeu şi eternitate, numai sub cerul de destine al neamului. Nu trăeşte nimeni în afara neamului său. Neamul care nu crede în Dumnezeu şi nu se împlineşte în El, e o hoardă sălbatecă. Indivizii cari nu cred în ideea de neam şi nu se mistue în focul de creaţie şi împlinire al neamului lor, sunt gloate de robi. Nu pot atinge noţiunea luminoasă de «om».

Ca atare toate manifestările, (de artă mai ales!), nu pot fi judecate decât în lumina acestei trinităţi.

Pentrucă nu există artă în afara neamului. Şi prima condiţie ca o operă de artă să fie universală, e tocmai să fie o expresie cât mai autentică, mai paroxistă, a naţionalului şi etnicului. Cu siguranţă, naţionalul trebue transfigurat în artă. Suntem cu mult după

verdictul lui Maiorescu, că nu orice poezie națională sau naționalistă, e poezie.

Eminescu e incomensurabil de mare, pentrucă însumează toate durerile și bucuriile de destin ale întregului neam românesc, în versul și proza lui de eterne incadescențe.

Tot așa am putea spune despre fiecare operă mare sau de geniu : că desleagă un nod de eternitate. Transfigurează omenescul, sau ni-l redă în lumină optimă. Așa cum ar putea să fie. Cum ar trebui să fie. Constatarea lucrurilor așa cum sunt, este, în mare măsură, de domeniul științei, nu al artei. Să ne înțelegem, depe acum. Nu vizăm, didacticește, problema moralei sau a binelui. Din contră. Disecarea realului. Cu toată cruzimea, cu toată naturalețea. Dar cu un anumit scop. Să-l scoatem din aceste răni, din aceste gunoaie, pe Dumnezeul din noi.

Neamul românesc, prin destinul pe care Dumnezeu i L-a dat, are o singură cale de imperialism pe lume. O singură cale de intrare în marele concert al istoriei. Și calea aceasta este: O nouă concepție spirituală despre om, despre neam, despre Dumnezeu. Nu vom mai putea străluci peste veacuri tehnicește, decât în măsura în care vom birui lumea spiritualicește. Prin crearea unui om și unui neam drag și aproape lui Dumnezeu. De-abia atunci vom fi un neam tare.

Pentru ajungerea acestei creste de Rarău spiritual, trebuesc mobilizate toate forțele neamului și pământului românesc. Prin definiție poeții, romancierii, istoricii sunt și trebue să fie profeți și apostoli ai vremurilor viitoare.

Iată de ce avem nevoe de romanul resolvativ !

Și, aci vom depăși modestia romancierului ieșan. Avem câteva romane cari ating culmea romanului resolvativ: Ion, Răscoala, Medelenii, Comoara Regelui Dromihet, Velerim și Veler Doamne. Vor fi și altele. Noi le-am numit pe acestea, pentrucă se integrează concepției noastre despre «marea trinitate». Pentrucă îl pun pe om în fața veșniciei, pentrucă-l macină sub piatra unor legi eterne umane, unor porunci de neam. Și numai în această măsură rup carapacea grea a universalului, bucurându-se de soare.

Romanul de circulație socială e cartea ce desleagă, sau măcar presintă, problemele tuturor. Și chiar atunci când desleagă o problemă de psihologie individuală o angrenează în destinul comun, în eternitate.

Individualismul, formulă jidovească, în orice domeniu s'ar manifesta, a fost lansat de neamul căruia îi aparține, pentru a putea subjuga, desagrega și stăpâni celelalte neamuri. Individualismul, politic, literar, religios, e semnul de moarte al neamurilor. In epocile de glorie ale acestora, de imperialism, domnește socialul, zodia naționalului.

Indrăsnim să spunem că neamul nostru își trăiește acum epoca imperialistă. Epoca de intrare în arena lumii ca subiect de istorie. De aceea sufletul colectiv al neamului a uitat de mult, sau nici n'a luat în seamă niciodată, minorele bâigueli exaltatoare ale indi-

vidualismului. Cine mai pomenește de revista **Unu**? Cine mai știe de romanele de 15 lei ale sex-apealului. Au rămas să înfrunte vremea, tot operele cu larg răsuflu de destin colectiv românesc, tot bucățile din inima neamului, plămădite și transfigurate 'n opere de artă.

De-asupra tuturor stă tot Eminescu. Și iată de ce. Pentrucă este cel mai «al neamului românesc». Pentrucă ochii lui au văzut ceeace putea vedea numai neamul întreg. Pentrucă inima lui a bătut în ritmul întregului pământ, de-alungul întregii istorii românești. Și celei trecute și celei viitoare.

Și, ajunși aci, putem spune fără teamă de desmințire: Drumul spre romanul rezolvativ românesc e cel pe care, poate insuficent, l-am schițat. Drum ce are puternice realizări în romanele de noi mai sus amintite.

Să vedem acum locul romanului bucovinean în cadrul romanului românesc, așa cum l-am presintat până acum. Pentrucă, repetăm: Nu ne interesează soarta romanului bucovinean, ca roman bucovinean, ci ca roman românesc (și dacă se poate universal). Pentru aceasta vom diseca fiecare roman în parte. Desigur numai cele mai representative.

Și, mărturisim, lucrul nu-i așa ușor. Nu-i ușor pentrucă, spunând tot ce credem adevărat, riscăm multe prietenii. Și sacrificăm o anumită camaraderie de generație. Am vrea, însă, peste inevitabilele riscuri, să triumfe adevărul. Adevăr care e chemat să slujească neamului. Nu nouă, de azi sau de mâne, hrănindu-ne cu glorii deșarte și acoperindu-ne frunțile cu lauri nemeritați.

Și vom face-o, deoarece avem convingerea că s'a pornit greșit, periferic legilor unui roman bun, adevăratului roman.

Despre «Mensa Academica», un cuvânt răspicat e prematur. E cazul să așteptăm și apariția celui de-al doilea volum. Pentru a putea avea o idee de ansamblu și a încerca o concluzie. Eroii romanului sunt incolori. Nimic care să se încrusteze 'n memoria cetitorului. Câțiva studenți, cheltuindu-și vremea în mici escapade cu diferite Tamare, prin dominicurile Cernăuților. Atâta deslânare în conturarea temei și 'n analiza sufletească, încât nici un personagiu nu prinde carne și oase, ca să evadeze din carte și să intre în viață. Dar, poate volumul prim vrea să fie numai un prolog al romanului proectat. După câte putem deduce, Mensa Academica a vrut să fie o frescă a vieții studențești cernăuțene dintre 1922—1930. Și cu toate intențiile de a zugrăvi particularismul, de Heidelberg medieval, al vieții academice cernăuțene, cu tot meritul unor întrezăriri de probleme ce-au frământat sufletul tineretului universitar din nordul Moldovei, frământări ce-au fost ale întregului tineret românesc, trebue să subliniem că d. Traian Cantemir s'a oprit la tocmai ceeace a fost mai nesemnificativ acestei vieți, acestei epoci.

A trăit d. Cantemir tocmai epoca celei mai cumplite decadențe a vieții studențești, dintre 1927—1930? Poate fi aceasta o scuză? Unde e marele clocot al vieții studențești postbelice? Prin prisma

vieții studențești, autorul Mensa-ei ar fi putut fierbe, în cazanul romanului, măcar un bob din marea problemă a neamului ce o constitue tinerețea universitară, acest leagăn de mari visuri și sbateri pentru veșnicie și frumos, acest seismograf clar văzător al unor mărețe destine pentru neam, credincios dătător de alarmă în fața pericolelor ce-i pândesc existența. Dar d. Cantemir n'a făcut, n'a reușit să facă acest lucru. N'a crezut în adevărul lui ? Nu crede nici astăzi ?

Pentrucă e vorba de scriitorii tineri, ne-așteptam la o luare a lumii în piept, la un elan nebănuit. Și am fost desiluzionați. Ne vor răsplăti celelalte volume ?

Am vorbit de «așteptări», pentrucă eram îndreptățiți să așteptăm. Și mai suntem încă. Traian Cantemir e semnatarul unor miezoase și artistic conturate schițe și nuvele, publicate pe vremuri în Junimea literară. Schițe, vădind un viguros talent literar. Talent care nu se desminte nici în Mensa Academica atunci când e vorba de stil, de fraza vioae, de descrierea plastică, prea plastică uneori, alunecând în libidine, cum observă și Leca Morariu (loc. cit.).

Sfârșitul volumului I ne lasă pustii. Dar să nu ne îngăduim prognostic amar și pentru ce va urma. Să așteptăm.

«Primăvara în țara fagilor» a fost așteptată cu nerăbdare. Și pentru faptul că-l știam (și-l știm!) pe d. Iuian Vesper ca unul dintre cei mai talentați mânuitori de condei ai Bucovinei tinere și, apoi, pentru titlul frumos ca un curcubeu arcuit peste plaiurile mioritice ale Cosminelor. După primele pagini nu ne puteam stăpâni bucuria: Iată-l din nou pe țăranul bucovinean, în literatură. Dela Ion Grămadă și Em. Grigoroviță, nimeni nu se mai ocupase de el pe îndelete, larg, cu dragoste. Dar aterizarea pe ultima pagină ne-a întâmpinat neîmpliniți. Așteptam mai mult. S'ar putea răspunde: o carte, un roman, e așa cum e ! Nu poate fi nici mai mult nici mai puțin.

Și totuși, noi așteptam mai mult. Iulian Vesper nu-l întrece cu nimic pe Em. Grigoroviță de acum 40 de ani. Nici în culoarea locală, nici în aprofundarea sufletului și vieții țărănești. Ba din contră, e deficient. Și, am spus că așteptam mai mult, pentrucă Iulian Vesper e fecior de țărani din Horodnice, locuri pe cari le-a descris și cântat Grigoroviță, a cărui literatură cu siguranță trebuia s'o cunoască și d-sa. Când guști cu atâta savoare stilul limpede și înflorit, rustic acolo unde trebue, al cărții, te miri cum de acțiunea e atât de slab susținută și analiza psihologică atât de puțin aprofundată, de ce romanul e atât de minor. Și există o singură explicație (care nu poate fi și scuză): Iulian Vesper a fost grăbit. S'a sfărâmat sub tăvălugul unei grabe fără justificare. Ne gândim numai la «Drumuri cu popas» al lui Peter Neagoe, acest român de atâta vreme plecat dintre ai săi. Ce carte plină de viață, de ample prezentări și de larg răsuflu țărănesc și românesc a dat ! Romanul e carte cu zăbavă, cu dimensiuni largi, cu clocot de epocă. Nu poate bolmoji acțiunea a treia și-a patra, în câteva zeci de pagini, chiar dacă aceste zeci trec de o sută.

Romanul nu e povestire. Romancierul nu poate da din umeri

ca unchiaşul sfătos: «aşa a fost, aşa v'am îndrugat-o» ! Lui i-se cere truda documentării psihologice, a creşterii acţiunii în mod organic, larg, până la desnodământ şi împlinire. Pe câtă vreme la Iulian Vesper capitolele acţiunii se perindă ca 'ntr'un film, obligându-ne să-i etichetăm cartea : nuvelă. O nuvelă de proporţii.

Dar să dovedim ce-am anunţat.

Suntem în satul Vorojeni prin părţile Rădăuţului, imediat de după război. Primăvara care se anunţă e mohorîtă. Intorşi din război, oamenii îşi aduc cu ei doar poveştile, mai hazlii sau mai triste. Unii se laudă cu isprăvile săvârşite pe lângă cucoanele din Rusia ca acel Gherasim a Afteclei din primele pagini. Alţii îşi dau coate la văzul Catrinei, o fată care a păcătuit c'un ofiţer rus.

Romanul nu are un erou propriu zis. Sunt mai mulţi. Adică nici unul. O acţiune ce pare să intenţioneze a cuprinde în iţele ei viaţa întregului sat, sub cerul înfrunzit al unei primăveri simbolice, româneşti. O primăvară — nu numai pentru fagi, ci şi pentru sufletul sătenilor care-şi leagă rănile 'n uitare şi în întoacerea la munca voioasă a lanurilor, după atâtea ierni câte a ţinut războiul. Totuşi centrul acestei slabe, deslânate acţiuni îl ocupă familia lui Artemi Andronachi, cel mai de frunte gospodar din Vorojeni. Artemi şi Lichiria au trei feciori. Cel mai mic, Iracli, e acasă, «stâlp la bătrâneţe». Gheorghe e printr'un spital pe la Bucureşti, bolind de-o rană la picior. De Mihai nu ştiu nimic. La vreme de primăvară, bătrânii se pomenesc cu Mihai acasă. E încă în uniformă de ofiţer care a luptat într'un regiment austriac, pe undeva prin Styria. Dar, nu mai e copilul lor bun de altă dată. Se poartă cu mănuşi albe şi cu ifose. Când maică-sa-l îngrijeşte, el vrea s'o răsplătească cu bani.

Ruptura sufletească între el şi bătrâni se produce. Iremediabilă. Lichiria îl desmoşteneşte sufletului ei şi Mihai pleacă la Cernăuţi, să-şi continue studiile. Acasă nu se întâmplă nimic extraordinar. Se întoarce Gheorghe. E cinstit de preot pentru faptele sale eroice, dar rămâne pradă unei convalescenţe care durează. Iracli mai umblă pe urmele Catrinei, măslueşte cărţile şi bea. La o vreme se pregăteşte să plece, la lucru, în Bucureşti. Un alt fecior, Jurăşcu, de mult plecat, îi descrie viaţa capitalei în culori frumoase şi face niţică lecţie de comunism. Dar, în cele din urmă, Iraclie renunţă, pentru a încurca iţe de dragoste cu fata popei, Liza. De Mihai nu mai ştim nimic. Doar atât că satul vorbeşte de el ca de-un om ajuns bogat şi că bătrânii nu-şi mai pot ostoi jalea de-a-l fi pierdut sufleteşte. De-abia finalul romanului ni-l readuce 'n scenă. Dar nu pentru bucuria unei împăcări. Pe năsălie !

Din dialog aflăm că la Cernăuţi a contractat tuberculoză şi a scris versuri, neînţeles şi neajutat nici de propriul său profesor.

Incât ne aducem aminte fără să vrem de «Menuetul» lui G. M. Vlădescu. Mutatis, mutandis, asemănarea e isbitoare. Şi acolo — Angelica Manolache, admirabil suflet de măicuţă, îşi tot aşteaptă feciorul să se întorcă din lume, cu fruntea înlăurată de glorie. Când toţi îl aşteaptă cu pregăiri de zi naţională, se întoarce numai fosta lui logodnică, cu vestea neagră a morţii. Scoaterea eroului din ac-

ţiune pentru a da caracter de isbitor şi neaşteptat desnodământ — e perfect asemănătoare la ambii.

Iată deci toată acţiunea. Andronachi şi Lichiria îşi aduc odrasla vestejită de moarte, acasă, s'o astruce în ţărâna caldă a satului. Vremea le va alina durerile. E primăvară. Gheorghe, care s'a ridicat din zăcare, se pregăteşte de nuntă.

Despre forma «Primăverii în ţara fagilor» trebue spus că-l arată pe Iulian Vesper ca un abil sculptor stilistic şi un versat susţinător al dialogului. Reţinem înainte de toate cele câteva zeci de pagini de minunate descripţii (de ex. pag. 65, 67) şi mioriticul capitol al bătrânilor plecaţi ca să-l aducă pe Mihai acasă (Cap. XVII), subliniind rusticismul sonor al numelor proprii pe cari Vesper le-a ales fericit. Nu ne putem opri însă aci. Desele greşeli de construcţie a frazei evidenţiază graba de care am mai pomenit şi subliniază şi altceva. Iulian Vesper a uitat tainele graiului ţărănesc. In loc să scrie: «doarme lemn» sau «doarme butuc», d-sa scrie: «doarme ca lemnul» (pag. 40). Lemnul nu doarme, vom spune noi.

Pag. 65: «Eu eram ca prichiciul». Voit rustic şi totuşi greşit. Hiperuristicism! Vrea să arate înălţimea. Adică: «Erau cât prichiciul». Din text noi înţelegem că era negru ca prichiciul (de necazuri poate).

Pag. 67: «Artemi cârmi căruţa pe un şleah cleios printre ogoare». Şleah, e, în graiul ţăranilor bucovineni, drumul împărătesc, şoseaua naţională!

Pag. 71: «Tat'su abia are „un" suman în spate». «Un», abuziv! Fraza uneori neorânduită (pag. 79): «Iracli se descoperi şi începu să înfulece mămăligă rece de pe ştergar cu varză».

Iată acum şi deficienţa de psihologie. Vorbeşte un plugar: «Ţăranul trebue să-şi organizeze desfacerea produselor ca 'n Germania» (pag. 99). Frază demnă de-un absolvent al unei şcoale comerciale!

Apoi împotmoliri în cuvinte străine: ocinaşe, cuhnie.

Iarăşi articolul nehotărît superfluu: «făcu o cruce în faţa icoanei». Acord greşit: «Cântau cât le ţineau gura» (pag. 123). etc. etc.

Pentru sfârşit putem conchide: Nici una dintre marile probleme ale sufletului ţărănesc bucovinean n'a fost aprofundată, deslegată. Nici probleme naţionale, nici sociale, nici morale!

Unde-s liniile mioritice ale ţăranului? Unde-i adânca lui filosofie şi înţelepciune? Unde-i graiul lui plastic, colorat, vorbind mai mult din tăcere? Nu s'a trudit d. Vesper să ştie că după Sadoveanu şi Victor Ion Popa, e greu să încerci asemenea tărâm?

Iată la ce se reduce «Primăvara în ţara fagilor»: o întâmplare din Bucovina. Aşa cum obişnuia să-şi subintituleze povestirile şi Em. Grigoroviţă. O carte minoră, nerealizată, decât în formă şi 'n ceeace ne lasă să întrevedem pentru viitor.

Inţelegem gestul larg al d-lui Rosetti. Nu înţelegem graba

d-lui Iulian Vesper. Pentru că nu e vorba de lipsa talentului. Din contră. Dar d. Vesper a pârpălit cartea, nu a muncit-o în deajuns.

Şi iată-ne ajunşi la romanele d-lui Mircea Streinul, care prin remarcabile străduinţe a reuşit să organizeze în anumită măsură tânăra generaţie scriitoricească pentru a-i fi şef, şi a alcătuit frumoasa antologie a poeţilor tineri bucovineni. După premiul pentru poesie, Societatea Scriitorilor i-a răsplătit cu premiu şi Ion Aluionul. Tema romanului exploatează o dramă reală, de istorie recentă.

O brută de jandarm, Dreher, condamnă la moarte şi execută prin spânzurătoare, un băiat, în vârstă abia de vreo 13—15 ani. Sub grava învinuire de trădare, de «înaltă trădare». Ion Aluion, aşa a vrut d. Streinul să-l boteze, e băietănaşul Starosciuc din «Suprimarea mişcărilor naţionaliste din Bucovina» a profesorului Teodor Balan.

Vadul acţiunii e satul Cuciurul Mare. Ion Aluion, un copilandru încă, se joacă prin câmp, în timp ce năvălesc ruşii. Dreher îl învinueşte de trădare pentru motivul că a luat dela nişte soldaţi ruşi câteva pătrăţele de ciocolată. Nevinovat, băiatul e schingiuit în mod bestial. Pe urmă condamnat, în fugă (veniau ruşii !), şi executat sub ochii îngroziţi, nevolnici, ai satului şi ai preotului Avacum Rusu.

D. Mircea Streinul a vrut să ridice acest caz de istorie, la rang de simbol, zugrăvind un crâmpei din viaţa Bucovinei, în vremea marelui război. Aşa cum e literaturizat acest caz de durere naţională, cartea e înduioşătoare şi interesantă. Dar e interesantă pentru sentimentul naţional scormonit în inimile noastre şi pentru cele câteva capitole de antologie lirică, (scena cu rugăciunea Teclei, maica lui Ion, în biserică) şi nici decum pentru psihologia romanului, pentru veridica lui naturaleţe. D. Mircea Streinul nu cunoaşte sufletul ţăranului. Ion Aluion, un copilandru în toată accepţia cuvântului, deşi suficient de bine legat, ca să se înhaite la bătaie cu Dreher în beci, prea e preocupat numai de trupul Rosaliei, o codană care în nenorocire îl părăseşte. Inchipuiţi-vă : C'un ochi scurs, chinuit vreo două zile 'n beci, nemâncat, Ion Aluion, vlăstar de ţăran, are numai două gânduri : însămânţarea trupului Rosaliei (pag. 162) şi e înduioşat de ce va face joiana singură. Cine o va mai duce la păscut ? Aşa să fie psihologia unui copil de ţăran ? Unde-i instinctul vieţii şi dorul de viaţă care i-ar fi cerut o schiţare de apărare, măcar ? Nu. Ion Aluion nu se apără. Chiar atunci când scapă din beci, desilusionat de purtarea (neveridică psihologiceşte) Rosaliei, el se întoarce înapoi în beci. Primeşte senin moartea. Un om real ar fi căutat să scape. Ar fi umblat să caute un sfat, un sprijin, ar fi căutat prilej să se răzbune. Ion Aluion nu. El vrea să-l reediteze pe ciobanul din Mioriţa. Prea adult! Prea înalt ca spiritualitate. Seninătatea suverană în faţa morţii e apanajul omului spiritualizat, deplin rotunjit moraliceşte. Nu al copiilor.

Atitudinea lui Ion e falsă. E cel mult nevolnicie, abulie. (Dar

toate personagiile d-lui Streinul sufăr de această meteahnă. Nu numai în romane, ci şi mai în toate nuvelele eroii săi se comportă la fel. Au un bizar gust al morţii, al deslegării tragice.

Chiar atunci când Honig consimte la evadare, Ion nu primeşte propunerea. De aceea subliniem şi noi constatarea d-lui Leca Morariu : «Mai substanţial în fond (decât Traian Cantemir, n. n.), în episod (de aceea îl şi citeşti mai dintr'un răsuflet) **Aluionul** d-lui M. Streinul îl vădeşte totuşi şi pe poetul liric, mai bine zis: pe poetul de imaginaţie vagă şi vagabondă. Resultă de aci şi-o anumită carenţă psihologică. Te tot întrebi : oare aşa să fi fost ; aşa s'o fi comportând nemernicul om în cutare situaţie ? Exemplu: «Dacă Ion i-ar fi spus: — Să mergem într'acolo, Honig! — poate că jandarmul ar fi dat pinteni calului şi nu s'ar mai fi oprit decât în mijlocul pădurii; însă băiatul îi arată orbita goală, peste care atârna pleoapa crăpată, şi nu spuse nimic». (180—181). Adecă, din pricina **orbitei goale** băiatul preferă judăţul!?» (loc. cit.).

Şi apoi băiatul e prea filosof: «— Dumnezeu l-a lăsat şi pe fiul său să moară, maică. Oare cine poate şti ce socoteli nepătrunse sunt de-asupra noastră? Hulubii îs curaţi ca lumina soarelui şi uliul tot îi prinde şi-i sfâşie...» (pag. 172). Nu ne-ar fi mirat să fi rostit aceste cuvinte o bătrânică din prohod. Dar, băiatul de 13 ani!?...

Romanul se încheie cu o notă reportagistă, jurnalieră. Notă care măcelăreşte tot ce-a mai rămas din personagiile romanului, notă care se repetă şi'n «Viaţa în pădure» cum vom vedea. Sublinierea că Drecher mai trăeşte (cerându-i oarecum pedepsirea) şi aducerea la cunoştinţă că postul de jandarmi era în cutare casă ce mai vremuie şi azi în Cuciur, scoboară romanul în reportaj duios şi-i diminuează valoarea.

O operă literară nici nu câştigă nici nu pierde nimic din confruntarea cu realitatea. Ea trebue să trăiască în mod intrinsec. Fără explicaţii, fără peroraţii de vindictă. **Ion Aluion** nu stă în picioare atât prin realizare, cât prin soiul cu iz naţional al temei tratate. E un manifest de durere naţională! Mircea Străinul are un stil format, o limbă bogată. Are rutina scrisului. Am vrea să ilustrăm aceasta cu un citat: «Roua se evaporă încet, împrăştiind mireazmă proaspătă de-asupra satului tăcut ca o Duminecă. Oamenii se adunau în faţa primăriei; se apropiau fără sgomot, abia păşind, aşa că tălpile par'că lunecau pe scoarţa drumurilor; veniau îmbrăcaţi în haine curate, de sărbătoare, şi se strângeau în pâlcuri mici, abia şoptindu-şi, ca vorba lor aspră să nu fie surprinsă de jandarmii cari circulau printre dânşii». (pag. 172).

Dar, nu se poate debarasa de stilul reportagist, sec şi strident, plin de germanisme. Deficienţa documentării psihologice scade, deasemeni, din valoarea romanului. Supără şi numărul mic al paginilor. Nu pentrucă am cere romanului bun, mii de pagini. Pentrucă, în speţă, dovedeşte sărăcie, grabă.

Incă din Ion Aluion aflăm că Mircea Streinul are intenţia unei

serii de romane cari să complecteze o întreagă frescă suprapusă copilăriei d-sale, trăită la Cuciurul Mare.

«**Viaţa în pădure**» pare, aşa dar, o continuare.

Să urmărim tema **Vieţii în pădure** :

Luca Urîtu, amintit şi în primul roman, e un băiat năsdrăvan. Viteaz, cuminte, interiorizat, care are încă proaspătă în memorie drama lui Ion al Teclei. Destul de emancipat de copilărie ca să poată organiza băeţii de sama lui, să le fie căpitan şi să încingă bătăi soldate cu morţi, dar (iarăşi) destul de copil (şi aci este partea bizară !) ca să meargă la furat luna, să-şi închipue că va fura luna. El, care nu mult după aceasta — ca să aibă cu ce trăi în pădure, va prăda un băcan jidan. Luca se împrieteneşte cu băiatul învăţătorului : Stan Nimeni (dece nu Stan Nimic ?) asociindu-şi-l escapadelor misterioase şi sensaţionale: furatul lunii, umblatul noaptea prin sat. In casa învăţătorului surprindem câteva incondeieri de cărturari ai satului, vag presentaţi, periferic. După moartea unui camarad, Luca se retrage în pădure. Capitolul acesta «Luca şi lupoaica» e singura parte salvatoare a romanului. E de-o admirabilă supleţe stilistică şi de-o înbătătoare imagistică şi duioşie. Un nou Robinson Crusoe, românesc, creşte din paginile acestea. E superb elogiul adus singurătăţii şi tăcerii. Par'c'ar vorbi, transfigurat, Carlyle. Dar, descins în sat, noi aşteptam ca băiatul să se ridice uriaş, după acea admirabilă şcoală a tăcerii şi-a singurătăţii. Ei, nu! D. Mircea Streinul îl omoară, sub roatele unei locomotive, aşa cum se va termina şi «Era şi primăvara de vină» (o nuvelă recentă a d-lui Streinul, publicată în «Universul literar»).

Din ansamblul romanului înţelegem nelinştile cari frământă sufletul acestor băeţi lăsaţi de război fără căpătâi, fără o axă precisă de viaţă, fără înţelegerea celor dimprejur. Dar sinuciderea pentru faptul că Stan Nimeni o iubeşte şi el pe Malena, nu e convingătoare psihologiceşte. Ştiam din **Ion** al lui Rebreanu că ţaranul ia alte atitudini în faţa dragostei. Luptă. Luca e însă nevolnic în această ipostază.

In loc să-l urască pe Stan care «o are dragă» (nemţism) şi el pe Malena, Luca filosofează despre ură (pag. 150). Şi aceasta sună strident! Stilul este plin de aceleaşi clişee, folosite până la uzare: «luna **curgea** ca un râu peste straturi» (65), «o dulce ploaie de brumi albastre **curgea** peste vale» (83), etc., etc.

Recunoaştem că povestea băiatului acesta, deşi sensaţională, ar fi captivantă dacă nu ar fi năduşită de bălăriile unei ultrasaturate pritoceli cu libidine şi cu sexualism. Şi aci ne vom permite o paranteză mai largă. Bănuim în creaţia d-lui M. Streinul un proces de interes imediat, ca să nu-i zicem comercial. Ca să dea cărţilor nota secolului, d-sa îşi pritoceşte acţiunea cu scene de nici un interes pentru creşterea romanului, dar cu vădite

intenții de a gâdila partea slabă a cetitorului, mai ales a cetitorului de romane moderniste, à la Edgar Walace.

Aproape un sfert din «Viața în pădure» e umplută cu hârjoana fără pierdea a lui Nazarie cu Valia. Nazarie e argatul, iar Valia argata învățătorului. Copiii văd hârjoneala lor impudică, o urmăresc. Spicuim :

Pag. 33:

— «Ce n'ai băgat de seamă cum se hârjonesc flăcăii cu fetele? Ba le pișcă, ba le dau catrința'n sus...

— Le dau catrința'n sus?

— Da! și toantele râd de se prăpădesc»...

Pag. 55:

«Crezând că băiatul doarme dus, fu din două salturi în brațele lui Nazarie, care o strânse atât de puternic în brațe, încât fata scăpă un strigăt ascuțit, repede stins sub buzele flăcăului. După ce schimbară grăbiți câteva cuvinte, pe cari Stan nu reuși să le audă, cei doi râseră încântați și se făcură nevăzuți în porumbiște».

Pag. 57:

— «Nazarie, Valia, unde sunteți haramurilor ? Valiaaa !

— Iată-mă's, cucoană! — răsări din grădină servitoarea, aranjându-și părul ciufulit». Etc. etc.

Pag. 69:

«O auziră pe Valia hârjonindu-se cu Nazarie în șură, unde fânul cu miros de cimbru era bun de culcuș».

Pag. 70:

«Fata se'ncruntă, însă nu răspunse, ci se'ntoarse în șură, unde-o aștepta servitorul.

Stan strigă după dânsa:

— Valia, bagă de seamă să nu te pupi prea mult cu Nazarie, că ți-a crește un balon în pântece».

Pag. 71:

«Intr'o bună zi, vaca dracului o să aibă burta sub nas și atâta ne mai trebue, nu?». (asta o spune Stan, o vede Stan, filosofează Stan !).

Pag. 78:

«...semn care-i aminti servitoarei că băiatul o văzuse în șură într'o atitudine cam echivocă sub brațele lui Stan» Nu **«în»**, **ci sub !**

Pag. 95:

«Taci, că va povesti lu'dom'director cum ne-a prins în porumbiște»...

Pag. 162:

«Se duseră cu toții în grajd, unde Nazarie păstra niște gheme, din cari își confecționa (ce prost sună!) brăcinari».

Undeva, nu mai ținem minte pagina, vorbește d. Streinul de «cracii ismenelor».

Dar, așa nu-i de-ajuns! D. Streinul ține să mai descrie odată, nărăvit, hârjoana sexuală a lui Nazarie cu Valia.

Neavând loc, vom da numai câteva frânturi din conversaţie: «M'ai nenorocit şi-amu ţi-se face de altele ? Să ştii că dacă te prind înc'odată cu momeli pe lângă zăluda aceea, nu te mai primesc la mine.

— Hai, taci şi nu te mai fârţâi atâta, că nu-mi vine după plac.

— Na şi ? Da'ce? Is femeea ta în regulă, cu cununie? Când vreau, vreau. Când nu, nu».

Alta.

«— De-aieştia-mi eşti? După ce te-ai săturat, sigur că-ţi vine a face gât! Da mâne iar ai să te rogi...».

Pag. 188:

«Servitoarea, simţindu-se cu musca pe broboadă, se fâstâci de tot, însă îşi dădu curaj şi-l înfruntă :

— Iote plodul ! Şi ce-ai să istoriseşti, mă rog ?

— Că faci porcării cu Nazarie....».

Pag. 190:

— Poţi să-ţi vezi de treabă. Valia te-aşteaptă. Nu uita să stingi lampa, că vă poate zări cineva din uliţă şi-i gata beleaua!».

Sau:

— Tu, Valia, — ii spun binevoitor (sic!) dac'ai să-ţi stupeşti atâta ţâţele, ele au să crească aşa de mari, că Nazarie are să creadă că eşti o vacă».

Fără comentariu!

Nu suntem adepţi ai unei morale zaharisite. Nici procurori. Dar scenele acestea de cruntă libidine nu aduc nimic romanului. Nu lămuresc nimic. Decât doar pe autor ! Nu sunt pe piaţă suficiente colecţii de 3, 5, 8, 12 şi 15 lei?

Nu ni se va putea aduce contra argumentul şcoalei realiste. Anume că viaţa trebue descrisă în toată cruzimea şi goliciunea ei. Nu. Pentrucă în marile romane universale descrierea realistă a vieţii o cere tema romanului. La d. Mircea Streinul libidinea e chestie de gust, nu de utilitate în construcţia interioară a romanului. Ce-ar pierde acţiunea şi frumuseţea **Vieţii în pădure** fără hărmălaia acestor scene de libertinaj animalic ? Nimic.

Desigur, fără aceste umpluturi romanul ar fi de proporţii nuvelistice. Dar nu mărimea are importanţă, ci valoarea operei în sine.

Nu putem distinge în zarea acestui roman, aripa de foc a tânărului pornit să cucerească lumea. Aripa ce fâlfâie aci e o aripă minoră, trasă spre pământ de plumbul impurităţilor, de păcatele secolului de sub grunzurii căruia d. Streinul nu se poate ridica.

Cine-a spus că un roman are numai decât nevoe de frivol ? Am cetit de curând **Mătăniile**, de Barclay, şi mai păstrăm gustul bun şi pur al înaltei linii de cuviinţă ce pecetlueşte toată acţiunea romanului. Nici o scenă de patimă, nici o aluzie buduarescă. Şi totuşi ce roman captivant, antrenant, clasic din punctul de vedere al armoniei în realizare!

Dar apropierea e poate nedreaptă.

Hotărît lucru : gloria de romancier a d-lui Mircea Streinul nu-şi va face nestemată de coroană din aceste romane. Nemulţumirea de a le fi scris sub zodie nefericită, îl va îmboldi spre romanul mare, romanul vrednic de plaiurile cu atâta os domnesc. Plaiuri pe derindea cărora omul n'are nevoe de «libidini», plaiuri cari duc spre Dragomirnele neamului ce-şi aşteaptă înfrigurat un urcuş la care să pună umărul şi Mircea Streinul. Plaiuri în cari cântă, se roagă, luptă şi moare un alt ţăran, un alt intelectual, un alt chip de băetan decât nevolnicii, somnambulii, sensaţionalii, nărăviţii suicidului. Plaiuri cu soare, cu suflete însorite, dacă nu de bucurii, cel puţin de nădejdi, de lupte, cu dimensiuni mari, cu rădăcini de dincolo de veac, cu priviri pentru alte veacuri înainte.

Şi iată bilanţul :

Nu avem încă romanul bucovinean. Avem un roman bucovinean «de circulaţie literară». Numai atât.

Cine va da romanul rosolvativ bucovinean (şi românesc, în măsura în care va fi bucovinean !) e greu de profetizat, deşi noi mai aşteptăm lucruri mari dela Traian Cantemir, Mircea Streinul, Iulian Vesper.

Atât timp cât Bucureştiul a fost surd, provincia noastră a dat lucruri durabile. Acum când suntem la Bucureşti ca la noi acasă, oficiali şi alintaţi deci, scriitorii bucovineni scriu slab. Nu mai simt nevoia să arate că au talent ? Scriu pentru că li se tipăreşte tot ce scriu ?

Ce bine-ar fi ca marile edituri bucureştene să trieze sever tot ce tipăresc. Chiar dacă manuscrisele vin din provincie şi provincia trebue încurajată.

Vasile I. Posteucă

L A N U L   C U   G R Â U

Dinspre malul râului
Pe urzeala grâului,
Bate spada vântului
Covorul pământului.

Val cu val învăluie
Holda să o năruie,
Flăcările spicului
Ard coama colnicului.

Sus, pe cerul Prutului,
Norii asfinţitului
Din soare de purpură
Beau ca dintr'o ciutură.

Iar lanul cu spicele
Invârteşte bicele,
S'alunge revoltele
Ce-ameninţă boltele.

Sebastian Popovici

G L A S   D I N   F U M

Mâna mea de om, mâna mea de lut
Ţi-o dărui până vom trece toate punţile
Şi ochii şi cărările ascunse dela început,
Ca să mă asculţi, să legeni, grele, frunţile.

Din trecerea asta, peste fum, peste vise
Nu mai rămâne nicio legendă nouă.
Sufletele nu mai cresc, porţile închise
Stau ca o lespede pe care nu mai cade rouă.

Dogoarea, ca pe cruce, seacă întrebările.
O, limpede cer, tu caravană de stele,
Vezi urmele paşilor mei, auzi ţâţânele, scările
Cu care în fiece zi scrijel rănile mele?

Şi murmur, ca mama lângă veche icoană
Acelaşi imn ceresc, scris pentru năieri.
Dacă aşi cunoaşte sărutul morţii, bulboană,
M'aşi duce s'o caut cu alţi făclieri.

V. Spiridonică

DESCHIDE CARTEA ŢĂRII

Deschide cartea ţării ca pe o minune.
Şi peste vatra cu străbune oseminte,
Ingenunchiază pentru rugăciune
Lângă cenuşa celor din morminte.

Opreşte-te pe brazda afânată
In care sângele musteşte din belşug;
Aici e amintirea ta uitată,
Strămoşii tăi cari-au doinit la plug.

Intorce-ţi inima şi fruntea în ţărână
S'auzi cum duhul morţilor svâcneşte...
Arhangheli ţin destinul patriei în mână,
Cu zările 'nflorite haiduceşte.

C. Ştefăniu

PE MARGINI DE 'NTUNEREC

Minţim, cum fumul minte noaptea castă
Că-i trup din ea sau înger pogorît.
Cu noi aceiaşi ceteraşi adastă
Pe margini de 'ntunerec şi urît.

E-atâta lume 'n fiecare mână,
Că nu mai poate niciun stih s'o fure ;
Doar peste creştet va să mai rămână
Tăcutul glas cu pelerine sure.

Aici se cască 'n besna tâmplei farul
Şi nu ştiu după care suflet strig,
Acum când a căzut pe toţi pojarul
Sub care gându-mi tremură de frig.

Vei spune iar că fug prin timp, Quichotte,
Şi-mi zornăi amintirile 'n făptură,
Da 'n morile privirilor nu pot
Decât să-mi torn din vorbe, trist, armură.

Şi pentru somnul care mi se curmă,
Imi cad în jur tăcutele 'ndoieli.
Incep să mint prietenii din urmă,
Pe care tu, nălucă, mi-i înşeli.

Te 'nalţ mai străvezie ca 'nainte
Şi numele ţi-l scutur de corole.
Te-au săgetat arcaşii din viole,
Cocorii toamnei cad peste cuvinte.

Am fluturat panaşul către lună,
Asemeni ca spre oamenii cu stele.
N'am sugrumat pe nimeni în minciună,
Dar, frate, pot să-mi rup din ea castele.

Mă crezi mai pur decât oricare apă
Şi nu zăreşti cum trupul mă 'ncovoaie.
Imi iau minciuna — sabie sau sapă —
Să smulg din ani visatele războaie.

Lucian Dumitrescu

F Â N T Â N A

Fă Doamne'n lume o fântână
In calea tuturor să stea,
Să simt cum unda-i lin îngână
Frânturi din rugăciunea mea.

Aşează-i cumpăna'n lumină
S'o vadă orice trecător
Şi dă-ne-o nouă, Doamne, plină
De harul Tău îmbietor.

Apropie-ne apoi de ea
Şi singuri, Tu, nu ne lăsa;
Fii, Doamne, apa care-o bea
Drumeţu'n rugăciunea sa.

Dă-mi Doamne'n lume o fântână
A mea să fie apa-i rece,
Să simt cum apa'n a mea mână
Pe lângă Tine, Doamne, trece.

Ileana Busuioceanu

TEOHARI ANTONESCU: INSEMNARI

La masă la Maiorescu. D. şi d-na Negruzzi, Buiucliu, Florescu, Cantacuzin-Zizin, D-ra Bengescu, Carp.

1894. Octombrie 2.

Am fost numit după multe peripeţii profesor sublinitor la Iaşi de studiile care le-am făcut. Joi seara am fost invitat la masă de d. Maiorescu. Curios ! întotdeauna am emoţiuni vii când mă duc la masa cuiva; acum nici bătaie de inimă, nici prea multă zăpăceală. «Stai, D-le Antonescu colea, (Şi-mi arătă scaunul din capul mesei în sala de primire a lui, unde este şi Venerea din Milo; aveam în dreapta pe M., şi stânga pe D-na M.) şi să vorbim până or veni ceilalţi asupra chestiunilor despre care ne interesează. Zici că ai căpătat de la ambasadorul Italiei nişte gypsuri, din care o parte ai adus cu D-ta la Bucureşti, iar altă parte au rămas acolo. Cum s'a făcut ca d-l Ministru să-ţi acorde aşa daruri?».

«Cu ducerea mea în Grecia era necesar, din pricina spaimei de bandiţi, să mă pui sub apărarea represintantului nostru. Noi n'avem acolo pe nimeni; locul îl ţine Contele Fe d'Ostiani. M'am presintat şi pus sub autoritatea lui. M'a poftit la masă, iar după dejun am mers împreună cu D-ra Contessina, pe Acropolis, unde i-am arătat, după dorinţa ei, monumentele. Aşa s'a făcut să am gypsurile drept recompensă. Afară de asta, D. Costa Scuzes, consilier comunal, mi-a pus la disposiţie, mie personal, ce să dau unei instituţii din ţară, un cabpod, «le moule», al bustului lui Eubuleus de Praxiteles». «Prin urmare, obiectele îţi aparţin D-tale şi ai putea cu toată dreptatea să le iei la Iaşi. Eu te sfătuesc să faci o cerere Ministerului şi mâne când vei merge la Minister pentru hârtia D-tale, să presinţi cererea cuiva de-acolo şi, te asigur, vei dobândi şi lucrurile şi bani pentru transportarea lor la Iaşi».

«Dar, D-le Antonescu, mă întrebă Doamna, ai fost D-ta la Constantinopoli?» «Da». «Şi ce impresie ţi-a lăsat?» «Nu tocmai plăcută: stradele strimte, murdare, unele case încă şi acum lăsate în starea după cutremur imediat, câni mulţi şi miserie mare». Şi spusei casul cu birjarul dându-se jos de pe capră ca, trăgând cânele de coadă, să-şi poată face drum mai departe.

«Dar este vreo deosebire între natura Helladei şi a Turciei în partea locului? Se văd munţii Ida din Constatinopoli?»

«Nu, căci de jur împrejur sunt un şir de coline care închide orizontul dinspre uscat. Marea însă de Marmara e minunată, şi Bosforul. Şi o deosebire vădită între pământul clasic şi cel turcesc: munţii Abticei goi, fini şi albaştri, par'că sunt tăiaţi şi ciselaţi de-o mână intenţionată, ai Constantinopolei graşi, ierboşi şi păduroşi, verzi, aproape negri, îţi fac o impresie de bogăţie şi **bien aise**.

In momentul acesta intră şi D-na Negruzzi cu Domnul N. «Ce faci, D-le Antonescu? când ai venit D-ta din Hellada? Am mai făcut noi cunoştinţă împreună înainte de plecarea D-voastră în streinătate?». «Da, D-le Negruzzi, în sala asta chiar, cu ocazia citirii unei nuvelle de Caragiale: **Făclia de Paşte**». «Ah, da, îmi aduc aminte. Şi eu vin acum din Roma, unde am avut prilejul să mai admir puţin Coliseul şi celelalte lucruri».... De aici înainte am vorbit despre toate şi despre tot. Alt sunet de clopoţel, şi intră D. Buiucliu de la Curtea de Casaţie, sau de Compturi, nu-mi aduc bine aminte.

Iarăş vorbă, mai ales despre Grecia, şi peste puţin intră D. Florescu de la ministerul de externe. Cantacuzino, traducătorul lui Schopenhauer, a intrat şi el, scund, cu un cap foarte puţin semnificativ şi cam fudul de-o ureche. Işi lăsase barba mică să crească numai sub guşă. Mai pe urmă veni şi D-ra Maria Bengescu de la Paris. «Domnişoara, îmi spunea Maiorescu la o parte, şi-a făcut o specialitate dintr'o anumită epocă picturală şi a devenit o autoritate pe acel teren, ca şi fratele său în bibliografia lui Voltaire; scrie la revista lui Eug. Véron **L'art**». La masa din sala asta de primire, până să nu ne cheme la mâncare, am vorbit eu, împins de Maiorescu, despre importanţa şi seriositatea lui Thucidyde şi arătam cum mai înainte se controla Thucidyde prin descoperirile arheologice mai noi şi cum astăzi prin continua examinare s'a ajuns la încrederea cea mai oarbă în acest istoric şi că astăzi datele arheologice sunt explicate prin Thucidyde. S'a mai zis ce s'a mai zis şi am trecut la masă... S'a vorbit la masă despre clădirile mai frumoase. Cantacuzino susţinea că Banca Naţională este cea mai sănătoasă şi cu gust zidire din Bucureşti. Apoi vorbind eu despre cutremurul din Athena şi cum fugeau oamenii pe drum, femeile închinându-se şi zicând: **Panaghia** şi că văzusem stele prin crăpătura zidului, mă ascultau toţi cu oarecare atenţie. Mai însemnat a fost idea că mormântul lui Agamemnon, după D-ra Bengescu, n'a existat, şi după mine («care e părerea D-tale, D-le A?» m'a întrebat Maiorescu de faţă cu toţi la masă) că în realitate a fost descoperit. Această susţinere a luat o parte din timpul petrecut la masă.

D. Cantacuzino mă ruga să-i spun lămurit care este opiniunea mea asupra monumentului de la Adam-Clissi: este din epoca lui Traian sau din aceia a lui Constantin? Eu am presupus că [illegible] unei epoci mai apropiate de Traian decât de Constantin, ar avea mai multe şanse să fie mai adevărată. «Eu, îţi spun sincer, D-le A. n'am nici o încredere în cunoştinţele arheologice şi în gustul estetic al D-lui Tocilescu. Un om vanitos şi foarte preocupat de alte gânduri pentru ca să poată urmări limpede şi serios problemele arheologice actuale». Prin transiţia resimţită am ajuns să vorbim despre teoria lui Le Bon asupra influenţei unui popor cult asupra altuia incult. Rasa incultă este întrucâtva transformată, dar fondul ei primitiv rămâne sub orice schimbări externe. De aici

înainte m'am mărginit numai în a da din cap sau a afirma ceia ce celălat susținea, fără nici un amestec de păreri de-ale mele.

Florescu a început cu: «aş dori mult să ştiu care este forma unei picături de apă în cădere. Cantacuzino, care se ocupă mult cu asemenea chestiuni de fizică, ne-a scos o fotografie a unei picături în cădere, decât aparatul neputând să funcționeze prea repede, picătura a fost prinsă tocmai în mai multe perioade de trecere, aşa că avem pe fotografie numai urma mersului picăturii într'o durată de timp, cât ține deschiderea aparatului şi nu forma picăturii înseşi.

Totuşi, explica Maiorescu, mai pe urmă: «forma picăturii în cădere trebuie să fie a unui cilindru care se contractă sau se umflă la mijloc, după momentul când e prinsă fotografia». De-aici o cestiune de discutat la masă foarte potrivită cu ocasia momentului. Alt subiect de vorbă a fost: dacă un țimburuş de sonerie în formă de floare este mai frumos decât unul în forma obişnuită. D-ra Bengescu susținea prima părere, Maiorescu pe-a doua. Argumentul acestuia era că forma geometrică în sine, goală, este mai frumoasă decât una compusă. Ş'apoi faptul că o petală sau un pistil se va scufunda când voi apăsa cu degetul, pentru dânsul era un nonsens şi-i da un sentiment de neplăcere. Odobescu, a doua zi, când i-am spus subiectul discuției, susținea tot părerea lui Maiorescu, dar cu argumentul că o floare prin faptul că odată ruptă se vestejeşte peste puțină vreme, când va părea eternă aceiaşi şi opunând resistență dură degetului, îi va da o impresie nu tocmai estetică. Am trecut în fine de la masă în salon. In salon am întâlnit pe Carp, cu monoclul lui. Când mă uitam la dânsul, păream eu mai înalt. Are un prea frumos craniu, cu două capete. Un dolicouphal, desigur. După masă, ne-am aşezat fiecare după întâmplare. Eram cu Maiorescu în picioare pe lângă D-na Negruzzi, care şedea pe scaun. Cantacuzino era cu D-ra Bengescu; discutau, după cât mi se pare, tot despre picătura de apă şi forma ei în cădere. Maiorescu, aşezându-se lângă D-na Negruzzi: «ia vină încoace D-le A., să discutăm puțin asupra cestiunii noastre de la masă». M'am răsturnat şi eu pe fotoliu între D-ra B. şi D-na N. «Va să zică D-ta, d-le A., crezi în existența mormântului lui Agamemnone. Ai putea să ne arăți şi nouă care sunt motivele de te fac să crezi asemenea lucru?». Domnişoara a lăsat îndată discuția ei cu Cantacuzino şi către Maiorescu: «Doamne, D-le M., de ce ții D-ta aşa de mult să mă pui în discuție cu D-l A.?». Am spus eu că mormintele din Mycenae au fost desgropate în locul şi după indicația celor vechi; că există o corespondență perfectă între numărul mormintelor şi cadavrelor descoperite de Schliemann şi datele legendelor rămase; că bogăția obiectelor găsite corespunde cu posițiunea unor regi din acea epocă. «Dar cum se poate demonstra data exactă a acelor obiecte? Cine mă împiedică pe mine să cred că n'au fost din altă perioadă?». Faptul că, ducându-te la un arheolog să-i ceri opiniunea asupra unui obiect şi tot acelaş lucru, un alt arhelog fără conivență îi va da odată aproximativă, arată

că nu sunt supuse datările operelor și artistice și de us zilnic la plăcerea arheologului și a bunului plac.

«Nu știu datele, dar aș mai discuta, zicea dânsa». «Ți le presint eu și atunci lucrul îl putem lămuri mai ușor». «Cum se face că sunt arhelogi care au o părere contrară?». «Natural că sunt cei ce nu vor să vadă nimic». «Dar D-l Perrot, ce zice?». «Nu spune nimic, i-i frică să-și spue opiniunea sa». «Atunci, cum D-ta care ești mai tânăr, așa de tânăr, și ai o părere formată?». «Nu este părerea mea asta». Și aici s'a sfârșit discuția.

Carp și Florescu trecuseră de mult în odaia de alături și au dispărut fără buna seară, precum de altimintreli este obiceiul la toți. Am rămas eu cu Negruzzi și am vorbit pe sofaua de lângă statuia lui Hermes (Praxiteles), despre Hellada și situațiunea țării. «Dar te rog, D-le A. să-mi spui fără nici o părtinire și sentimentele D-tale de patriotism să nu le faci să vorbească». Grecii, am spus eu, sunt mult mai inteligenți ca noi, luați în particular, dar în totalitate, luați în masă, ni sunt inferiori. Puterea noastră de organisație, simțul nostru de ordine și de judecată dreaptă nu-l au. Ca să urmărească cu tenacitatea noastră un ideal, un scop mai înalt nu pot. De aici am arătat lipsa lor de organisație, de justiție, armata lor pe-un picior cu totul inferior și mai presus de toate, lipsa lor de vlagă după catastrofa financiară din anul ăsta. De-aici am trecut pe lângă D. Cantacuzino și ne-am pus la taifas. Eu între el și Negruzzi. Vorbeam despre menirea rasei albe. Cantacuzino susținea că întreaga Europă este coruptă, că civilisațiunea nu mai poate merge înainte, că pericolul cel mare nu este poporul mongol sau chinez, dar însăși decadența morală și mai cu samă fisică a raselor albe din continentul nostru. Negruzzi zicea: «cu timpul vom ajunge din causa locomoțiunii tot mai mari să pierdem utilisarea picioarelor noastre; acestea se vor atrofia și vom ajunge să nu mai putem nici să ne mișcăm».

Adică, aducându-mi aminte de articolul lui Berthelot, prin mijlocul hapuririlor nutritive din secolul viitor și stomacul ne mai funcționând decât foarte puțin, va dispărea și dânsul și vom ajunge deci, niște ființe cu un creer colosal așezat pe două crâmpee de picioare. «De cât, eu sunt de altă părere: noi actualmente suntem în fasa când începe să treacă gândacul spre facerea firului de mătase; suntem pe aproape de a ne desbăra de influența rasei grece. Până acum fiecare rasă ulterioară a trebuit să sufere influența acestei rase helene așa de favorisată de natură. Sunt convins că fiece rasă trebuie să aducă la civilisațiunea omenirii nota sa particulară. Rasele și manifestările lor artistice au aerul de-a se subtilisa, adică producțiunile lor artistice pierd tot mai mult din substratul lor material. In Egipt și Assur civilisațiunea s'a manifestat mai caracteristic prin construcțiile arhitectonice; Hellenul a creat pe lângă celelalte frumuseți, sculptura, o artă tot cu oarecare substrat material, dar ceva mai puțin brută decât arhitectura; rasa latină a creat pictura și germanul a adus arta cea mai imaterială, mai volatilisată, musica». «Păi, crezi D-ta că pictura n'a fost tot așa de

desvoltată ca şi sculptura, la Greci?» zicea Negruzzi. «Nu cred aşa de desvoltată ca în Renaştere. Sculptura este o artă care constă din jocul măsurat al liniilor şi al atitudinilor liniştite: caractere inerente şi date în gradul maxim rasei hellene. La pictură se cer şi atitudini mai violente şi un colorit mai aprins, ceiace pentru hellen ar fi fost «profanaţie». Părea că mă ascultau şi unul şi altul foarte atent. A doua zi la Universitate, îmi spunea Dragomirescu că am făcut lui Maiorescu o impresiune foarte bună prin purtarea şi cunoştinţile mele arheologice. Probabil aceste provenite din discuţia cu D-ra Bengescu şi din povestirea mea despre săpăturile lui Dörpfeld la Eneairomos.

Mi-a dăruit şi un mosaic din bulgări de cărămidă din epoca romană, adus din Sarmisegetusa.

Teohari Antonescu

CÂNTECE DIN POPOR

DORUL

Arde boala dorului
Măduva ciolanului,
Te usucă pe picioare
Ca pânza la ghilitoare
Cându-i soarele mai tare.

Din Mitocul Adâncatei, jud. Suceava.

BĂDIȚA IN ZALE

Câtu-i pădurea de mare,
Numa două drumuri are.
Și pe unu 'ntr'o 'ntinsoare
Trece bădița călare.
— Ia-mă, bădiță, călare
Că nu mai pot de picioare.
— Nu te pot, mândro, lua
Că mi-i prea lungă calea,
Și mi-i murgu dintr'o Joi
N'ar putea duce pe doi.
Și așa eu te-aș lua,
Da mă apasă zaua.

Dela *Iordache Miron a lui Murguleț* (65 ani) din Mitocul Adâncatei, jud. Suceava, cules la 20 Sept. 1930.

CHIRA CHIRALINA

— Chiră, Chiralină,
Vină 'napoi, vină,
Că vacile tale
Rag pe drum de foame!
— Las să ragă, ragă,
Lupii să le tragă!
De-a fi lumea 'n pace,
Eu vaci mi-oi mai face...
— Chiră Chiralină,
Vină 'napoi, vină!
Copilașii tăi
Plâng pe la odăi!

— Las să plângă, plângă.
Moartea să mi-i strângă !
De-a fi lumea 'n pace,
Eu copii mi-oi face...
— Chiră, Chiralină,
Vină 'napoi, vină !
Bărbăţelu tău
Zace la pat rău.
— Las să zacă, zacă,
Boala nu-i mai treacă !
De-a fi şi-oi trăi,
Bărbat mi-oi găsi...

Cântec cules din Mitocul Adâncatei, jud. Suceava. Melodia se aseamănă cu aceea din colecţia lui D. Furtună: *„Cântece bătrâneşti din părţile Prutului"*, C. Ş., 1927, pg. 13. E de notat că unii săteni, sugestionaţi de cunoscutul nume nemţesc *Karolina*, pun în loc de vechiul *Chiră, Chiralină*, mahalagescul „Ţaţă Carolină".

HOŢ MURIND

Frunză verde clocotici,
Plinu-i codru de voinici
La tot bradu câte cinci ;
Iar la plopu din cărare
Şede bădiţa 'n zăcare.
— Ori mori, bade, ori te scoală,
Ori dă-mi şi mie din boală,
Că mi-am urît zilele
Mutând căpătâiele
Când la umbră, când la soare,
Când la cap, când la picioare.
— Las să zac, mândruţo, zac,
Că mi-i boala făr' de leac :
Ruptă mi-i inima 'n trii
De gloanţe şi de săbii.
Ciolanele-s ciuruite
De oţele ghintuite.
Dară unu pe la spate
M'a lovit aşiş [1] de moarte
Şi aşa eu nu m'aş da,
Dacă nu m'ar săgeta
Gloanţele nebunului
Din talpa piciorului
Unde-i greu voinicului.

Dela *Gheorghe Bobu* (70 ani) din Mitocul Adâncatei, jud. Suceava, cules la Ian. 1928.

[1] chiar.

Petru Iroaie

CĂRŢI / REVISTE / INSEMNĂRI DOCUMENTARE

CĂRŢI

N. IORGA: MEMORII. SINUCIDEREA PARTIDELOR (1933-8)

VOL. VII, 465 PAG., BUCUREŞTI 1939.

Al VII-lea volum de Memorii al d-lui prof. N. Iorga cuprinde însemnări, începând din ziua de 6 Iunie 1932 şi până la 24 Februarie 1938, în cari se găsesc ştiri cu privire la viaţa politică a României — la care autorul a luat parte — şi caracterizări ale oamenilor şi situaţiilor din acest timp. S'a spus de multe ori că Memoriile nu sunt totdeauna bine venite, când apar sub directa îngrijire a însuşi autorului lor. Această credinţă este îndreptăţită pentru acei cari vor ca însemnările lor să fie publicate după ce ei au trecut din viaţă, pentru a nu fi atacaţi, comentaţi şi poate... huliţi; alţii, tot din această categorie, sunt stăpâniţi de o mare modestie şi de aceea nu-şi publică memoriile.

Dar, când gândurile cuiva au menirea să lămurească marele public prin personalitatea autorului, atunci, fără îndoială că ele trebuesc publicate chiar de către cel care le-a scris.

Aceştia cari gândesc aşa sunt oamenii răspunderilor mari. Printre ei se află pe primul plan d. prof. N. Iorga. Iată de ce **Memoriile** pe care ni le pune la dispoziţie sunt binevenite, apărute la timpul potrivit, lămuritoare, clare şi cu darul de a oglindi viaţa de stat, aşa cum a fost văzută de autor, cu momente de glorie şi de clătinare, cu bucurii şi cu necazuri, dar mai ales cu griji şi cu sforţări ale oamenilor, cari gândesc cu toată conştiinţa la binele patriei.

1932 este un an de sbucium, de lipsuri şi de nemulţumiri. Alegerile şi-au avut partea lor de invalizi, maltrataţi, morţi. In aceste vremuri grele pentru ţară. studenţimea dela Milano se constituia în Societatea «**N. Iorga**». In Cameră: şedinţe agitate şi chiar mai mult.

1933 se deschide sub acelaşi cer întunecat. D. Iorga crede că numai un regim liberal poate fi folositor situaţiei. D-sa este pretutindeni prezent: la Senat, la Universitate, la Academie, în streinătate, la Vălenii de Munte. O activitate mai mult decât omenească. Liberalii au luat conducerea.

1934 începe cu înmormântarea lui Duca, apoi alegerea noului şef al partidului liberal. Anul acesta aruncă doliu asupra ţării şi prin moartea d-rului I. Cantacuzino.

1935. D. Iorga este preocupat între altele şi de nevoia unui mare ziar românesc în Ardeal, pentru a contrabalansa presa de ură, apoi de transformările la Fontenay. La 4 Februarie d. Iorga pleacă la Paris pentru a ţine conferinţe, la care au asistat oameni reprezentativi ai Franţei. In luna Februarie a murit Ion Bianu. Vizita în Italia este plină de rezultate pentru legăturile pe care le stabileşte. Şi în anul acesta d. Iorga este pentru menţinerea regimului liberal.

Interesante sunt relatările cu privire la Consiliul Apărării Naţionale, prezidat de M. S. Regele Carol II, la 27 Aprilie (pg. 248—249) şi ştirile cu privire la politica externă. Din multe pagini se desprinde grija M. S. Regelui pentru ţară.

1936 începe cu ruperea tratatelor dela Versailles şi Locarno datorită d-lui Hitler, cu Consiliul Apărării Naţionale dela 9 Martie, legile şcoalelor profesionale, prăbuşirea tribunei în ziua de 8 Iunie şi cu multe alte întâmplări. In special pe tărâmul cultural, activitatea d-lui Iorga în acest an este prodigioasă.

In **1937** s'a împlinit şi guvernarea liberală, urmând guvernul Goga, iar 1938 aduce Noua Constituţie votată de 4 milioane de cetăţeni.

Pentru a ilustra mai bine felul în care d. Iorga prezintă Memoriile sale, vom cita nota din 10 Februarie 1938: ...«Arăt greşelile pe care le-a făcut guvernul, Alegerile nu se pot face într'o atmosferă de anarhie. Discutăm o schimbare a

legii electorale. S'ar creia categorii profesionale, care ar permite votul plural. Dacă totuşi se fac alegeri, s'ar putea cere alegătorului să-şi dea explicit numele şi adresa şi să facă, de două ori, la primirea şi restituirea buletinului de vot, jurământ regelui şi legilor ţării. Chemat la Palat, la 4, arăt Regelui, ce era în stare să spuie Cuza Vodă la câteva luni dela alegerea sa, dar încă al 3-lea Suveran dintr'o dinastie. Pare mirat. Ii spun că asemenea dovezi de cum se înțelegea odată Monarhia la noi ar trebui răspândite cu miile în ţară, pregătind schimbările ce mi se par iminente... Da, el vrea să le facă. O spune cu o mare hotărîre. Va schimba un guvern care şi-a luat o sarcină grea şi-şi strigă prea mult pretinsele succese. Ii trebue «un comitet de patronagiu» — pentru noul Ministeriu; al foştilor preşedinţi de Consiliu, supt Patriarh. Imi cere să fac parte din el şi nu pot să răspund decât afirmativ».

Istoria zilelor de azi va putea fi scrisă cu toată obiectivitatea de generaţiile viitoare. Cercetătorii acestei epoci însă nu vor putea realiza tabloul vieţii istorice a Românilor fără cercetarea aprofundată a Memoriilor d-lui Iorga, a notelor zilnice de război, a caracterizărilor pe care le-a făcut în multe publicaţiuni asupra evenimentelor şi oamenilor de azi. Socotim că mult mai valoroase sunt Memoriile pe care autorul şi le publică singur, fiindcă are putinţa, în cazul când s'ar ivi critici nedrepte, să le răspundă şi să clarifice situaţiile.

De sigur că nu se poate prezenta într'o recenzie valoarea acestor Memorii, fiindcă ele sunt atât de variate prin cuprinsul lor, încât numai cine urmăreşte o anumită categorie de probleme poate desprinde din ele ceea ce îl interesează. Viaţa politică şi culturală, sub toate aspectele ei, la care d. Iorga a participat, se desprinde clar din aceste Memorii, scrise atrăgător, interesant, cumpănit şi însufleţit.

GEORGE FOTINO: DIN VREMEA RENAŞTERII NAŢIONALE A ŢĂRII ROMÂNEŞTI. BOIERII GOLEŞTI.

AŞEZĂMÂNTUL CULTURAL ION C. BRĂTIANU, BUCUREŞTI, 1939. 4 VOL. 1634 PAG.

Studiul istoric asupra Boierilor Goleşti, cari au avut un rol de seamă în vremea Renaşterii noastre naţionale, între anii 1834—1871, este prezentat de d. profesor Fotino în cele 358 pagini ale primului volum din această operă; celelalte trei volume cuprind documentele, adnotate, pe care se sprijină lucrarea.

Zoe Golescu a avut patru băieţi: Ştefan, Nicolae, Radu şi Alexandru. Aceştia sunt boerii Goleşti. Ştefan era un ideolog, fără a fi şi realizator; Nicolaie un om de lume, loial, emotiv; Radu o fire duioasă; Alexandru cu o copilărie mai necăjită, un om cinstit şi demn. Toţi şi-au făcut serioase studii, pregătindu-se pentru viaţă în chip cât mai temeinic.

Activitatea Goleştilor începe în timpul domniei lui Alexandru Dimitrie Ghica, la 1834. Acesta a fost la Constantinopol, spre a-şi lua firmanul de domnie, însoţit de Maiorul Nicolae Golescu şi de Căpitanul Ştefan Golescu, aghiotanţii săi. Slăbiciunea în conducere a lui Alexandru Dimitrie Ghica, atmosfera apăsătoare, administraţia slabă, nedreptăţile cu clasa de jos, — toate acestea nemulţumiau pe boerii Goleşti şi pe toţi cari doriau binele ţării. Domnul a pierdut tronul, în Octombrie 1842, prin uneltirile Ruşilor. Această situaţie l-a făcut pe Alexandru Golescu să spună: «Domnitorul a fost înlăturat prin voinţa streinătăţii, nu aceea a ţării. Cel care va veni după el va trebui deci să se gândească mai mult la satisfacerea acestei voinţe streine şi nu la aceea a ţării sale. E singura morală ce se desprinde din înlăturarea lui Ghica. False mijloace duc la false rezultate. Din nenorocire cine sufere este ţara» (I, pag. 43).

In vremea noului domn, Gheorghe Bibescu, — tânăr cu purtare aleasă, simţiminte româneşti, fire romantică, — s'a pregătit revoluţia. Rolul Goleştilor în această mişcare este arătat în paginile 61—70. După revoluţie, Goleştii s'au risipit în lume. In drumul spre Semlin, Ştefan Golescu încuraja pe exilaţi şi-i dojenia atunci când se plângeau, neîngăduind nimănui să fie stăpânit de alt sentiment, de cât acela al iubirii de ţară. Nicolae Golescu, bolnav, a fost oprit

la Vidin. Despre exilul acesta, Zoe Golescu scrie: «Nici cu criminalii nu s'ar fi purtat mai rău decât cu acei cari au voit să scape pe acel oropsit şi să dea pâine celui sărac». (I, pag. 73). Puterea credinţii mamei Goleştilor este un exemplu veşnic. Calvarul Zoei Golescu, al fiilor ei şi al altror patrioţi este zugrăvit cu toată puterea de d. Fotino. Citind paginile acestea, gândul se duce cu recunoştinţă la aceşti eroi ai neamului românesc, cari au dreptul la pomenirea noastră. Mare sbucium va fi fost în sufletul mamei Goleştilor, în Decembrie 1848, când exclama: «Francezilor le sunt date bucuria şi fericirea de a fi liberi; nouă, tristeţea şi descurajarea de a avea la doi paşi de noi cnutul despotismului. Oh, Doamne Dumnezeule! ai milă de copiii mei cari te imploră să aperi propria ta cauză. Ai milă de scumpii mei copii izgoniţi din ţara lor de nişte barbari, cari n'au de cât chip omenesc, dar o inimă mai cruntă de cât a fiarelor» (I, pag. 77).

In jurul Sibiului, unde era refugiată Zoe Golescu, la începutul anului 1849, se dau luptele între Austriaci şi Ungurii revoluţionari ai lui Bem. Ungurii au fost biruitori. Revoluţionarii români din streinătate îşi strâng rândurile. In apus, Nicolae Golescu luptă pentru cauza noastră, cu tot sufletul, dar şi cu toată modestia. Goleştii popularizează la Paris chestiunea românească. (pg. 85).

O descriere plină de farmec ne dă d. G. Fotino cu privire la Casa din Goleşti, străjuită la poartă de doi lei de piatră, prin gura cărora curgea apă adusă pe olane din via Goleasca. Despre conacul cu flori felurite şi pomi fructiferi, Regele Carol I a spus: «N'am să uit că sosind în noua mea patrie am aflat sub acoperişul casei voastre cea dintâi găzduire şi o primire aşa de graţioasă că-i voiu purta totdeauna o amintire scumpă».

In iarna 1848/49, Zoe Golescu era la Sibiu; Ştefan şi Nicolae în streinătate, Radu şi Alexandru în exil la Brussa. «Drama neamului Golescu se desfăşura în cele patru vânturi».

Zvonurile cu privire la mişcările revoluţionare se inteţesc, cei cari au luat parte la Constituţie sunt alungaţi din ţară. Inceputul anului 1849 aducea aceleaşi griji. Incep frământările pentru domnie. Ruşii sprijină pe George Bibescu, iar turcii pe Constantin Cantacuzino. In ţară, sărăcie şi boală; revoluţionarii însă nu se lasă. Zoe Golescu vine dela Sibiu la Goleşti în ziua de 12 Martie, dar şi ea trebue să îndure necazuri din partea Ruşilor ca şi soţia şi fiica lui Gheorghe Magheru şi soţiile lui Ion Eliade, Cristian Tell şi Cesar Boliac, fiind nevoită să părăsească ţara în şase zile. Pleacă la Istambul, unde nu-şi găseşte copiii.

In vara anului 1849 soseşte în ţară Barbu Ştirbei, viitorul domn. Ştirile despre revoluţia din Transilvania sunt rele. Barbu Ştirbei a pus unele piedici revoluţionarilor şi familiilor lor.

In ziua de Crăciun 1849, cei adunaţi la Goleşti se gândiau la pribegi, urându-le izbândă în sfânta lor cauză. Anul a trecut lăsând în ţară nenorociri şi mizerie. 1850 găseşte pe Goleşti tot în streinătăţi, susţinând cauza românească. In casa lor dela ţară se simte vânt de înoire (pg. 139). Domnitorul Barbu Ştirbei se opunea întoarcerii lor în ţară.

Zilele de pribegie ale Goleştilor şi ale celorlalţi patrioţi, mai ales ale celor dela Brussa, sunt admirabil descrise de d. Fotino în capitolul «Pribegia» (pg. 159—236). Cei din Brusa aveau legături cu cei din apus, iar hotărârea de a servi ţara era contopită cu însăşi existenţa lor.

Goleştii sunt chipuri reprezentative ale Renaşterii noastre naţionale, pe care au pregătit-o şi au plătit-o cu jertfa întregei lor averi, cu preţul a nouă ani de surghiun şi pribegie. Caracterizarea făcută de d. Fotino este mai mult de cât sugestivă: «Ca nişte oameni cărora destinul nu vrusese să le fie aspru şi a căror viaţă s'ar fi putut desfăşura îmbelşugată, într'o lume ale cărei rosturi se potriveau aşa de uşor cu rosturile tagmei boereşti din Valahia anilor din jurul lui 1840, să fi lăsat viaţa de tihnă la care le da dreptul averea, să fi părăsit drumul firesc al unei cariere la care îi îndreptăţia arhondologia, pentru a trăi viaţa chinuită a carbonarului şi a lua drumul surghiunului, este o ipoteză pe care cititorul mijlociu al vremurilor noastre nu şi-o poate, fără nelinişte închipui». (pg. 239)..... «Goleştii sunt reprezentativi ai Renaşterii româneşti, pe care ei au pregătit-o prin nouă ani de exil, ani care înseamnă capitolul cel mai luminos al generaţiei eroice a veacului trecut şi a căror ani de chinuită, dar şi visătoare pribegie, se datoreşte definirea mai deplină, în sens actual, a patriotismului românesc». (pg. 260).

După pribegie, Goleştii şi alţi patrioţi luptă pentru unire, domnitor strein, autonomie şi regim constituţional, pentru împlinirea cărora se cer noi sforţări şi alte griji.

La sfârşitul primului volum, cititorul simte că a străbătut şi el o viaţă sbuciumată în lupta pentru patrie, alături de Goleşti. Din lucrarea d-lui Fotino, bine documentată şi metodic scrisă, cu un spirit critic-istoric desăvârşit, se pot desprinde şi pagini de pedagogie, în special pagini de principii educative pentru mamele române.

Anexele documentare, care formează ultimele trei volume ale operei d-lui Fotino, sunt deosebit de interesante.

Alcătuită cu migală şi întinse informaţii, lucrarea d-lui Fotino este menită să lumineze un capitol de istorie, din care se pot scoate multe lucruri folositoare.

Pamfil C. Georgian

VICTOR ION POPA: MAISTORAŞUL AUREL CRONICA VREMII ŞI VIEŢII LUI AUREL VLAICU

EDIT. FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ «REGELE CAROL II», 3 VOL., 450+486+424 PAG., 1939, BUCUREŞTI.

Inainte de a începe să citeşti recenta operă a d-lui Victor Ion Popa, ai — fără să vrei — o ezitare, peste care nu treci uşor: cele trei volume masive, întrunind laolaltă aproape 1400 de pagini, îţi fac impresia că nu vei putea isbuti decât cu greu să închei această lectură. Dar, după câteva zeci de pagini, te simţi aşa de legat de fiinţa eroului cărţii — un erou şi în accepţia întreagă a cuvântului —, încât ajungi pe nesimţite şi cu părere de rău la sfârşitul volumului al treilea şi la capătul vieţii de sbucium a lui Aurel Vlaicu — maistoraşul Aurel, ucenic al Domnului, aşa cum i-a spus în glumă sfătoasă taică-său, Badea Dumitru din Binţinţi.

D. Victor Ion Popa n'a scris un roman brodat pe tema vieţii sburătorului, deoarece a întregit prea puţin, spre a-l rotunji într'un tot unitar şi armonios, ceeace se poate numi adevărul istoric, şi a lăsat prea puţin frâu liber fanteziei. Am fi fost înclinaţi să-i spunem cărţii mai degrabă viaţă romanţată, dacă autorul n'ar fi găsit el însuşi o definiţie mai cuprinzătoare şi mai aproape de realitate: «Cronica vremii şi vieţii lui Vlaicu».

Această frescă pe care, d. Popa, cu o mână iscusită, zugrăveşte atât de puternic figura istorică a primului mare sburător român, este de o amploare rar întâlnită în scrierile de multe ori grăbite ale autorilor noştri contemporani. Nici un detaliu nu-i trecut cu vederea, nici un personagiu secundar nu e lăsat neprecizat, totul fiind redat cu acea migală caracteristică marilor pictori ai secolelor trecute, care socoteau, cu drept cuvânt, că prelucrarea atentă a fiecărui centimetru pătrat de pânză este chezăşia desăvârşirii întregului. Şi tocmai de aceea asemuirea operei d-lui Popa cu o frescă de vaste proporţii nu trebue privită ca o simplă figură de stil.

Multiplele fatete ale talentului său şi măestria în zugrăvirea personagiilor sunt, de altfel, de mult cunoscute din variata sa operă. Tipul moşneagului din romanul «Velerim şi Veler Doamne», de pildă, va sta oricând alături de cele mai reuşite creiaţii din literatura românească. Dar, într'o lucrare de ficţiune, oricât de veridică ar fi ea şi oricât de reale ar apărea personagiile, autorul nu este stânjenit decât de limitele pe care şi le fixează singur în trasarea acestora şi de cele pe care le impune însuşi veridicul de care amintim. Nu tot aşa este într'o operă în alcătuirea căreia imaginaţia nu intervine decât pentru completarea datelor reale, mai ales când şi eroul central şi majoritatea personagiilor secundare au păşit de prea puţină vreme pragul nefiinţei, fiind încă vii în amintirea multor contemporani. Intr'o asemenea «cronică» sau viaţă romanţată, chiar atunci când eroul principal poate fi crescut peste marginile autenticului, toţi ceilalţi trebue să rămână în cadrele stricte ale realului.

Marii creatori, ca şi marii realizatori, au fost în permanenţă mistuiţi de focul nestins al unei idei care, punând stăpânire pe toată fiinţa lor, i-a purtat până la capăt : desăvârşirea acestui gând-motor, prin realizarea lui materială, sau sacrificiul propriei vieţi în sforţările neprecupeţite către această desăvârşire. Aurel Vlaicu, robit, din prima tinereţe a anilor de liceu, de gândul şi dorinţa sborului, n'a făcut excepţie dela această aspră şi aproape duşmănoasă lege a firii: Viziunea zborului, devenită aproape o obsesie, nu l-a părăsit o clipă; nici în cele mai amare zile de descurajare şi neîncredere din partea oamenilor, nici în zilele de după fericitele sboruri ce-i încununau aprigele sforţări.

Perioadele de descurajare au fost destule, căci multe obstacole se cereau înlăturate; printre acestea însă mai cumplite erau două: lipsa de bani şi lipsa de încredere a oamenilor. Cei cari au avut, dela început până la sfârşit, credinţă în geniul lui Vlaicu, au fost aşa de puţini, încât îi numeri pe degete...! Şi dacă s'a descurajat în repetate rânduri, fiindcă luni după luni treceau fără să poată începe construirea aeroplanului, Aurel Vlaicu nu s'a îndoit niciodată că avionul născocit de el va sbura cu adevărat. Nici măcar atunci când — după montarea completă a tuturor pieselor şi a motorului — «gândacul» (cum îi spunea el) alerga voiniceşte pe câmpul dela Cotroceni, dar nu voia să se ridice în aer şi să sboare, rămânând, ca vrăjit, legat de pământ cu roata din spate, deşi cele două roţi din faţă erau la câteva zeci de centimetri de pământ. Până la urmă, Vlaicu a sburat totuşi: din ce în ce mai sigur pe mâna sa şi pe avion, întrecând toate aparatele străine aduse la Bucureşti pentru demonstraţii, fiindcă n'a fost numai un constructor genial, ci şi un desăvârşit pilot, neîntrecut în arta sborului. Iar dacă, până la urmă, cu toată această măestrie, s'a prăbuşit sfărâmându-se aproape de Câmpina, către sfârşitul verii anului 1913, de vină n'a fost nici avionul nici pilotul. Ci, de o parte, soarta neîndurată a tuturor marilor sburători, aşa cum au dovedit deceniile următoare, şi, de alta, tot acea neînţelegere a oamenilor, cari nu l-au ajutat să-şi construiască al treilea aparat, bizuindu-se pe toate învăţăturile dobândite în anii de sboruri tot mai îndrăsneţe cu primele două; de aceea, abătut şi hărţuit de toate succesele altor aviatori pe alte avioane, a încercat, cu un aparat îmbătrânit şi obosit, să treacă peste Carpaţi spre Ardealul de unde venise, deşi ştia că merge la moarte sigură. Totuşi nici neînţelegerea majorităţii contemporanilor nu trebue judecată prea aspru; nu atât pentrucă, îndeobşte, precursorii nu sunt înţeleşi şi urmaţi de contemporani — şi Vlaicu a fost unul dintre cei mai autentici precursori ai geniului omenesc în această direcţie —, cât pentrucă obiceiul românesc a fost întotdeauna să admire neprecupeţit orice vine din afară şi să privească neîncrezător tot ceeace este încercare autohtonă de depăşire a nivelului comun. Această înclinare a avut ca aliat şi neasemuita neîndemânare la vorbă a lui Aurel Vlaicu: deşi absolvent de liceu şi umblat prin străinătate — la Politechnicele din Budapesta şi München — maistoraşul din Binţinţi vorbea la fel cu cel mai umil dintre ţăranii din satul lui de lângă Orăştie. «Maistoraşul» n'a fost un intelectual; cum spunea pătrunzătorul Caragiale, cu prilejul sborurilor dela Blaj, el era un geniu sortit să moară sburând; înteaga lui fiinţă fizică şi psichică a fost copleşită şi subjugată de ideia genială a maşinii sburătoare, pe care o purta închegată în minte şi pentru realizarea materială a căreia n'a avut nevoe nici măcar de planuri desemnate după regulele inginereşti, spre disperarea unora şi neîncrederea celor mai mulţi. Aşa se explică acea emanaţie magnetică de care vorbeşte d. Victor Ion Popa, cu care Vlaicu convinge pe toţi cei mai apropiaţi de el, mai mult prin ce nu spune şi se subînţelege, decât prin ceeace reuşeşte să spună în limitatul său vocabular cărturăresc. Fenomenul acesta se repetă în toate împrejurările mai de seamă ale vieţii sale: la Fiume, unde-şi face stagiul militar ca marinar, la München şi Frankfurt, la Orăştie şi apoi la Bucureşti. Toţi cei cari i-au stat în preajmă, intelectuali de seamă şi umili lucrători, au simţit acest magnetism al geniului.

Dar, o viaţă ca a lui Vlaicu, pe cât de scurtă pe atât de bogată, pentru descrierea căreia i-au trebuit d-lui Victor Ion Popa 1400 de pagini, nu se poate rezuma într'o recenzie. Evocările «cronicarului» sunt pretutindeni atât de puternice, încât ai neîncetat impresia că te afli undeva, într'un ungher, ascuns de privirea celorlalţi, dar având posibilitatea să-i vezi pe toţi, în carne şi oase, mişcându-se şi vorbind aevea. Deşi, principial, suntem, împotriva lucrărilor prea

voluminoase, d. Popa n'a greşit, adoptând un plan de largă respiraţie pentru o cronică ce nu e numai a vieţii, ci şi a vremii lui Vlaicu; în acest fel nici unul dintre amănuntele care puteau lămuri şi contura personalitatea, aşa de colţuroasă şi de originală, a eroului, n'a fost trecut cu vederea, autorul având şi posibilitatea de a reliefa puternic pe toţi acei cari au contribuit într'o oarecare măsură la izbânda primului sburător român. Marele merit al acestei cronici — care constitue secretul reuşitei sale şi a tuturor operelor de acest fel — stă în retrăirea de fiece clipă a vieţii eroilor săi. D. Popa s'a integrat vieţii lui Vlaicu, iar cetitorul se apropie cu fiecare pagină mai mult de sufletul celui ce va rămâne pentru totdeauna nu numai un erou al sborului, ci şi un simbol al năzuinţilor româneşti. Cu fiecare înfrângere zdrobeşti o lacrimă în colţul pleoapelor, la fiecare izbândă tresari de bucurie deplină. Iar spre sfârşit, când prăpădul morţii Mariei Bărbulescu pustieşte sufletul lui Aurel Vlaicu, simţi, chiar dacă n'ai şti dinainte desnodământul, că zarurile sorţii au căzut şi maistoraşul Domnului se apropie de cel din urmă sbor, ca să rămâi năucit, cu privirea în gol, când citeşti ultimele sale cuvinte: «Măi gândacu' tatei, mă omori tu pe mine ?...»

Ai parcă intuiţia că omul acesta, pentru care avionul era totul, a trebuit să rostească într'adevăr aceste cuvinte, în clipa când aripile frânte ale păsării lui mecanice l-au trecut din sborul către Carpaţi în sborul către porţile nevăzute ale lăcaşului Domnului.

Maistoraşul lui Dumnezeu poate fi împăcat acolo sus, căci aci pe pământ, de unde atâta a năzuit să se înalţe în văzduh, un maistru al slovei româneşti l-a dus încă odată la nemurire.

DAN BOTTA : ALKESTIS (DRAMĂ IN TREI ACTE)

COLECŢIA «UNIVERSUL LITERAR», 80 PG., BUCUREŞTI, 1939.

Pentru cine cunoaşte opera precedentă a d-lui Dan Botta, preferinţa sa pentru un subiect de tragedie antică nu poate constitui vreo mirare. Prin înclinare temperamentală şi prin cultura-i temeinică în domeniul clasicismului, d-sa trebuia neapărat să fie ispitit de legenda aşa de patetică a Alcestei. Ce subiect mai autentic tragic, decât durerea de a te despărţi de tot ceeace ţi-e drag pe pământ, spre a coborî în nefiinţă, şi ce poate fi mai înălţător decât sacrificiul vieţii tale pentru a scăpa viaţa celui pe care-l iubeşti mai presus de tine şi de toate ? Tema aceasta, oricât de mult ar fi fost tratată, rămâne vecinic nouă ca şi suferinţa omului, fiindcă, dincolo de schema rigidă a subiectului, poetului îi rămâne posibilitatea să desfăşoare întreaga gamă a sensibilităţii sale.

Chiar dacă, prin urmare, d. Botta nu s'ar fi abătut dela legenda clasică, şi ar fi păşit credincios pe urmele lui Euripide, modalitatea tratării i-ar fi prilejuit neîndoelnic o deplină libertate de exprimare. D-sa nu s'a mulţumit însă cu ceeace legenda clasică — străbătând cele 25 de veacuri scurse dela prima ei transpunere pe scena teatrului nemuritor al lui Dyonisos, din cetatea zeiţei înţelepciunii Atena — îi punea la dispoziţie ca material sufletesc de modelat şi turnat în versuri. A preferat, spre a-şi destăinui credinţa că nimic şi nimeni nu poate scăpa neînduplecatei morţi — şi că deci, în această privinţă, minunile nu sunt posibile nici chiar în tratarea unei legende —, să dea o încheere cu totul proprie acestei drame; în locul lui Hercule, eroul sortit de legendă să readucă din drumul fără de întoarcere pe Alceste, d. Botta l-a adus pe scenă pe zeul Pan. Iar acesta nu se duce în Infern, spre a răpi lui Hades pe Alceste pornită spre apele lui Okeanos, ci îi mântueşte umbra, esenţa nemuritoare asemenea zeilor, — sufletul — care, sub forma unui stol de porumbei albi se înalţă la cer. In acelaş timp Admetos, chinuit de dorul soţiei iubite, imploră pe Persephonea să i-o redea ; atunci apare însăşi soaţa lui Hades, pe care Admetos o crede Alceste : dar Persephonea e moartea însăşi, şi îl duce cu ea, în nefiinţă, pe Admetos.

Oricât am fi forţat rezumarea finalului dramei d-lui Botta, ideea dominantă care se desprinde din desnodământul nou dat de d-sa acestei milenare tragedii este — aşa cum am amintit — că moartea e mai presus de toate. Felul acesta de a considera problema esenţială a vieţii şi a morţii îl situiază pe d. Botta pe un plan cu totul diferit de acela al concepţiei lui Euripide şi al lumii antice pe care marele tragic al secolului al V-lea o reprezenta. Legenda clasică este un imn închinat puterii iubirii, care ridică pe om până la desăvârşita abnegaţie a sacrificiului şi îl purifică într'atâta încât, învingând moartea prin acceptarea ei pentru a răscumpăra din Infern fiinţa iubită, este el însuşi mântuit dela moarte: puterea morţii nu poate cuprinde sub aripa ei decât pe cei ce înşişi, prin teama de moarte, se lasă atinşi de ea.

Diametral opusă este concepţia d-lui Botta.

Pentru d-sa orice încercare de a scăpa morţii este dintru început sortită zădărniciei, moartea fiind mai puternică decât viaţa:

Moartea domină Viaţa,
Moartea e mai tare ca Viaţa,

aşa cum precizează, sintetizând în aceste două versuri, care sunt ultimele cuvinte rostite de Cor, întreaga desfăşurare a dramei.

Deacee, Pan — înlocuindu-l pe Hercules — n'a putut mântui decât sufletul Alcestei :

Din Doamna Voastră mântuit-am umbra
Pe care singuri zeii o mai au
Nemuritoare.

şi prin aceasta, ea devine asemenea zeilor:

Intoarce-te la Rege, spune-i
Să cadă 'n rugăciuni înflăcărate
Către Despoina, palida, Regina
Din Hades, ca făptura mântuită
Pe care eu am disputat-o
Pământului, ea s'o aşeze 'n slava
Esenţelor a sufletului pururi.
Va fi asemeni zeilor Alkestis !

Totuşi, chiar mântuit de moarte, sufletul Alcestei se duce în împărăţia lui Hades, — acolo unde zeii înşişi nu's decât umbre. Căci Hades nu este numai moartea, nefiinţa, ci în acelaş timp esenţa tuturor lucrurilor:

Departe de meleagul suferinţei,
Pe o margine de apă 'ntunecată
Unde chiparoşii stau de veghe
Se 'ntinde Hades, Frigul şi Paloarea
Se sbuciumă pe malul apei...
Acolo eşti regină
Pe tronul de porfiră, lângă zeul
Cu plete de vioară, Persephone !
. . . .
Imperiul tău e infinit. In el
Lucesc ca aştrii, într'o horă
Pururе, zeii. Tu eşti cel dintâi
Şi cel din urmă sediu al Substanţei,
Loc absolut din care se coboară
Toate simulacrele vieţii,
Acelea care sunt doar simulacre
Ale puterii tale, Neant !

Această înglobare a ființei în neființă ar putea părea în contradicție cu ceeace poetul exprimase în imnul închinat zeului Pan, la sfârșitul actului II:

Vino căci pasul tău înfrânge
Moartea, pasul tău imprimă
Materiei primordialul tremur.
Coboară, Pan, la noi, și tresări-va
In piepturile noastre adierea
Vântului Lumii.
O Pan, Procreator, o infinită
Substanță, Ritm elementar, animă,
Animă pe Alkestis...
. . . .
.....Pan, tu care ești
Asemeni morții.

Contradicția este, însă, numai aparentă : dacă înțelegem bine tâlcul acestor invocări, viața însăși nu este decât un aspect trecător al morții eterne, iar Pan energia («ritm elementar») care, învingând efemera nemișcare a neființei, se întoarce — ca și viața însăși — în Neant, în moarte, deci în Hades.

Părăsind aceste câteva precizări în legătură cu concepția filosofică desprinsă din ultima operă a d-lui Botta, spre a ne întoarce privirea asupra aspectului pur literar al ei, este firesc să ne oprim pentru a sublinia ceeace ni se pare o confirmare deplină a credinții noastre despre claritatea ce trebue să constitue, în chip necesar, o condiție sine qua-non a unei opere poetice, chiar atunci când ea este de esență filosofică. Toți cei cari au crezut sau au vrut să lase să se creadă, în anii din urmă, că poezia, pentru a căpăta o aparență filosofică, trebue alcătuită în chip forțat din versuri și fragmente neclare în fond și amalgamate în formă, vor fi aprig desmințiți de poezia d-lui Dan Botta. Deși, pentru d-sa versul nu este decât una dintre posibilitățile de a-și exprima concepția filosofică, aceasta este redată în chip cinstit și clar, fără jocuri artificiale și neserioase rezultate din împerecheri ciudate de cuvinte.

Frumusețile poetice se întâlnesc aproape în fiecare pagină — cum de altfel s'a putut constata din citatele anterioare, care n'au fost totuși transcrise pentru a scoate în evidență aceste frumuseți, ci spre a oglindi concepția despre viață și moarte a autorului. Spre a nu lungi totuși prea mult această trecere în revistă, ne mulțumim să reproducem câteva versuri:

Când voiu muri, cenușa mea s'o puneți
Peste cenușa ei. Nu ne-or desparte
Furtunile ce trec peste morminte,
Nu ne-or desparte zeii, ploaia
Ce-o trece peste noi, ne-o strânge
Ne-o fereca într'un acelaș
Sărut fără de sațiu...

Sau :

Ingere, am o soție pe care mi-ar invidia-o zeii,
Iubirea ei scânteie ca un chivot,
Ca un crin la marginea genunei...

Metrica variată a versului din «Alkestis» — în care întâlnim și fragmente în metru popular românesc — alternează cu pagini de proză, unele dintre ele adevărate exemple de proză ritmată, încadrându-se deplin în ansamblul operei.

Sfârșind de însemnat aceste câteva gânduri și impresii culese dealungul celor trei acte ale «Alkestei» d-lui Botta, ne întrebăm ce demon ascuns l-a împins pe autor să introducă, într'o operă de autentică și susținută vână poetică, pamfletul dela începutul actului III ? Desigur, săgeata împotriva criticilor cari,

pornind dela criterii pur formale, încearcă să împartă în patru seva operelor poetice, ar putea fi socotită ca un intermezzo grotesc în desfăşurarea acţiunii tragice a dramei şi ca atare acceptată, chiar dacă, după finalul actului II, în care Pan este reprezentat ca esenţa însăşi a vieţii, nu ne-am aştepta să-l regăsim aşa de aproape de personagiul unui ghiduş-nebun din operele dramatice ale epocii moderne. Dar finalul acestui intermezzo (Ah înţelepţilor, ah firoscoşilor, ah spirite nobile, voi sunteţi aceia cari împărţiţi trei paie la doi măgari şi despicaţi paiul în patru, şi împărţiţi măgarilor paie despicate magistral ! Voi sunteţi, aşa dar, autorii Patului lui Procust şi ai atâtor romane subtile şi psihologice cari fac desfătarea măgarilor !), în care autorul atacă pe un scriitor contemporan nouă, ni se pare cu totul nepotrivit într'o operă ca «Alkestis», el fiind mai de grabă bun de introdus într'o piesă inspirată din Aristofan. Este o autocoborîre, la care nimic din ţinuta literară a d-lui Botta nu ne îndrituia să ne aşteptăm. Şi deaceea nădăjduim ca ea va rămâne izolată.

IOACHIM BOTEZ: INSEMNĂRILE UNUI BELFER

FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ «REGELE CAROL II», VOL. II, 298 PAG., 1939, BUCUREŞTI.

Cu volumul al doilea din însemnările sale, d. Ioachim Botez îşi conturează definitiv locul în literatura noastră contemporană. Insemnări de profesor purtat prin multe târguri înecate în glod şi cufundate în praf, uneori pentru plăcerea de a schimba orizontul ochilor şi al gândurilor, dar de cele mai multe ori mânat de îndeletnicirile sale profesionale; schiţe în care prinde, cu o uşurinţă excepţională şi o netăgăduită putere de redare plastică, pitorescul locurilor şi hazul trist al oamenilor, sfredelind atâtea suflete haine cari şi-au ales ca meserie modelarea aluatului sufletesc din care se plămădesc oamenii de mâine.

Nimeni n'ar putea să nege că majoritatea dascălilor din învăţământul secundar nu-şi prea iubesc ocupaţia, reproşând soartei că i-a pironit de catedră, după cum nimeni nu va contesta că destui profesori nu prea ştiu carte şi mulţi nu au în suflet — sau nu mai au — acel dram de înţelegere şi bunătate fără de care nu te poţi apropia de sufletul copilului. Trista stare a învăţământului nostru secundar, ros de racile, pe care nu e locul să le desbatem cu prilejul analizei unei opere literare, are însă — în primul rând — această cauză de ordin psihologic, surprinsă de d. Botez în toată cruzimea ei: majoritatea covârşitoare a profesorilor sunt nemulţumiţi, socotindu-se nerăsplătiţi îndeajuns nici cu salariul de ocară pe care-l primesc, nici de consideraţia socială pe care o au. Şi aceasta numai din lipsă de spirit filosofic: căci, dacă toţi ar avea înţelepciunea d-lui Botez şi s'ar gândi că puţin a lipsit ca în loc de profesori să fi ajuns cismari, slugi la prăvălie, sau negustori ambulanţi, profesoratul li s'ar părea un adevărat dar dumnezeesc...

Pornind dela această constatare de ordin general, este limpede că toate tipurile de profesori şi profesoare din însemnările sale — răi sau meschini, vulgari sau proşti, pedanţi sau neştiutori, înăcriţi sau cu totul lipsiţi de umanitate şi de cultură — sunt dureros de autentice. Câteva rânduri îi ajung domnului Botez pentru a-i zugrăvi, şi două-trei pagini sunt de cele mai multe ori destule spre a povesti cu umor nedesminţit una sau două scene trăite alături de aceste specimene ale faunei didactice: Tapirul, Limbricul, Păianjenul sau Pupăza — toţi sunt fiinţe aevea, populând cu răutatea şi insuficienţa lor cancelariile şcolilor...

Autorul nu afirmă nicăieri că n'ar exista şi n'ar fi întâlnit, în lunga-i carieră de peregrinări voite şi nevoite de-alungul ţării, şi altfel de profesori — adevăraţi dascăli. Dar aşa de rar şi de puţin vorbeşte de ei, încât ai spune că-i socoteşte cantitate neglijabilă. Psihologiceşte, preferinţa vădită a d-lui Botez de

a zugrăvi, ridiculizându-i, numai pe cei cari n'ar trebui să mai rămână în învăţământ, se explică desigur printr'o înclinare specifică a spiritului său; şi dacă ar fi să-i căutăm şi un scop, acela ar fi dorinţa de îndreptare — **ridendo castigat mores**, potrivit maximei poetului din Roma lui August.

Dar, generalizând răul pentru a-i da valoare de adevărat fenomen social, d-sa a provocat reacţiunea unor colegi şi colege care se temeau de o posibilă identificare cu unii sau alţii dintre belferii însemnărilor d-lui Botez... In fapt, tocmai această aparentă generalizare a răului şi trecerea cu vederea a specimenelor de adevărată umanitate, e punctul vulnerabil al tipurilor zugrăvite de autorul însemnărilor belfericeşti. Constatare căreia i s'ar putea răspunde chiar cu ce-am precizat mai sus, că tipurile cari i-au sărit în ochi, influenţându-i retina şi fixându-i-se pe pomelnicul amintirii, sunt cele care contrazic noţiunea de adevărat profesor şi de om, şi acestea trebue biciuite chiar de un om al şcoalei.

S'ar putea, desigur, să greşim, atribuind operei d-lui Botez o prea vădită tendinţă — şi nu ne vom opri nici o clipă asupra oţioasei discuţii despre arta cu tendinţă sau fără. Dar sub pojghiţa ironiei biciuitoare se ascunde o incontestabilă îndurerare pentru tot ceeace este silit să vadă. Deaceea, de câte ori evadează din şcoală — sau mai de grabă din amintirile şcolare — d. Botez este un admirator aproape idilic al naturii şi al oamenilor cari se integrează acesteia. Chiar în aceste evadări însă, orice notă este prinsă de receptorul postului său de observaţie întins pe toate lungimile de undă: pildă vie stă, între altele, schiţa «Singur pe ape» — cu călătorii străini conduşi de un ataşat român, cărora d. Botez se amuză să le facă o şotie, arătându-le un turn de apă şi botezându-l temniţă rusească... Nu pentru a râde de bieţii oameni, ci pentru a întrerupe monotonia insuficienţei «ataşatului»: «Minister de externe, misiune, ataşat, diurne, bani aruncaţi în vânt şi în unda fără de popas a Dunării...»

A face însă o obiecţie capitală unui scriitor pentru că — voit sau limitat de propriile posibilităţi — îşi reduce gama tipurilor umane ale operei sale la un anumit grup, este, din punct de vedere al criticii literare, o greşală. Căci orice autor are predilecţiile sale, preferinţe care mai la urmă constitue însuşi specificul genului său. Singura condiţie care se poate pune scriitorului este ca aceste tipuri să fie autentic zugrăvite, trăind aevea în paginile cărţii şi prezentate într'o formă cu adevărat literară. Condiţie pe care «însemnările» d-lui Ioachim Botez o împlinesc cu prisosinţă.

Privind însă aceste însemnări şi sub alt aspect, suntem aproape siliţi să remarcăm o curioasă tendinţă a autorului spre scatologie. Nu suntem dintre acei cari îşi ascund faţa după palmele cu degetele resfirate — spre a vedea destul de bine ceeace spun că nu pot să vadă —, şi care-şi înfundă nu tocmai temeinic vata în urechi — spre a auzi ceeace spun că nu vor să audă. Inţelegem chiar necesitatea organică pe care o poate simţi povestitorul de a pipăra din când în când însemnările sale cu câte o trăsătură mai brutală, chiar trivială. Dar, din acest punct de vedere, d. Ioachim Botez lasă impresia unui om care pune piper şi'n prăjitură... Rare sunt însemnările din care să lipsească cel puţin o pomenire a unora dintre lucrurile şi faptele despre care în general — şi nu din ipocrizie — oamenii preferă să nu vorbească decât atunci când sunt porniţi pe anecdote pornografice. Şi destul de numeroase sunt schiţele al căror subiect este croit pe măsura unor asemenea anecdote.

Nu ştim dacă avem dreptate, dar ni se pare ceva voit în această plăcere puţin curioasă de a pipăra excesiv schiţele sale. Căci altfel, ce bizar om ar trebui să fie d. Botez, dacă evenimentul cel mai de seamă pe care a socotit că-l poate povesti din trecerea prin Elveţia, este faptul că tovarăşul de drumeţie şi-a stricat stomacul mâncând rasol de carne de cal şi suferind anumite consecinţe !...

Contrastul dintre fragmentele descriptive — tablouri idilice de câmpuri şi târguri pierdute în depărtările uitării — şi această insistentă poposire asupra cuvintelor şi situaţiilor scabroase, hotărît neliterare, sare isbitor în ochi. Dacă această latură a scrisului său este tot aşa de organic crescută din însăşi

seva talentului său, nu rămâne decât explicaţia unor contraste înăscute şi nu făcute, care, împletindu-se, dau operei literare a d-lui Ioachim Botez înfăţişarea unui Ianus Bifrons: deoparte o faţă hâdă de belferi, din care a dispărut orice urmă de umanitate şi în jurul cărora a crescut mucegaiul cu izul hoitului; de cealaltă o faţă senină, resfrângând lumina unei zile însorite într'un târg de provincie.

Ambele cizelate însă de o daltă meşteră în arta mânuirii condeiului.

MIRCEA ELIADE: FRAGMENTARIUM

ED. «VREMEA», 160 PAG., 1939, BUCUREŞTI.

Dela primele sale manifestări în domeniul exprimării gândurilor pe calea grafică, d. Mircea Eliade a dat dovadă de o excepţională curiozitate spirituală. Această curiozitate neobosită, vecinic reînoită, specifică marilor cercetători, nu numai că nu s'a atenuat, cu trecerea anilor — aşa cum se întâmplă cu cei mai mulţi dintre «tinerii teribili» — ci, dimpotrivă, a mers crescând, îmbrăţişând domenii pe cât de vaste, pe atât de variate. Nici unul dintre acestea nu l-a mulţumit însă suficient pentru a-l reţine prea multă vreme: dela literatură la filosofia orientului, dela studiile de folklor şi magie la istorie, dela preocupările politice la traduceri, toate l-au interesat şi prin toate aceste domenii s'a plimbat cu aceeaşi uşurinţă, dar nicăeri nu şi-a instalat un cantonament cu oarecari veleităţi de definitivare. Acest gen de activitate multiplă îşi are avantagiile şi desavantagiile lui, părţile bune ca şi cele rele, opera sa cu atât de diverse faţete nefiind — et pour cause — toată egală. Aceasta este dealtfel pricina pentru care d-sa n'a putut deveni un cercetător statornic, într'un domeniu anumit, adâncindu-l pe măsura posibilităţilor sale, căci niciodată ogoarele pe care curiozitatea spiritului său a răsturnat brazde nu s'au bucurat de arătură constantă şi regulată. Totuşi maniera aceasta nu poate fi confundată cu superficialitatea, deşi — dacă ar fi să frângem o săgeată pornită din destinderea târzie a strunei unor amintiri mai vechi (şi de altfel fără nici o legătură cu volumul care formează obiectul acestor însemnări) — ea l-a dus uneori la rezultate vulnerabile, cum ar fi acele traduceri făcute cu o grabă de neiertat ce i-au atras, la timpul lor, mustrări deplin întemeiate.

Volumul «Fragmentarium» este o imagine în mic a diversităţii preocupărilor d-lui Mircea Eliade: note şi esseuri de mică întindere, publicate în reviste — cele mai multe în «Vremea», între 1936—1939 — uneori abia indicaţii sumar trasate ale gândurilor notate în treacăt, cu intenţia — mărturisită în prefaţă — de a fi ulterior desvoltate. Această amplificare, la care, dealtfel, autorul nu a renunţat, a întârziat însă peste aşteptările sale, şi de aceea a preferat să strângă în volum însemnările, republicându-le aşa cum au apărut. Dar, oricât nu şi-ar fi precupeţit d. Mircea Eliade osteneala, i-ar fi fost greu— trebue să recunoaştem — să întârzie până ar fi avut răgazul necesar pentru desvoltarea tuturor subiectelor schiţate în cele peste 60 de esseuri şi note ale volumului. Aceasta, pentru bunul motiv că mai toate subiectele sunt susceptibile de o desvoltare ce ar merge până la proporţiile unui volum de sine stătător...

Revenind la îndatorirea noastră critică, pe care trebue să ne-o îndeplinim chiar faţă de un autor ostil criticii (din convingerea că nimic nu s'a creiat, prin critică, dealungul istoriei), suntem nevoiţi să observăm, aşa cum am mai spus şi cu alt prilej despre altele, că face parte din categoria cărţilor celor mai puţin potrivite pentru recenzare. Restricţie valabilă, bine înţeles, numai dacă — prin ceastă observaţie de drămăluire critică a unei opere — înţelegem nu numai semnalarea şi rezumarea ei, atunci când e posibil, ci colectarea într'un mănunchi de însemnări a esenţelor operei. Căci dacă, precum am arătat mai sus, aproape toate problemele tratate în aceste note sunt susceptibile de o mai amplă desvoltare, tot astfel fiecare din aceste esseuri poate da loc la nesfârşite discuţii contradictorii. Dacă n'ar fi decât problema gândurilor pe care nu le ducem până la capăt, până la deplina lor realizare — şi tot s'ar putea susţine

desbateri neasemuit de vaste: într'adevăr, dacă fiecare om ar putea exprima într'o formă adequată gândurile ce iluminează ca fulgerele câmpul comun al înţelegerii fiecăruia, atunci lumea s'ar bucura astăzi de o eflorescenţă infinit mai bogată de opere vecine creaţiilor geniale.

Ne mulţumim, deci, să mărturisim simpatia neprecupeţită pentru continua frământare spirituală a d-lui Mircea Eliade, recomandând — în aşteptarea unei opere de vaste proporţii, în care fiecare problemă să fie cuprinzător tratată — lectura volumului acesta de fragmente, de conţinut mai mult filosofico-istoric, decât literar.

MIRCEA ELIADE: IERBURILE DE SUB CRUCE

EXTRAS DIN «REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE», NOV. 1939; 20 PAG. 1939, BUCUREŞTI

Acest mic studiu vine, în chip cu totul potrivit, pentru a confirma constatările noastre de mai sus privind varietatea preocupărilor d-lui Mircea Eliade. Deaceea ne vom mulţumi să-i rezumăm datele esenţiale, constatările amintite fiind întru totul valabile şi în cazul acesta.

Pornind dela precizarea că legenda «ierburilor de sub cruce» s'a transmis, dela începutul creştinismului, în diferite forme, până în literaturile populare contemporane — şi chiar în cea românească, din care citează câteva exemple concludente — d. Mircea Eliade arată că deşi, uneori, s'a ajuns la interpretarea că Iisus a creiat aceste plante spre a-şi vindeca rănile, singura explicaţie valabilă pentru acest mit — oglindit într'un vast ciclu de legende — este că, prin puterea creiatoare şi salvatoare a sângelui Mântuitorului — «plantele de sub cruce» au fost transformate în plante de leac. Dealtfel, potrivit acestor legende, din sângele Mântuitorului nu răsar numai ierburi de leac, ci chiar plantele care asigură existenţa neamului omenesc (grâul, etc.). După ce fixează aceste date, d. M. Eliade aminteşte legendele similare ale antichităţii, precizând însă că semnificaţia lor era pur magică.

Aiurea, în Orient, tema creaţiei plantelor este, precum arată d-sa, integrată în însuşi actul creerii Cosmosului de către divinitatea primordială, prin autosacrificiu. Ceeace reprezintă o poziţie intermediară între aceea a lumii mediteraneene şi acele legende orientale care inversează rolurile, explicând origina speciei omeneşti prin naşterea ei dintr'o specie vegetală. Autorul extinde dealtfel cercetarea sa, arătând, tot pe baza legendelor, atât occidentale cât şi orientale, relaţia genetică dintre om şi plantă: născut dintr'o plantă, eroul legendei se transformă, după moarte, tot în plantă, ceeace nu înseamnă de fapt decât o aparentă schimbare de înfăţişare.

In încheere, întorcându-se la punctul de plecare, d. Mircea Eliade se opreşte la concluzia că în legendele ierburilor crescute sub Crucea Mântuitorului — derivate din credinţele străvechi, împrumutate de creştinism din lumea păgână — se pot deosebi următoarele teme mitice arhaice: «a) mitul creaţiei lumii vegetale din corpul unui zeu; b) creaţia unor anumite specii vegetale din sângele sau sămânţa unui zeu sau a unei fiinţe mitice răpuse în împrejurări tragice; c) solidaritatea mitică între om şi plantă».

Toate acestea au primit însă, «un sens nou şi o nouă substanţă metafizică, îndată ce au fost asimilate de creştinism», care a «introdus o perspectivă nouă în lumea mistică şi morală», «acordând valori spirituale tuturor miturilor referitoare la creaţie, naştere şi moarte».

C. ANTONIADE: FIGURI DIN CINQUECENTO (PRINCIPESE, CURTENI ŞI CURTIZANE)

FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ «REGELE CAROL II», 366 PAG., 1939, BUCUREŞTI

Una din lipsurile cele mai reale ale culturii româneşti contemporane este — după părerea noastră — superficiala cunoaştere a celor două mari epoci de strălucire spirituală ale lumii mediteraneene: antichitatea clasică greco-romană

și Renașterea. Oricât s'ar supăra admiratorii marilor realizări tehnice contemporane și oricât, pe nedrept dealtfel, ne-ar socoti pe noi maniaci «laudatores temporis acti», orizonturile de cremene dincolo de care mintea omenească n'a putut încă străbate sunt, și astăzi, aproape în toate domeniile, aceleași la care s'a oprit antichitatea grecească. După cum, potrivit spiritualei observații a unuia dintre poeții epocii lui August, lumea continua — în secolul acela — să se mulțumească cu fărâmiturile rămase dela masa lui Homer, tot astfel, astăzi, omenirea nu face altceva decât să frământe, încercând să le înveșmânte într'o altă haină formală, adevărurile descoperite și formulate acum 25 de secole. Fie că ne place, fie că ne displace, suntem siliți să constatăm că posibilitățile minții omenești sunt cu totul limitate. In afară de domeniul mecanicei și de cel al științelor fizico-chimice, nu ne putem lăuda cu realizări care să le depășească pe cele ale clasicismului — mai ales dacă ne referim la adevăratele bunuri creiatoare de civilizație, acelea spirituale.

Ni s'ar putea obiecta, desigur, împotriva afirmației dela începutul acestor rânduri, că amândouă epocile amintite figurează, potrivit programei analitice, în toate manualele de istorie ale învățământului secundar, mai mult sau mai puțin desvoltat tratate. Dar, numai cu atâta, înțelege oricine, nu se poate ajunge la asimilarea bunurilor spirituale ale unor civilizații, transformate astfel în simple obiecte de studiu, neînsuflețite și fără nici un rol în compoziția organică a culturii noastre contemporane. Circulația valorilor culturale se face pe alte căi decât pe acelea pur didactice, firesc limitate și ca posibilitate și ca finalitate. Ceeace ne lipsește — pentru a umple această regretabilă lacună — sunt studiile asupra celor două epoci; și nu atât studiile de sinteză, care să îmbrățișeze în întregime una sau cealaltă dintre epoci, ci acelea destinate cunoașterii nenumăratelor momente importante și a variatelor aspecte ale clasicismului și ale Renașterii. Clasicismul francez, care, în atâtea privințe, nu este decât o copiere directă a antichității greco-romane, s'a bucurat și se bucură de o soartă mult mai bună; faptul se datorește, desigur, în primul rând posibilității de cunoaștere directă, prin lectura operelor în chiar limba originală, dar și tendințelor de mimetism cutlural, față de tot ceeace este francez, ale celei mai mari părți din pătura intelectuală românească. Majoritatea acestor nedesmințiți admiratori ai clasicismului francez nu știu, însă, că acest fenomen cultural n'ar fi fost posibil fără punerea la contribuție, în proporții covârșitoare, a clasicismului adevărat — adică greco-roman.

Renașterea italiană, ea însăși izvorîtă din proiectarea luminilor clasicismului greco-roman asupra secolelor XV și XVI, nu reprezintă, pentru destui de mulți intelectuali români, decât o formulă cu conținut vag, și fără nici o rezonanță de autentică spiritualitate. Aceasta, în parte, din pricina limitatei cunoașteri a limbii italiene în țara noastră, dar — mai ales — din motivul amintit mai sus: studiile de acest fel, apărute în România, sunt așa de puține, încât pot fi numărate pe degete. Iar dacă ne gândim și la răspândirea lor, firesc limitată, nu ne va fi greu să înțelegem cât de puțin și de incomplet este cunoscută la noi Renașterea italiană. Despre clasicismul greco-roman, pe care dealtfel nu l-am introdus în aceste considerații preliminare decât pentru necesitatea de a schița problema în întregul ei, se poate spune cel puțin atâta, așa că nu e nici un motiv să mai insistăm.

In situația aceasta așa de ingrată a literelor și a culturii românești, nu poate fi subiect de mirare faptul că socotim drept o plăcută îndatorire să semnalăm, cu toate laudele cuvenite, râvna cu care, în ultimii ani, d. C. Antoniade încearcă să rupă acest văl al necunoașterii și să prezinte publicului românesc figuri proeminente și aspecte caracteristice ale Renașterii. Cartea sa despre «Principele» lui Macchiavelli, ca și cele două volume de «Figuri din Cinquecento», stau cu cinste alături de vechea «Renaștere la Florența», publicată acum aproape două decenii de fostul profesor al Universității bucureștene, Ramiro Ortiz, și de contribuțiile profesorului Alex. Marcu în acelaș domeniu, dintre care amintim pe cea din urmă, «Figuri femenine din Renaștere».

Al doilea volum de figuri cinquecentești al d-lui Antoniade, — «Principese, curteni și curtezane» — este alcătuit din trei părți, de întindere inegală, indicate în însuși titlul volumului. In prima parte e prezentat «Baldassare Castiglione și Curtea dela Urbino», personagiul acesta fiind tipul consacrat al curteanului

perfect din epoca Renaşterii: humanist desăvârşit, diplomat în slujba unor principi şi în urmă în serivicul Papei, la nevoe chiar om de arme; a doua înfăţişează pe «Isabella d'Este şi Curtea din Mantova», una dintre cele mai strălucite «principese» ale epocii; în sfârşit, ultima parte, cea mai puţin întinsă, de altfel, cuprinde povestirea vieţii a trei renumite curtizane italiene ale Renaşterii.

Nu vom încerca aci să rezumăm volumul: nu pentrucă rezumarea unei astfel de lucrări ar putea însemna cumva o osteneală prea mare, ci pentrucă o asemenea operaţie n'ar putea da decât o imagine incompletă şi chiar neexactă a bogăţiei de conţinut din acest voulm. Cine ar crede, judecând după titlurile celor trei părţi care compun volumul, că este vorba de câteva biografii mai mult sau mai puţin migălos povestite, s'ar înşela cu totul, fiindcă o întreagă epocă din ultimele decenii ale secolului XV şi din primele decade ale secolului următor, trăeşte în paginile cărţii. Personagiile sunt, dealtfel, nu numai contemporane între ele, dar au, toate, directe legături de familie sau de altă natură, aşa încât, în fiecare capitol, regăseşti bună parte din personagiile celorlalte capitole, care se conturează şi se amplifică treptat, acţiunile înseşi întreţesându-se în aşa fel că, dacă ai cetit prima parte, continuând lectura te simţi deplin familiarizat cu atmosfera generală a Italiei din Cinquecento, cu mediul diferitelor curţi princiare şi ducale ale peninsulei, şi chiar cu diferitele figuri care strălucesc prin cultura sau prin acţiunile lor pe scena aşa de amplă şi de populată cu «actori» de prima mână, regăsindu-le ca pe vechi cunoştinţe: Papi şi împăraţi, duci şi principese, scriitori şi curtizane, cardinali şi artişti, curteni şi condotieri, toţi reconstitue o vastă frescă a Renaşterii, epocă aşa de deosebită de spiritul vremurilor noastre şi aşa de aproape, nu numai prin formele pe care le imita, ci prin însăşi mentalitatea specifică a timpului, de vremurile clasicismului eleno-roman. A fi cardinal sau chiar papă, nu însemna a fi un sfânt călugăr, ci un om de cultură şi de lume, prezenţa curtizanelor în jurul demnitarilor bisericii romane neconstituind, pentru oamenii acestei epoci, nici un motiv de scandal. Căci aceste demne urmaşe ale hetairelor antichităţii, departe de a fi claustrate, ca îndată după apusul vremurilor de strălucire ale Renaşterii, în cartiere speciale, duceau dimpotrivă o viaţă cu totul liberă, având o întreagă suită. După cum orice principesă sau ducesă trebuia, potrivit rangului său social, să aibă o curte, de unde nu puteau lipsi humaniştii învăţaţi şi poeţii cei mai renumiţi ai Italiei, tot astfel marile curtizane aveau, în timpul lor de glorie, o suită de admiratori, tineri şi mai puţin tineri, şi printre aceştia cel puţin un poet, care-i dedica «rimele» sale, sau îndeplinea oficiul de «corector» al versurilor nu întotdeauna fericit inspirate ale curtizanii.

Ceeace, pe lângă această incontestabilă libertate de spirit, poate fi socotită una dintre trăsăturile esenţiale ale Renaşterii, este — împreună cu eflorescenţa neasemuită a humanismului — marea dorinţă de a se cultiva a claselor nobile ale epocii. Din acest punct de vedere, nu se făcea nici o deosebire între educaţia dată copiilor şi tinerilor de ambele sexe, de multe ori chiar educaţia fetelor fiind mult mai aleasă, mai deplină decât a băeţilor, dintre care foarte mulţi erau destinaţi carierii armelor ; ceeace însă nu-i împiedica întotdeauna să se cultive... Când ne gândim la ducesele care vorbeau şi scriau latineşte, cunoscând temeinic întreaga literatură eleno-romană, ne cuprinde o neînvinsă melancolie faţă de sărmana concepţie materialistă a timpurilor noastre, în care învăţământul limbilor clasice este socotit nefolositor şi redus la ultima expresie !

Dar, se cuvine să nu prelungim prea mult şirul acestor gânduri isvorîte din lectura cărţii d-lui Antoniade. Dacă am spune numai că acest volum trebue cetit, ar fi cu mult prea puţin. Chiar dacă, prin caracterul lui stufos, plin de fapte, de date şi de personagii în continuă acţiune, lectura volumului nu va fi fiind uşoară pentru toată lumea, oricine îl va lua în mână va fi transpus, pentru câteva ceasuri, înapoi cu mai bine de patru sute de ani, într'o atmosferă făcută par'că din altă substanţă şi într'un mediu clădit pe alte dimensiuni spirituale. Fără să putem aprecia — din bogăţia de informaţie a acestui al doilea volum al «Figurilor din Cinquecento» — ceeace e împrumutat altor autori şi ceeace este interpretare şi concluzie proprie d-lui Antoniade (apreciere ce n'ar putea fi făcută decât de un temeinic specialist în studiul veacurilor Renaşterii), reconstituirile aşa de vii ale curţilor principatelor italiene şi figurile pline de

viaţă, aşa de meşteşugit zugrăvite ale personagiilor descrise se datoresc, incontestabil, meritelor sale de scriitor, demne de subliniat. Dacă, totuşi, din îndatorire de critic, ar trebui să relevăm şi cele câteva amănunte ce ne-au surprins în cursul cetirii volumului — fără ca aceasta să însemne cât de puţin că vrem să căutăm nod în papură —, ne-am mărturisi mirarea, pe de o parte, pentru aşa de insuficienta folosire a virgulelor, în lipsa cărora, cel puţin uneori, fraza nu are întreaga claritate dorită, şi, pe de altă parte, pentru predilecţia autorului faţă de o serie de termeni de esenţă prea pur franceză, care s'ar fi putut uşor înlocui. Dar, faţă de toate calităţile de fond şi compoziţie ale volumului, aceste mici scăderi pot trece chiar neobservate.

PIMEN CONSTANTINESCU: LIMBA ŞI LITERATURA ITALIANĂ LA SIBIU

ED. «SIBIUL», 24 PAG., 1938, SIBIU

D. Pimen Constantinescu, unul dintre tinerii profesori de limba italiană ai învăţământului nostru secundar, este un entuziast admirator al culturii italiene. Admiraţia sa nu se manifestează însă numai prin vorbe, ci printr'o bogată activitate desfăşurată pentru încetăţenirea în Sibiu a culturii şi limbii lui Dante. Broşura semnalată aici este dedicată expunerii operei sale pe acest tărâm încă nedesţelenit.

Amintind soarta destul de vitregă pe care legile şi regulamentele au rezervat-o limbii italiene în şcolile noastre, d-sa arată cât de primejdioasă poate fi — pentru o cultură în formaţie, ca aceea românească — predominarea aproape exclusivă a unei singure culturi, în speţă cea franceză, şi cât de folositoare ar fi, dimpotrivă, pentru o armonioasă închegare a ei, o mai temeinică şi răspândită cunoaştere a civilizaţiei italiene. «Desolidarizarea de romanitate şi de Roma în general — spune d-sa — echivalează cu o sinucidere nemotivată sau o trădare a misiunii noastre istorice, aşa cum reducerea latinităţii noastre la o superficială franţuzire e o imensă greşală şi un crescând pericol».

Această caldă pledoarie se închee cu o «autobibliografie italo-română pe anul 1937» şi cu un rezumat italian al întregului text.

TRAIAN GERMAN: TOVĂRĂŞIILE DE CRĂCIUN ALE FECIORILOR ROMÂNI DIN ARDEAL

EXTRAS DIN «ANUARUL ARHIVEI DE FOLKLOR», V; 24 PG. + 3 PL., 1939, BUCUREŞTI

Interesantele observaţii ale d-lui Traian German nu sunt — precum aflăm din nota din prima pagină — decât «spicuiri dintr'o lucrare în manuscris, cuprinzând descrierea obiceiurilor dela Crăciun, Anul Nou şi Bobotează, adunate... din peste cincisute de sate din Ardeal». Aceste însemnări au totuşi o deosebită importanţă, nu atât prin caracterul noutăţii, cât prin ceeace dovedesc din punct de vedere al unităţii civilizaţiei româneşti pe tot cuprinsul Transilvaniei. Căci, deşi în foarte multe sate şi char regiuni, obiceiurile descrise de autor au dispărut cu totul, faptul ăc ele au putut fi constatate încă, în forme identice de manifestare, în diferitele regiuni ale Transilvaniei, dovedeşte că ele au avut o răspândire generală în întreaga provincie românească dela Nord şi Vest de Carpaţi. Publicarea integrală a studiului d-lui German se impune nu numai pentru că problema tratată este deosebit de importantă în sine, ci şi spre a se vedea în ce măsură se poate vorbi de o identitate a fondului şi a formelor acestor manifestări populare din Transilvania şi de dincoace de munţi.

Semnalând capitolul publicat în «Anuarul Arhivei de Folklor» şi aşteptând apariţia integrală a studiului — care va trebui neapărat să cuprindă şi paralela aceasta între Transilvania şi celelalte provincii româneşti —, am dori ca autorul să evite întrebuinţarea celor câteva provincialisme care se repetă în scrisul său, altfel destul de îngrijit (româneşte se spune în Ţara Oltului, nu pe Ţara Oltului; iar **a avea lipsă** nu trebue încetăţenit în limba cultă).

Vladimir Dumitrescu

R E V I S T E

■ «**Viaţa Basarabiei**» (anul IX, nr. 1, Ianuarie 1940, Chişinău) intră, cu acest caiet, în al nouălea an de apariţie regulată. Intr'un entuziast «**Cuvânt înainte**», semnat de **Pan. Halippa**, directorul revistei, se arată realizările de până acum ale «**Vieţii Basarabiei**» şi se schiţează alte puncte de program, care se cer înfăptuite. Urmează prezentarea câtorva aspecte din viaţa şi activitatea patriotului şi filantropului basarabean **Vasile Stroescu**, datorită lui **Alex. Ciulcu**; un documentat articol «**Cetăţile de pe Nistru**» de prof. **Gh. Raşcu** şi crâmpeie de amintiri, pe cari, autorul lor, **Nicolae Popovschi**, le intitulează «**Din negura trecutului**». Poesiile iscălite de **N. F. Costenco, Sergiu Matei Nica, Teodor Nencev** şi **Sanda Condrea** reţin atenţia prin prospeţimea imaginilor şi unele expresii frumoase. Vioaie cronică regională.

■ In «**Ramuri**» (anul XXXI, nr. 11—12, Noembrie—Decembrie 1939, Craiova), sub semnătura lui **Jean Porubski**, interesante contribuţii la cunoaşterea vieţii şi împrejurărilor în care a murit poetul **Alexandru Puşchin**. Autorul zugrăveşte putreziciunea societăţii ruseşti, în special a Petersburgului, din primele decade ale secolului XIX, cu ofiţeri spilcuiţi, ambasadori perfizi şi cucoane uşuratece, printre care şi **Natalia Nicolaevna Gonciarov**, soţia şi autoarea tragediei familiare a lui Puşchin; cucoane din aşa zisa elită, cu verificate aptitudini de moraliste, dar care nu se ruşinau să viziteze, destul de des, diverse alcovuri, ale căror stăpâni se nimereau să fie, iarăşi destul de des, înseşi capetele încoronate...

In acelaş număr, captivează povestirea din alte vremi a lui **Nicolae al Lupului: «O tragere de artilerie»**.

■ «**Căminul**» (anul XVI, nr. 1, Ianuarie 1940, Galaţi), organul cultural al societăţii «**Solidaritatea**» a clerului eparhiei Dunărea de Jos, publică, în întregime, cuvântarea Suveranului rostită la Constanţa, pe zona militară, cu prilejul Anului Nou. In continuare, o închegată poesie, «**Govora**», de **V. Hondrilă** şi un studiu al profesorului **Gh. Munteanu-Bârlad** despre «**Mânăstirea şi Şcoala Românească dela Mavromol, din Galaţi, în veacul** al XVIII-lea». Sub titlul «Insemnări pe marginea vremii», preotul **Teodor Iordache**, unul dintre merituoşii mânuitori de condeiu ai clerului nostru tânăr, remarcă şi rectifică anumite afirmaţii apărute în presa periodică, privind biserica strămoşească. Stil viguros, din care nu lipseşte nici ironia.

■ Printre publicaţiile care îmbrăţişează numai problemele ţinutului unde apar, «**Arhiva someşană**» din Năsăud ocupă un loc de frunte. Ultimul caiet (nr. 26/1939) este închinat liceului năsăudean, care şi-a serbat de curând 75 ani de existenţă. **Virgil Şotropa**, directorul revistei, arată străduinţele depuse pentru înfiinţarea şi menţinerea acelui liceu, care a trăit «smerit în acest colţ de ţară, desvoltând după putinţă o muncă asiduă în folosul naţiunii şi ai cărui alumni, în număr covârşitor copii veniţi din sate sărmane apropiate şi depărtate, cu slănina, brânza şi mămăliga aduse de-acasă, îmbrăcaţi în hăinuţele cele mai simple, dar cu sufletul dornic de cultură, îşi croiau cu privaţiuni şi chiar cu suferinţe condiţiile existenţei proprii viitoare, muncind astfel pentru folosul şi propăşirea neamului. **Iuliu Moisil**, unul dintre elevii liceului, evocă viaţa de şcolar, întărind cu amintiri personale afirmaţiile lui **Virgil Şotropa**. Revista mai cuprinde scrisoarea adresată în 1876 din partea «adunării generale a Comitetului administrator de fonduri şcolare năsăudene» către căpitanul suprem **Alexandru Bohăţel**, conducătorul de atunci al Districtului Năsăud şi mare sprijinitor al iniţiativelor româneşti, scrisoare prin care i se aduc mulţumiri pentru ajutorul dat la înfiinţarea liceului; «**Viaţa religioasă, socială şi culturală în ţinutul nostru**» de **Pamfil Grapini**; «**O monografie a Văiei Rodnei**» de **Basiliu Başota** şi numeroase informaţiuni culturale locale.

T. AL. M.

COMEMORAREA LUI MIHAI EMINESCU LA ATENEUL ROMÂN DE CĂTRĂ REVISTA «CONVORBIRI LITERARE» SI SOCIETATEA CORALĂ «CARMEN» IN SEARA DE 27 IANUARIE 1940

I

Cuvânt de pomenire rostit de d. prof. I. E. Torouțiu, directorul revistei «Convorbiri Literare»

E unul care cântă mai dulce decât mine ?
Cu-atât mai bine Țării și lui cu atât mai bine.
Apuce înainte și ajungă cât mai sus,
La răsăritu-i mândru se'nchină-al meu apus !

Sunt versuri, onorați ascultători, prin cari Alecsandri salută sosirea lui Eminescu.

In cuvântarea dela Academia Română, din ședința solemnă pentru comemorarea morții lui Eminescu, **Majestatea Sa Regele** a caracterizat deosebirea dintre **Eminescu** și **Alecsandri** cu aceste cuvinte: «După încercările atât de frumoase și atât de lăudabile ale lui Vasile Alecsandri, ale cărui poezii însă aveau un substrat de civilizare, aș putea zice, a poeziei populare, a venit acest mare poet, care ne-a dat pentru prima oară o producție intelectuală românească, a cărei valoare i-a dat putința, fără greutate, să treacă peste hotarele țării. In cursul ascendent al culturii românești, Eminescu înseamnă deci una din pietrele de hotar cele mai importante».

Suveranul declară: «Pentru Mine a fost o datorie de a veni astăzi în mijlocul Domniilor Voastre la comemorarea lui Mihai Eminescu. Importanța lui în istoria culturii românești este aceea că a fost primul care a dat țării o absolută încredere în forțele ei intelectuale»...

«Absoluta încredere în puterile noastre intelectuale» — este hrana noastră de toate zilele, pe care o cunoaștem și recunoaștem, o căutăm și râvnim, o cultivăm și sporim, într'o continuitate firească, prin opera literară, cugetarea politică și viața pilduitoare a lui Eminescu.

Trinitatea: **Maiorescu** — îndrumător prin critica sa deschizătoare de orizont, **Eminescu** — realizator în poezie, **Creangă** în proză —, aceștia amândoi, alegători ai grăuntelui de aur din nisipul lexical adus de apele tulburi și căutătoare de vad ale influentelor slave, grecești, ale exagerărilor latinismului —, această trinitate **Maiorescu — Eminescu — Creangă** formează coloanele de susținere ale templului, unde oficiază muzele secolului al 19-lea,

din perioada «Junimii», care a transmis apoi flacăra vijeliosului curent al Sămănătorismului.

Trecuţi în legendă, opera acestor creatori a devenit pâinea noastră cea de toate zilele. Infometaţi de această pâine şi însetaţi de arzătoare sete care se cere astâmpărată, ne-am adunat aici, în sara asta, cu toţii din marea noastră familie românească.

Revista **«Convorbiri Literare»**, care trăeşte cu mândria unui trecut de 72 ani, şi, ca semn al vitalităţii naţionale îşi readună puterile pentru a se dovedi vrednică de asemenea trecut, din mersul ei, această publicaţie, — se opreşte, o clipă, cu pietate, la piedestalul coloanei de marmoră eminesciană.

Dar, fosta gazdă a poetului, — dintr'un sentiment de înfiorare —, a ţinut să nu rămână singură, în această oră de priveghiere. Valurile de lume, cari au ajuns până în această sală şi altele care n'au răzbit, sunt dovadă că numai pronunţarea numelui Eminescu devine simbolul unei chemări într'o atmosferă de înaltă spiritualitate, de solidaritate şi afirmare naţională.

Că v'aţi grăbit să cinstiţi acest ceas de liturghie prin cultul artei, recunoştinţa coboară către d-voastră, ca o binecuvântare dumnezeească, din sferele în care pluteşte spiritul lui Eminescu, şi desigur că d-voastră simţiţi ridicându-se din adâncul conştiinţei mulţumirea că prin prezenţa d-voastră aţi răspuns îndemnului sufletesc de a aduce omagiul cuvenit creatorului de frumos în zestrea literaturii universale, şi de crez politic izvorît din cea mai limpede raţiune istorică şi impus de comandamentele realităţilor noastre economice şi sociale.

Şi dacă la această comemorare, — cu adâncă înţelegere şi semnificaţie a momentului —, la cel dintâiu gând exprimat din partea noastră ni s'a alăturat societatea corală «Carmen», de sub inimoasa conducere a preotului **Nicolae Popescu** — slujitor cu aceeaşi râvnă şi osârdie la altarul Bisericii Creştine, al ştiinţei ca profesor şi membru al Academiei Române, şi la altarul artei, — dacă **Ioan Chirescu,** fericitul moştenitor al glorioasei baghete a lui Kiriac, — dacă întreaga lor suită cu impunătorul cor al «Carmeniştilor» în stil european şi în suflet românesc, — dacă s'au ostenit pentru a răspunde cu vrednicie acestei clipe, — nu le vom mulţumi, ci vom spune cum au zis chiar ei, artiştii, cari trec din triumf în triumf nu numai în ţară, ci şi în străinătate, vom spune: **Aceasta este plinirea datoriei.** Aşa se creşte un prestigiu. Aşa se stabileşte congruenţa între creaţia poetică şi creaţia compozitorului şi a artiştilor cântăreţi. Şi aşa se şi cuvine: ca artele surori, literatura şi muzica, plastica şi pictura, — să se ajute una pe alta şi împreună să se închine cui le-a pregătit calea, pentru biruinţa lor şi mândria neamului. Căci — ce au făcut popoarele şi înşişi marii creatori decât împrumutându-şi necontenit unul altuia din bunurile cereşti, pentruca, în eroica luptă de totdeauna prin miragiul artelor să îmblânzească fiara din om şi să-l înalţe astfel mai aproape de Dumnezeu...

Născut dintr'o familie săracă, — bogată în copii —, într'un sătişor sărac din săraca Moldovă, într'o ţară mică, Mihai Eminescu, mort spiritualiceşte la 33 ani, cu razele geniului său a izbutit să străpungă hotare, şi, ridicându-se peste ameţitoare piscuri de munţi, trecând imensităţi de ape, planând deasupra contigenţelor politice omeneşti, naţionale şi internaţionale, — a unit mâna micului nostru popor cu aceea a popoarelor de civilizaţie milenară. Din ţara crisantemelor, Japonia, până'n America de sud, din nordul lui Ibsen până 'n Ellada, din ţările apusului cu vechi culturi, ca Franţa şi Germania, Anglia şi Italia şi până 'n Damascul Arabiei, fruntea lui Eminescu, luminată de razele geniului românesc, poartă astăzi numele de Român, cu poezia sa tălmăcită în peste 20 limbi străine.

Un fenomen? O enigmă? Un miracol? Nu ! — ci toate coordonatele vieţii şi istoriei româneşti, toate adâncurile colcăitoare ale pământului şi poporului românesc au împins spre apariţia lui Eminescu, care simbolizează sinteza puterii sale de cugetare şi simţire, — explozia energiilor acumulate în zeci de generaţii, — iluminare serafică —, resonanţă seculară din însuşi fluxul şi refluxul lăuntric al Românismului, autentic şi specific, şi tocmai cu acest **timbru** naţional, de originalitate, acceptat în universal. Eminescu este vioara străbună pe care au cântat cronicarii veacurilor stinse şi lăutarii de mai târziu. Eminescu este fluerul prin care ciobanul îşi doineşte jalea, este buciumul care se 'nalţă majestos şi ameninţător în zare, plângând durerea unui neam şi prevestindu-i totuşi viitor măreţ.

Poezia lui Eminescu este vibrarea coardelor acelei viori fără de 'nceput şi fără sfârşit — sunete pornite din adâncuri de tristeţe şi vuet de furtună...

Cu privire la **timp**, poetul a fost aşteptat, un mesia prezis de înseşi alternanţele caracteristice, când prin spiritul plin de avânt al literaturii, când prin cel practic al politicei, căreia în nepretenţioasele sale articole de ziar i-a impregnat un colorant naţional şi naţionalist, cu neputinţă de a mai fi îndepărtat decât doar cu riscul de a distruge substanţa însăşi. Cuvintele sale s'au transformat deziderate publice şi stăruie şi astăzi ca izvor de lege etică.

Şi **locul** unde s'a născut poetul este o semnificaţie eloquentă: în Moldova, în Moldova săracă şi arsă de focul uzurei. Din acel pământ chinuit trebuia să ţâşnească izvorul limpede şi răcoritor, de acolo avea să pornească îndemnul la mântuire prin chemarea clasei conducătoare la cunoaşterea şi îndreptarea vieţii ţăranului român. Şi nici că se poate har dumnezeesc mai mare şi semn de optimism mai vădit decât acesta: că din cel mai sdrenţuit cătun să se înalţe cea mai bogată hlamidă de purpură şi aur, strălucitoare peste veacuri, în univers...

Alecsandri — literatura tinereţii noastre şi tinereţea literaturii noastre — moare ca septuagenar — senin ; peste crierul lui Eminescu coboară înoptarea în al 33-lea an al vieţii. Dar, la o vârstă de copilandru, la 20 ani, Eminescu se sbate în capitala Habsburgilor, pentru o simbolică Românie Mare, care se şi înfăptueşte

lângă mormântul lui Ştefan, prin adunarea studenţimii române din toate teritoriile locuite de Români. Scrie din Viena lui Dumitru Brătianu, în privinţa înţelesului ascuns al adunării:

...«Oare oamenii cei mari ai României nu-i vedem urmărind, cu toţii, cu mai multă ori mai puţină claritate, un vis al lor de aur, în esenţă acelaşi la toţi şi în toate vremurile»...

Da, — în toate vremurile, pentru că Eminescu ascultase glasul lui Miron Costin: «A lăsa nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimei durere. Biruit-au gândul să mă apuc de această osteneală să scot lumei la vedere felul neamului, din ce izvor şi seminţie sânt lăcuitorii **ţării noastre munteneşti** şi **Rumânilor din ţările ungureşti**, că **tot de-un neam şi tot descălecaţi** sânt»...

Ceea ce, aşadar, mai mult pare o enigmă în fenomenul Eminescu se deslează prin congruenţa totalităţii elementelor din care se alcătueşte viaţa materială, spirituală şi istorică a poporului românesc. Poetul de altfel se şi realizează în şi din interiorul etnic: isteţimea proverbului, fantezia basmului, duioşie, accentele de revoltă sau resemnarea doinei, bogatul joc de expresii şi sentimente al cântecului popular pătruns de o discretă filosofie a unei renunţări, care se termină într'o veselie plină de amar, — la acestea Eminescu a adăogat capitolul propriilor sale trăiri şi sporul de cunoştinţi dobândite prin necontenite studii, spor pe care unii dintre cercetătorii operei poetului l-au confundat adesea cu influenţă străină.

Astfel — venind din istorie şi trecând în istorie, — cu moartea pre moarte călcând, Eminescu al nostru şi al literaturii universale trăeşte în noi şi prin noi, devenind cea mai frumoasă poemă din epopeea noastră naţională. El împărtăşeşte dealtcum şi soarta poporului său: amândoi, popor şi poet, au răsbit cu greu în istorie, dar după ce au sfărmat lanţuri, după ce au spart zăgazurile de îngheţ, s'au transformat în torent, a cărui putere singură şi-a determinat albia...

Astăzi, când dinamica structurii noastre face popas în această oră de solemnă pomenire şi aducere aminte de poetul, al cărui înveliş pământesc se reda pământului acum 50 ani, gândul nu ne este atât la moartea pe care poetul a îngenunchiat-o, ci la această jumătate de veac, în care numele şi gloria sa au crescut din adâncimea gândului şi puterea sentimentului, urmând în timp progresul naţiunii sale, în spaţiu ajutând şi el la dărâmarea hotarelor artificiale dintre fraţi, iar sieşi şi literaturii noastre, în eternitate, deschizând porţile grele ale literaturii universale.

Şi parcă un destin a voit ca în aceste vremuri de colectivă încordare, când toate armele sufleteşti şi materiale stau la paza hotarelor noastre, pentru apărarea testamentului moştenit, parcă un destin a vrut ca acest timp să coincidă cu anul de pomenire a lui Eminescu, al cărui duh şi nume, ca o armă mai mult veghează alături de ostaşii noştri

Dela Nistru pân'la Tisa.

Duhul său protector nu putea să lipsească din clipa aceasta mare, mare și grea prin răspunderea istorică. Poetul stăruie să-și apere și el testamentul pentru care a suferit și pe care l-a cântat, nu ca poet de ariergardă a triumfului, ci de avangardă a mobilisării sufletești :

«Auzi — departe — strigă slabii și asupriții către noi»...

II

Concert dat de Societatea corală «Carmen», sub conducerea d-lui prof. Ioan D. Chirescu, cu concursul d-nei Ștefania Stavri (soprană) și al d-lor Maxim Vasiliu (tenor), Nicolae Păun (bas) și Ioseph I. Prunner (pianist) dela Opera Română.

Dorința multora, ca la comemorarea lui Mihai Eminescu, să cânte societatea corală «Carmen», a născut gândul ca programul muzical la această comemorare să fie întocmit numai din cântări pe versuri de Eminescu. Dar înfăptuirea acestui gând n'a fost ușoară. Căci pe cuvinte de Eminescu s'a scris multă muzică, însă puțină este la înălțimea muzicalității versurilor lui Eminescu.

Cu chibzuială s'a întocmit un program de coruri și soluri pe versuri de Eminescu, ținând seama de cronologia compozițiilor, de talentul compozitorilor și de evlavia ce suntem datori s'o avem totdeauna în fața poeziei lui Eminescu.

P r o g r a m

1

Coruri executate de Soc. corală «Carmen»

1. De-oiu adormi curând . . . . . . **G. I. Mugur**
2. Rugăciune (primă audiție) . . . . . **I. D. Chirescu**
3. Ce te legeni, codrule (primă audiție) **Gh. Scheletti — P. Mezetti**
   (Solo: D-na **Ștefania Stavri**)

2

Melodii cântate de d. prof. Maxim Vasilin

1. Lasă-ți lumea ta uitată (primă audiție) **G. Ștephănescu**
2. Dece nu-mi vii (primă audiție) . . . **Gh. Dima**
3. La mijloc de codru des . . . . . . **Aurel Eliade**

3

Coruri executate de Soc. corală «Carmen»

1. Revedere (primă audiție) . . . . . **D. G. Kiriac**
2. Somnoroase păsărele . . . . . . **Tudor cav. de Flondor**
   (Solo : D. **Nicolae Păun**)
3. Doina (primă audiție) . . . . . . **Sabin V. Drăgoi**

La pian: D. **Ioseph I. Prunner**

G. I. Mugur, născut la 1853, studiază la Conservatorul din București ; pleacă în Italia pentru specializare. In 1884 se întoarce în țară și ajunge profesor de muzică la mai multe școli secundare ; are compoziții corale mai ales pentru biserică și școală.

Bun prieten cu Eminescu, a scris, liniștit, ca «Noaptea uitării» în care avea să intre poetul în 1889, imnul «De-oiu adormi», care s'a cântat la înmormântarea poetului precum și la înmormântarea muzicianului. Cu vremea a ajuns cântare la înmormântări.

Ioan D. Chirescu, născut la Cernavodă, în 1889 Ianuarie 5. Fiu de preot, urmează teologia și în acelaș timp muzica la Conservatorul din București. In 1922 pleacă la Paris pentru a conduce corul Capelei Române de acolo.

Până în 1927 își desăvârșește studiile muzicale cu Vincent d'Indy și dă cu corul numeroase audiții de muzică românească religioasă.

Intors în țară i se încredințează de maestrul D. G. Kiriac conducerea artistică a societății corale «Carmen»; în 1928 e numit profesor de teorie-solfegiu la Conservator și director al Corului Domnița Bălașa.

In acordurile largi ale vocilor bărbătești începe și se continuă prima frază muzicală din «Rugăciune», pentruca în fraza finală să se îmbine cu vocile femenine ce vin par'că să preamărască și ele pe «pururea fecioară Maria».

Gheorghe Scheletti s'a născut în Iași la 23 Decembrie 1835. Studiază ingineria, apoi intrând în armată, înaintează până la gradul de maior.

In urma întâmplării din 11 Februarie 1866 părăsi armata și cum, în copilăria lui, fusese talentat muzicalmente (la 14 ani era unul dintre cei mai buni pianiști din Iași), își întregește cunoștințele muzicale la Viena timp de 3 ani.

Printre compozițiile lui, devenite populare, este și deosebit de nimerita inspirație melodică «Ce te legeni, codrule» care a legănat copilăria noastră.

Contimporanul său **Pietro Mezetti** s'a născut la 1822. Italian de origină, maestru compozitor cu diplomă, apoi profesor de canto la conservatorul din Iași, atât a apreciat melodia blândului și prietenosului G. Scheletti, încât n'a pregetat s'o aranjeze pentru cor mixt și solo, reușind să o pună și mai mult în valoare.

George M. Ștephănescu, născut în casa și hanul negustorului blănar Mihail Hagi Ștefan în București la 12 Decemvrie 1834, după ce a terminat liceul Sf-tul Sava ,a studiat muzica la conservatorul din București, apoi s'a desăvârșit la Paris cu H. Reber. In 1872 e numit profesor de canto la Conservator și apoi director al orchestrei Teatrului Național, în care calitate compune muzica scenică la un mare număr de piese dramatice. Are peste 600 compoziții, dintre cari nu lipsesc romanțele.

Sincer şi cu îngrijită tehnică a pus pe note «Lasă-ţi lumea ta uitată» pentru solo şi acompaniament de pian, tipărind-o cu text românesc şi francez.

Gheorghe Dima s'a născut la 10 Octomvrie 1847 în Braşov şi a decedat la Cluj în 4 Iunie 1925. Din imensa lui producţie muzicală se desprinde reuşita traducere muzicală pentru voce şi pian a versurilor «De ce nu-mi vii», pe care a înfăţişat-o publicului în 1896. Melodia pătrunsă de adâncă expresivitate şi acompaniamentul bogat şi colorat dovedesc o serioasă disciplină muzicală.

Aurel Eliade, născut la 1873, apreciat cântăreţ, fost profesor de canto la conservatorul din Bucureşti, are compoziţii pentru solo şi acompaniament de pian destul de cunoscute.

Mai puţin cântată, melodia «La mijloc de codru des» începe liniştit şi se înalţă tot mai luminos, subliniind cu căldură versurile eminesciene.

D. G. Kiriac (1866—1928) întemeietorul soc. corale «Carmen» şi profesor la Conservatorul de muzică din Bucureşti.

Nu se putea ca acest mare îndrăgostit de frumuseţea cântecului popular, pentru a cărui punere în valoare a luptat necurmat întreaga-i viaţă, lăsându-ne moştenire cea mai curată colecţie de cântece, să nu fie ispitit de minunatele versuri prin care profundul poet îşi descrie tot ce a simţit la «Revederea» codrului părăsit pentru o vreme.

In formă populară, aşa cum sunt scrise şi versurile, muzicianul tălmăceşte printr'o melodie simplă, dar sugestivă, dialogul plin de înţeles al poetului. Corul femeilor întreabă, iar al bărbaţilor răspunde, ca apoi împreună să spună «Iar noi locului ne ţinem, cum am fost aşa rămânem».

Tudor cavaler de Flondor, născut la 1 Iulie 1862 în Storojineţ, dintr'o veche familie boerească, pornise cu trăsura dela moşia sa Rogojeşti, spre gara Moiniţei. Era în toiul lucrului, ziua era pe înserate, când deodată strigă către vizitiu :

— Intoarce ! Intoarce !

— Ce e ? De ce ?

— M'am necăjit o săptămână întreagă şi n'am putut afla ceva cumsecade, răspunse compozitorul iritat, dar fericit. Şi fluerând melodia, s'a întors acasă de şi-a scris-o ; apoi, vesel, a plecat să-şi vadă de lucrători. Era cântecul «Somnoroase păsărele», inspirata serenadă care va face ca numele compozitorului, săvârşit din viaţă în 1909, să vieţuiască deapururi în sufletele celor ce au avut fericirea să asculte dulcea şi senina inspiraţie.

Sabin V. Drăgoi, unul dintre cei mai fecunzi compozitori, s'a născut la 1894 în com. Sălişte-Arad. «Doina» este una dintre realizările sale muzicale de frunte. In sunete profunde, abia auzite, dar

bine ritmate, încep başii, iar mai în urmă se adaugă, rând pe rând, şi celelalte voci ale ansamblului coral, cu toate isbucnind într'o mişcare mai vie de horă tumultoasă, care se opreşte pentru a da loc deosebitului accent dramatic din versul «Sărac în ţară săracă». Urmează hotărîtul îndemn către Ştefan să se înalţe din mormânt, să sune din corn odată, de două, de trei ori, ca ridicând Moldova toată «toţi duşmanii să piară». Tabloul muzical cată să traducă puternicele versuri ale poetului comemorat.

Membrii Societăţii corale «Carmen», cari au cântat la comemorarea lui Mihai Eminescu la Ateneul Român

Soprane

Anastasiu Rafael Constanţa
Angelescu Margareta
Bartonetz Eugenia
Băjenaru Cornelia
Bogdan Maria
Boeriu Georgeta
Calvocărăscu Elena
Călin Maria
Chirescu Graziela
Constantinescu Filofteia
Dobrescu Aurelia
Drăgoi Eugenia
Dron Constanţa
Emilian Victoria
Enăceanu Luca Virginia
Florescu Elena
Ghica Agaftonia
Iliescu Constanţa
Ionescu Ortansa
Marulis Cora
Mateescu Cornelia
Năsoiu Ioana
Năsoiu Steliana
Nemeş Doina
Niculescu Ştefania
Pantazi Georgeta
Paschil Gilda
Pârvulescu Zoe
Pesky Maria
Petrescu Eugenia
Popescu N. Eufrosina
Popescu Maria
Popovici Gh. Ecaterina
Roşu Eugenia
Savu Virginia
Sereda Lucia
Stavry Ştefania
Stănescu Dalila
Stănescu Virginia
Ştefănescu Elena
Stoicescu Felicia
Tărăbuţă Natalia
Teculescu Dumitra
Tocilescu Aurelia
Tibera Elisabeta
Totolici Theodora
Ţurai Ortansa
Ţuţuianu Maria
Vasile Emilia
Vasilescu Cecilia
Vasiliu Maxim Felicia
Vasiliu Maria
Velicu Paula
Zugrăvescu Eliza

Altiste

Anastasescu M. Olympia
Antohi Cristiana
Cocea Constanţa
Costea Gr. Zoe
Crăsnaru Aneta
Dabija Profira
Hanganu Zoe
Iarăş Antoneta
Ionescu Maria
Manolescu Maria

Marinescu Virginia
Nițescu Maria
Oncică Delia
Pârlog Mina
Păunescu Victoria
Pecurariu E. Maria
Pencu Ecaterina
Rădulescu T. Ioana
Slăvescu Elena
Teoharie Emilia
Vasiliu Elena

Tenori

Boeriu Theodor
Buda Gheorghe
Calvocărăscu Dumitru
Carabiber Theodor
Costea Grigore Pr.
Drăgoi Alexandru
Eftimie Gheorghe
Frone Vasile
Gheorghe Gr. V. Gheorghe
Ionescu P. Alexandru
Ionescu Constantin Fix
Ioniță Dumitru
Manolescu Ioan
Munteanu Petre
Mureșanu Ștefan
Niculescu Dumitru Tică
Papacioc Grigore
Pascu Gheorghe
Peiu Ioan
Popescu Alexandru
Popescu David
Popescu Ilie
Popescu Al. Sandu
Puiu Constantin
Sichitiu Constantin
Ștefan S. Constantin
Totolici Theodor Pr.
Țițeica Gheorghe
Vasiliu Maxim

Baritoni-Bași

Anastasescu C. Mihail
Antohi Radu
Atanasovici Dumitru
Bulancea Nicolae
Coroiu Corneliu
Crăsnaru Ioan
Dumitriu Petre
Ghibuș Ioan
Ghibuș Marin
Ghica Traian Diacon
Ionescu Constantin
Mărculescu Dumitru
Milicescu Lascăr
Niculescu Atanasie
Niță Marcel
Panaitescu Alexandru
Păun Nicolae
Pecurariu Enea
Pesky Gustav
Petrescu Iorgu
Popescu M. Miron
Petrescu Nicolae
Popescu M. Nicolae Pr.
Rădulescu Gh. Theodor
Sorescu Pompiliu
Stănescu Nicolae
Stoicescu Adrian
Susnea Constantin
Tacorian Raul
Teodorescu Nicolae
Tocilescu Emil
Tomescu St. Ioan

BIBLIOGRAFIE

CĂRŢI

BUCUREŞTI

Matei Gr. Peucescu: Impăratul Marcu Aureliu filosoful. 1 vol. 13×21, 258 pag., Tip. **«Bucovina»**, 1939. Lei 90.

M. Konteschweller: Radioelectricitate. 1 vol. 11×18, 346 pag.+218 figuri, Ed. **Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II»**, 1940. Lei 100.

Teodor Scorţescu: Concina prădată (Roman). 1 vol. 13×19, 284 pag., Ed. **Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II»**, 1939. Lei 60.

Sainte-Beuve: Pagini de critică. 1 vol. 16×21, 456 pag., Ed. **Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II»**, 1939. Trad. de **Pompiliu Constantinescu.** Lei 140.

Mihail Chirnoagă: Logodna (Roman). 1 vol. 12×19, 176 pag., Colecţia **«Universul Literar»**, 1940. Bucureşti.

N. Şerban: Mémoire sur mes études et mes travaux. 1 vol. 16×24, 108 pag. Tip. **«Curentul»**, 1940.

Emanoil Bucuţa: Capra neagră. 1 vol. 16×21, 320 pag. Ed. **Casei Şcoalelor** 1938. Lei 80.

Emanoil Bucuţa: Pietre de vad. 1 vol. 16×28, 394 pag., Ed. **Casei Şcoalelor**, 1937. Lei 85.

Pagini nemuritoare din Voltaire alese şi explicate de **André Maurois**, trad. de Prof. **Al. Marinescu.** 1 vol. 12×19, 200 pag., Ed. **Socec**, 1939.

Pagini nemuritoare ale lui J.-J. Rousseau, alese şi explicate de **Romain Rolland**, trad. de **Dragoş Vrânceanu,** cu un cuvânt introductiv de **Ştefan Şoimescu.** 1 vol. 12×19, 240 pag. Ed. **Socec**, 1939.

REVISTE

«Luceafărul», anul IV, nr. 15—16, seria III-a, Bucureşti.

«România Militară», anul LXXVII, nr. 1, Ianuarie 1940, Bucureşti.

«Cele trei Crişuri», anul XX, nr. 11—12, Noembrie—Decembrie, 1939, Oradea.

«Revista Lumea nouă», anul VIII, nr. Noembrie—Decembrie 1939, Bucureşti.

«Tinereţea», anul V, nr. 8—9, nr. Octombrie—Noembrie 1939, Bucureşti.

«Insemnări creştine», anul II, nr. 9—10, Sept.—Oct. 1939, Bălţi.

«Familia», anul III, Seria III, nr. 10, Noemb.-Dec. 1939, Oradea.

«Transilvania», anul LXX, nr. 5—6, Sept.—Dec. 1939, Sibiu.

«Buletin eugenic şi biopolitic», anul X, nr. 10—11—12, Oct.-Nov.-Dec. 1939 Cluj.

«De Strajă», anul II, nr. 12, Decembrie 1939, Bucureşti.

«Răsăritul», anul XXI, nr. 11—12, 1939, Bucureşti.

«Spirit militar modern», anul II, nr. Ian.—Aprilie 1940, Bucureşti.

«Târgoviştea», anul I, n-rele 1 (Noembrie 1939), 2 (Decembrie 1939), 3 (Ianuarie 1940), Târgoviştea.

«Căminul», anul XVI, nr. 1, Ianuarie 1940, Galaţi.

«Klingsor», anul XVI, nr. 11—12, Nov.—Dec. 1939, Braşov.

« BUCOVINA »
I. E. TOROUȚIU
BUCUREȘTI

LEI 30.